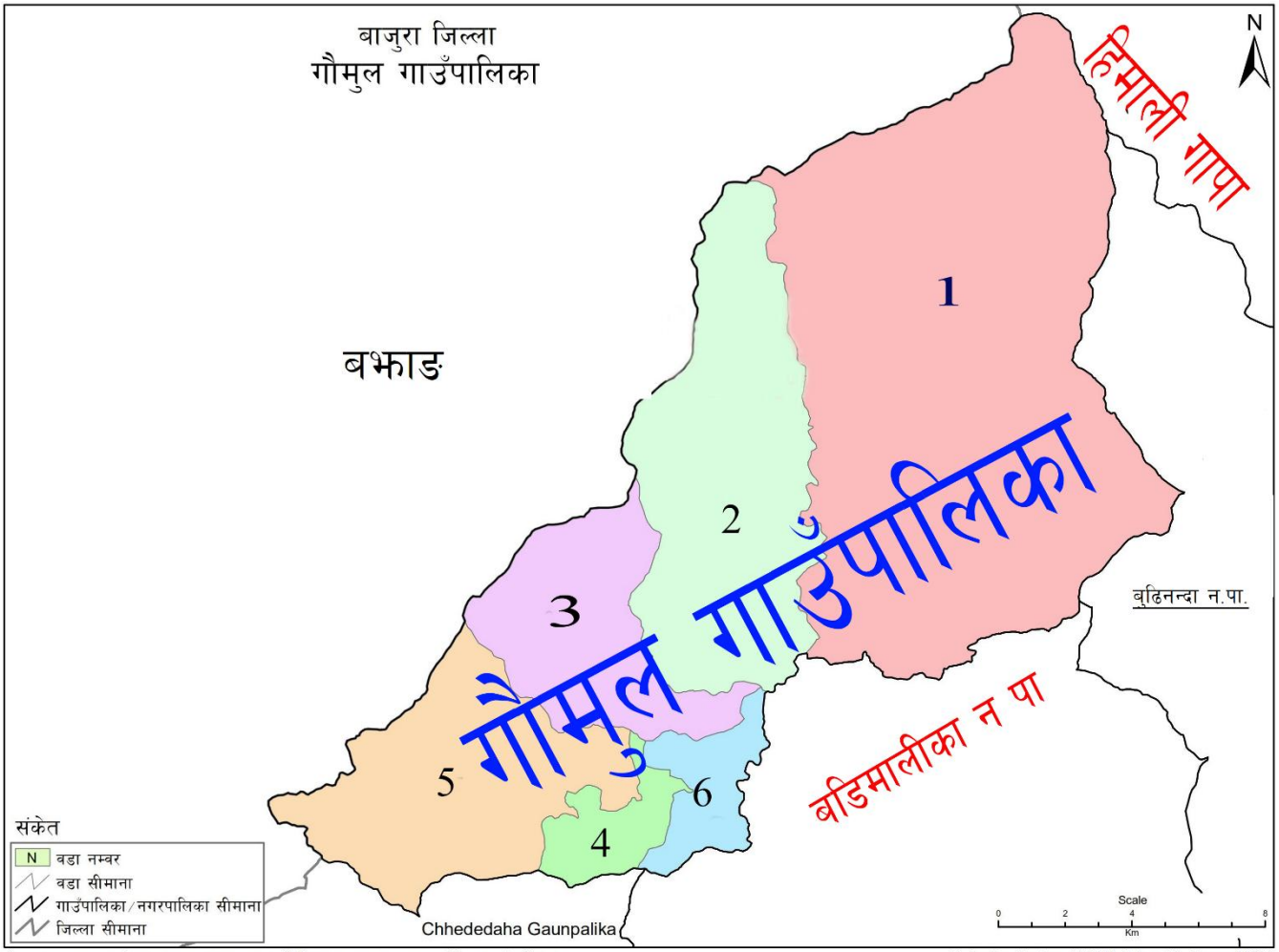
हाम्रो गौमुल

स्थानीय पाठ्यक्रम

कक्षा १-८

स्रोत: स्थलरुप नक्सा (स्केल १:२५०००/१:५००००), नापी विभाग र जनगणना २०६८, केन्द्रिय तथ्यांक विभाग
तयार पार्ने: गाउँपालिका, नगरपालिका तथा विशेष, संरक्षित वा स्वायत्त क्षेत्रको संख्या तथा सीमाना निर्धारण आयोग

Projection System: MUTM, Spheroid - Everest 1830
LLRC, 2016

गौमुल गाउँपालिका

शिक्षा युवा तथा खेलकुद शाखा

घट्मुना ,बाजुरा

विषय सूचि

१. परिचय

२. नीतिगत आधार

३. औचित्य

४. नतिजा

५. लछित समुह

६. विषयवस्तु

७. निर्माण विधि एवं प्रक्रिया

८. हाम्रो गौमुल परिचय

९. तहगत सक्षमता

१०. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

११. कक्षा १-३ विषय क्षेत्रगत सिकाइ उपलब्धि

१२. विषय वस्तुको विस्तृतीकरण कक्षा १

१३. विषय वस्तुको विस्तृतीकरण कक्षा २

१४. विषय वस्तुको विस्तृतीकरण कक्षा ३

१५. विषयक्षेत्र र क्रम (कक्षा ४-८ सम्म)

१६. विषय वस्तुको विस्तृतीकरण कक्षा ४

१७. विषय वस्तुको विस्तृतीकरण कक्षा ५

१८. विषय वस्तुको विस्तृतीकरण कक्षा ६

१९. विषय वस्तुको विस्तृतीकरण कक्षा ७

२०. विषय वस्तुको विस्तृतीकरण कक्षा ८

२१. सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप

२२. मूल्याङ्कन प्रक्रिया

२३. अनुसूचिहरु

हाम्रो गौमुल

१. परिचयः

राष्ट्रियस्तरको पाठ्यक्रममा विशेष गरेर अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा व्यापकता पाएका तथा राष्ट्रिय आवश्यकताका आधार प्राथमिकतामा परेका विषय वस्तुहरूलाई मुख्य विषयवस्तुका रूपमा समावेश गरिएका हुन्छन् । राष्ट्रिय आवश्यकतालाई सान्दर्भिक रूपमा समावेश गर्न देश भित्रका स्थानीय तहका विशेष र भिन्न विशिष्टता तथा आवश्यकतालाई पनि सम्बोधन गर्न आवश्यक हुन्छ । यसका लागि राष्ट्रिय स्तरमा निर्माण हुने पाठ्यक्रममा मात्र पर्याप्त नहुने भएकाले स्थानीय विषयका रूपमा पाठ्यक्रम तर्जुमा गर्नुपर्दछ । उल्लेखित सन्दर्भलाई मनन गर्दै राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ ले स्थानीय पाठ्यक्रमका लागि निर्धारण गरेको पाठ्य घण्टालाई मध्य नजर गरी स्थानीय आवश्यकता स्थानीय विषयवस्तु र स्थानीय सहभागिताका आधारमा गौमुल गाउँ पालिकाका लागि यो स्थानीय पाठ्यक्रम तर्जुमा गरिएको छ । यसलेकक्षा १ देखि ८ सम्मका लागि स्थानीय आवश्यकताका विषय वस्तुहरूलाई पाठ्यक्रमको खाकामा विस्तार गरेको छ ।

२. नीतिगत आधारः

शिक्षा नियमावली २०५९ को चौथो संशोधन (२०६६/०५/१७) ले कक्षा १-८ लाई आधारभूत तहको औपचारिक मान्यता दिएको हो । यसकै आधारमा विद्यालय क्षेत्र सुधार योजनाले कक्षा १-८ लाई आधारभूत तहका रूपमा विकसित गर्ने नीतिगत व्यवस्था गरी त्यसलाई कार्यान्वयनमा ल्याएको हो । विद्यालय शिक्षामा मुख्य नीतिगत दस्तावेज राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०६३ ले पनि आधारभूत तहको शैक्षिक संरचना एवम् पाठ्यक्रममा समायोजन गर्ने व्यवस्था गरेको थियो । विद्यालय शिक्षाका दुई मुख्य नीतिगत दस्तावेज विद्यालय शिक्षा विकास योजना र विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ ले पनि यो व्यवस्थालाई निरन्तरता दिएका छन् । यिनै नीतिगत आधार अनुसार नेपाल सरकारबाट एकीकृत पाठ्यक्रम (कक्षा १-३) को ढाँचा, २०७६ र आधारभूत शिक्षा पाठ्यक्रम, २०७७ (परीक्षण कक्षा ४-८) स्वीकृत भई शैक्षिक वर्ष २०७७ देखि क्रमशः लागु तथा परीक्षण भइरहेका छन् । उक्त संरचनामा भएका व्यवस्था अनुसार स्थानीय विषयको निर्माण स्थानीय तहबाटै सान्दर्भिक हुने देखिन्छ । स्थानीय पाठ्यक्रम वा मातृभाषा मध्ये एक विषय छनोट गरी स्थानीय तहबाट पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने प्रावधान छ ।

३. औचित्यः

गाउँपालिकाको आवश्यकतालाई सम्बोधन गरी सिकाइलाई व्यावहारिक र प्रभावकारी तुल्याउन, एकस्थान/क्षेत्र/व्यक्तिको ज्ञानलाई अर्को स्थान/क्षेत्र/व्यक्तिमा अनुकरण गरी अनुभव साटासाट गरी आयआर्जन,श्रमप्रति सम्मान, कामप्रति लगाव बढाउन तथा उत्पादनमूलक ज्ञान, सिप, प्रविधिको विस्तार गर्न र स्थानीय तहका कला, संस्कृति, परम्परा, पर्यटकीय क्षेत्र, सिप, भाषा आदिको संरक्षण र संवर्द्धन गर्न यस पाठ्यक्रमले मार्गदर्शन गर्ने छ । स्थानीय कलाकौशल, व्यवसाय, प्राकृतिक सम्पदा तथा संस्कृतिको जानकारी गराइ त्यस अनुरूपको व्यवहार गर्न सक्ने तुल्याउने र स्थानीय ज्ञान, सिप र प्रविधिलाई विश्वव्यापीकरण गर्ने तथा विश्वप्यापी ज्ञान, सिप र प्रविधिलाई स्थानीयकरण गर्न यो पाठ्यक्रम एक माध्यम बन्नेछ । स्थानीय तहमा लुकेर बसेका ज्ञान, सिप र प्रविधिलाई उजागर र प्रवर्धन गरी स्वावलम्बी एवम् आत्मनिर्भर हुने ढङ्गको शिक्षा प्रदान गरी रोजगारोन्मुख नागरिक तयार गर्नु यस पाठ्यक्रमको उद्देश्य रहेको छ ।यो स्थानीय पाठ्यक्रमको

सिद्धान्त बमोजिम तयार गरिएको हो । यसले स्थानीय विषयका अतिरिक्त अनिवार्य सम्बन्धित विषयका तहगत तथा कक्षागत सक्षमता हासिल गर्नका लागि मार्गदर्शन गर्नेछ । साथैयसै पाठ्यक्रमका आधारमा कक्षा १ देखि ८ सम्म अलग अलग पाठ्यपुस्तकहरू तयार गर्न सकिनेछ ।

४. नतिजाः

स्थानीय विषयको पाठ्यक्रमसँगै सम्बन्धित विद्यालयहरूमा स्थानीय विषयवस्तुहरू समेटिएका पाठ्यपुस्तकहरू तयार हुन्छन् । शिक्षकहरूलाई स्थानीय पाठ्यक्रमका विषयवस्तुहरू खोजी गर्ने र आवश्यक सामग्री जुटाउन समय र स्रोतसाधनको बचत हुनेछ । विद्यार्थीहरूलाई आफू र आफ्नो स्थानीय गाउँ, शहर, स्रोतसाधन,भौगोलिक अवस्था, सम्पदा, मौलिक विशेषता, रहनसहन, भेषभूषा, पेसा लगायतका बारेमा जान्नै पर्ने विषय वस्तुहरूका बारेमा जानकारी उपलब्ध हुनेछ । स्थानीय शैक्षिक आवश्यकताका मुद्दाहरूको सम्बोधन हुनेछ । देशको शिक्षा नीति र मूल पाठ्यक्रम बमोजिम शिक्षाको राष्ट्रिय उद्देश्य हासिल गर्न गराउन मद्दत पुग्नेछ । समग्रमा स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माणमा **Think globally Act Locally**भन्ने अवधारणा प्रयोगमा ल्याउन सहयोग गर्नेछ ।

५. लक्षित समूहः

यसको पहिलो लक्षित समूह कक्षा १ देखि ८ सम्म अध्ययनरत विद्यार्थीहरू हुनेछन् । दोस्रो लक्षित समूह स्थानीय विषय शिक्षण गर्न तोकिएका विद्यालयका शिक्षकहरू हुनेछन् ।

६. विषयवस्तुः

प्रत्येक गाउँ तथा टोलमा एउटा सानो विश्व लुकेको हुन्छ । एउटै पाठ्यक्रममा सबै विषय वस्तु अटाउन र पठनपाठन गर्न सम्भव हुदैन । यस पाठ्यक्रमले गौमुल गाउँ पालिका क्षेत्रको सेरोफेरोलाई समेटेको छ । त्यसैले गौमुल गाउँ पालिका भित्रका अध्ययन अध्यापन गर्नुपर्ने प्राकृतिक, भौगोलिक, धार्मिक, सांस्कृतिक, सामाजिक,ऐतिहासिक, आर्थिक, स्वास्थ्य तथा सरसफाइ र वातावरणीय क्षेत्रसँग सम्बन्धित ज्ञान, सिप र अभिवृत्तिका पक्षहरूलाई स्थानीय आवश्यकतासँग मध्यनजर गरी आधारभूत तहमा अध्ययनरत बालबालिकाहरूलाई केन्द्रबिन्दु मानेर यो पाठ्यक्रम तयार गरिएको छ । पाठ्यक्रमले मुख्य रूपमा निम्नलिखित विषय क्षेत्रलाई समेटेको छः-

(क) हाम्रो गाउँपालिकाः परिचय, भौगोलिक बनावट, क्षेत्रफल, जनसङ्ख्या, प्राकृतिक सम्पदा, सेवा प्रदायक निकायहरू

(ख) स्थानीय भाषा, चाडपर्व, भेषभूषा, कला र संस्कृति र सामाजिक मूल्यमान्यताहरु

(ग) स्थानीय पेसा व्यवसाय र स्थानीय प्रविधिः पेसा तथा व्यवसाय, उद्योग, प्रविधिहरू

(घ) धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरू, ऐतिहासिक व्यक्तित्वहरू

(ङ) स्वास्थ्य सरसफाइ तथा खेलकुदः योग र शारीरिक व्यायाम, सरसफाइ, स्थानीय खेल

(च) सामाजिक कुरीतिहरू (छाउपडी, छुवाछुत, लागु बोक्सी, झारफुक)

(छ) प्राकृतिक प्रकोप तथावातावरणीय विपद र वातावरण संरक्षणका उपायहरु (पहिरो, आगलागी, जङ्गली जनावरको आक्रमण,असिनापानी, हावाहुरी,चट्याङ, बाढी, भिरबाट खस्ने, रुखबाट खस्ने, भूकम्प), (वृक्षारोपण, फुलबारी, हरित विद्यालय, प्रकोप नियन्त्रणका उपायहरू, मुहान संरक्षण, रिचार्ज पोखरी)

७. निर्माण विधि एवम् प्रकियाः

स्थानीय पाठ्यक्रम तर्जुमा तथा सम्पादन प्रकियालाई विभिन्न चरणमा सम्पन्न गरिएको थियो । सर्वप्रथमयस गाउँपालिकाका शिक्षकहरू, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक संघ,अभिभावकहरू, स्थानीय मौलिक संस्कृतिका जानकारहरू, स्थानीय जनप्रतिनिधिहरू, शिक्षाप्रेमी, बुद्धिजीवी ,शिक्षा क्षेत्रमा कार्यरत विभिन्न सङ्गसंस्थाका प्रतिनिधिहरू, शिक्षक सङ्ग सङ्गठनका प्रतिनिधिहरूल लगायतका स्थानीय सरोकारवालाहरूसँग स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण सम्बन्धि कार्यशालाको आयोजना गरिएको थियो । दोस्रो चरणमा स्थानीय पाठ्यक्रमका तहगत उद्देश्यहरू तथा सक्षमता निर्धारण, विषयवस्तुको छनोट, कक्षागत सिकाइ उपलब्धि निर्धारण, शिक्षण विधि र प्रकिया, मूल्याङ्कन, पाठ्यभार र पाठ्यक्रमको विस्तृतीकरण जस्ता विषयवस्तु समावेशका लागि मस्यौदा लेखन समिति निर्माण गरिएको थियो भने तेस्रो चरणमा स्थानीय पाठ्यक्रमको मस्यौदा माथि छलफल गरि सुझाव सङ्कलन गर्नका लागि विषय विज्ञहरूबाट पाठ्यक्रमको अनुमोदन गरिएको थियो ।

अन्त्यमा प्राप्त सुझावहरूलाई समावेश गरी पाठ्यक्रमको निर्माण कार्य सम्पन्न गरी गाउँपालिकाबाट अनुमोदन गर्नका लागि पेश गरिएको थियो । यसरी पेश भएको स्थानीय पाठ्यक्रमलाई गाउँ कार्यपालिकाको बैठकले स्वीकृत गरेपश्चात यो पाठ्यक्रम प्रकाशनमा ल्याइएको हो ।

हाम्रो गौमुल सेरोफेरो
आधारभूत तहको स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम
(कक्षा १—८)

१. परिचयः

स्थानीय तहका लागि उपयोगी परम्परा, संस्कृति, रीतिरिवाज, स्थानीय सम्पदा, चाडपर्व, सामाजिक व्यवहार, पेसा, व्यवसाय, वातावरण संरक्षण, आर्थिक गतिविधि, स्थानीय प्रविधि लगायतका विषय वस्तुहरूलाई स्थानीय पाठ्यक्रमका मुख्य विषयक्षेत्रका रूपमा लिइन्छ । यसर्थ गौमुल गाउँपालिकासँग सम्बन्धित विषयवस्तुमा जानकार बनाउँदै स्थानीय प्राकृतिक, सांस्कृतिक, सामाजिक, आर्थिक, जैविक तथा व्यावहारिक ज्ञान,सिप, स्रोत र सम्पदाको संरक्षण गर्न एवम् त्यस्तो स्रोत र सिप भावी पुस्तालाई हस्तान्तरण गर्नका लागि गाउँपालिका स्तरमा लागु गर्ने प्रयोजनार्थ यो पाठ्यक्रम विकास गरिएको हो । उल्लेखित विषयक्षेत्र र अन्यसान्दर्भिक विषयवस्तुका आधारमा औपचारिक शिक्षामा आफू र आफ्नो परिवेशलाई मनन गर्दै सिकाइका लागि उपयोग गर्ने तथा विश्वव्यापीकरणको युगमा आफूलाई आफ्नै परिवेश भित्रको अब्बल ज्ञानसहित प्रतिस्पर्धात्मक बजारमा जोड्ने क्षमताको विकासका लागि विकेन्द्रित पाठ्यक्रमका रूपमा यो स्थानीय पाठ्यक्रम विकास गरिएको हो । यसकारण यस पाठ्यक्रमले स्थानीय सरोकारवालाको सहभागितालाई सुनिश्चितताका साथमा स्थानीय विज्ञता, मौलिकता र ज्ञानलाई समेत विशेष रूपमा महत्व दिँदै विद्यालय तहका लागि अत्यावश्यक शैक्षिक पूर्वाधारलाई प्राथमिकीकरण गरेको हो ।

हाम्रो गौमुल गाउँ पालिकाका लागि स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम विकास गर्दा विद्यालय शिक्षासँग सम्बन्धित विभिन्न दस्तावेजलाई अध्ययन तथा विश्लेषण गरिएको छ । यसर्थ स्थानीय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७१ विद्यालय शिक्षाको राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६, स्थानीय पाठ्यक्रम विकास तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन, २०७६तथा विद्यालय शिक्षाको आधारभूत तहको पाठ्यक्रम ढाँचामा समावेश भएको स्थानीय विषयको प्रावधान समेतलाई आत्मसात गर्दै आधारभूत तहको कक्षा १ देखि ८ सम्मका लागि स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम निर्माण गरिएको हो । यस पाठ्यक्रममा निर्धारित विषयवस्तुका सैद्धान्तिक तथा प्रयोगात्मक पक्षको सिकाइ गर्न विद्यार्थी केन्द्रित सिकाइ सहजीकरण विधि तथा प्रकियामा जोड दिइएको छ । यसबाट विषयवस्तुमा आधारित भइ प्रयोगात्मक अभ्यास, स्थलगत अध्ययन भ्रमण, खोजमूलक निरन्तर सिकाइ, सिकाइ र मूल्याङ्कन पद्धतिलाई प्रयोगात्मकर खोजमूलक बनाउन सहज हुने अपेक्षा गरिएको छ ।यस पाठ्यक्रमले ज्ञान,सिप तथा अभिवृत्तिमा जोड दिई विषयको अध्ययनलाई व्यावहारिक र प्रयोगात्मक बनाउने प्रयास गरेको छ साथै यस पाठ्यक्रमलाई अनिवार्य विषयको समकक्षी विषयका रूपमा सान्दर्भिक पाठ्यवस्तुको छनोट एवम् स्तरीकरण पनि गरिएको छ । विद्यार्थीको संज्ञानात्मक क्षमता,स्तर र समसामयिक सन्दर्भ जस्ता पक्षमा जोड दिँदै विषयवस्तुका आधारमा पाठ्य सामग्रीगत विविधता र एकीकरण गर्न सक्ने गरी यो पाठ्यक्रम निर्माण गरिएको छ । यसबाट विषयवस्तुको अवधारणा विकास,अभ्यास र निरन्तर सिकाइ तथा मूल्याङ्कन बिचको सन्तुलन गर्न सहजता प्राप्त हुने अपेक्षा राखिएको छ ।

यस क्रममा पाठ्यक्रम विकासको विषयगत औचित्य, पाठ्यक्रममा रहेका मुख्य विशेषता तथा पाठ्यक्रमको स्वरूपलाई समेटी परिचय, विषयगत रूपमा अपेक्षित ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति, मूल्य र कार्य तत्परतालाई समेटी त्यसको क्रियात्मक स्वरूपमा सक्षमता, सिकाइको स्तर र सक्षमताको विशिष्टीकृत विस्तृतीकरण गरीसिकाइ उपलब्धि, सक्षमता, सिकाइ उपलब्धि एवम् अघिल्ला कक्षासँग लम्बीय सन्तुलनका आधारमा विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम, विषयगत विशिष्टपन र मौलिकतालाई समेटी सिकाइ सहजीकरणका विधि

तथा प्रकिया एवम् निर्माणात्मक र निर्णयात्मक मूल्याङ्कनका विधि तथा प्रकिया उल्लेख गरी विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई व्यवस्थित गरिएको छ ।

२. तहगत सक्षमताः

आधारभूत तह (कक्षा १—८) मा स्थानीय पाठ्यक्रममा आधारित पाठ्यवस्तुको अध्ययन पूरा गरेपछि बालबालिकामा देहायका सक्षमता विकास हुने अपेक्षा गरिएको छः

१. गौमुल गाउँ पालिकाका वडागत अवस्थिति, सामाजिक एवम् सांस्कृतिक पक्षको बोध र सिकाइका क्रममा तिनको उपयोग गर्न,
२. गौमुल गाउँ पालिकाका भित्रको स्थानीय प्राकृतिक स्रोतसाधन र ऐतिहासिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाहरूको अवलोकन, जानकारी सङ्कलन र प्रचारप्रसार गर्न,
३. गौमुल गाउँ पालिकाका मा प्रचलित संस्कार, कला तथा लोक संस्कृति एवम् विशेष कार्यको बोध गरी आवश्यकतानुसार सहभागिता गराउन,
४. स्थानीय बालि, चराचुरुङ्गी, जनावर, खाद्यपरिकार, पहिरन, संस्कार, पेसा, व्यवसाय र उद्योगलाई बढावा र प्रचारप्रसार गर्न,
५. स्थानीय सम्पदा, पर्यटकीय स्थल र कला संस्कृतिको संरक्षण तथा संवर्धनमा सहयोग गर्न,
६. स्वास्थ्यसम्बन्धी सचेतना सहित स्वव्यवहार प्रदर्शन गर्न,
७. स्थानीय तहको विपद्का सूचना आदानप्रदान र तिनबाट बच्ने उपाय अवलम्बन गरी दुर्घटनाबाट बच्न,

३. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

कक्षा १

१. स्थानीय भाषामा आफ्नो र परिवारको नाम, संख्यार नाताभन्न,
२. हात धुन, कपडा धुन, दाँत माझ्न प्रयोग गरिने स्थानीय वस्तुको नाम भन्न
३. स्थानीय खेलको नाम भन्न र खेल्न
४. आफ्नो टोल छिमेकमा बसोबास गर्ने मानिसहरुको थर बताउन
५. गाउँ टोलको अवस्थितिबारे जानकारी लिन
६. सामान्य दुर्घटना र यसबाट बच्ने उपायहरु बताउन
७. परिवारले मनाउने चाडको नाम बताउन र समुदायमा रहेका लोक बाजाको नाम भन्न
८. परिवारले पकाउने खानाका परिकार र गरगहनाका नाम भन्न
९. आफ्नो घरभित्रका संस्कार तथा चालचलनहरूपहिचान गर्न रभन्न
१०. वरपरको वातावरणको सामान्य परिचय दिन
११. स्थानीय बालि, तरकारी, जनावर र चराहरु चिन्न
१२. आफू र आमाबुबाले गर्ने काम बताउन
१३. आफ्नो घरमा प्रयोग गरिने वस्तुहरुको नाम बताउन

कक्षा २

१. स्थानीय भाषामा आफ्नो र परिवारको नाम, संख्या र नाताबाद शब्दको परिचय दिन
२. हात धुन, कपडा धुन, दाँत माझ्न प्रयोग गरिने स्थानीय वस्तुको परिचय दिएर लेख्न
३. स्थानीय खेलको अभ्यास गर्न
४. आफ्नो टोल छिमेकमा बसोबास गर्ने जातजातिको सूचि बनाउन
५. गाउँ टोल वडाको भौगोलिक अवस्थाको जानकारी दिन
६.गाउँ घरमा आइपर्ने प्रकोपको सूचि बनाउन
७.आगलागी चोटपटक तथा अन्य समस्याका सजकता अपनाउन
८. परिवारले मनाउने चाडपर्व र विभिन्न अवसर अनुसार लगाइने लुगाको सूचि तयार गर्न
९. परिवारले पकाउने खानाका परिकार र गरगहनाको परिचय दिन
१०. आफ्नो घरभित्रका संस्कार तथा चालचलनहरूपहिचान गर्न रलेख्न
११. वरपरको वातावरण नदि, वनजङ्गल, गुफा, देवल ,दरवारहरुको परिचय दिन
१२. स्थानीय बालि, तरकारी, जनावर र चराहरुको परिचय दिन
१३. आफू र आफ्नो घरका सदस्यले गर्ने काम उल्लेख गर्न
१४.स्थानिय हस्तकलाका वस्तुहरु पहिचान गर्न

कक्षा ३

१. स्थानीय भाषामा आफ्नो र परिवारको नाम, संख्या र नाताबाद शब्दको सूचि तयार गर्न
२. स्थानीय स्तरमा पाइने सरसफाइका सामानहरु प्रयोग गर्ने विधि बताउन
३. शिक्षकको निर्देशनमा स्थानीय खेलको अभ्यास गर्न
४. आफ्नो टोल छिमेकको महत्व र आवश्यकताको सूचि बनाउन
५. आफ्नो पालिकाको भौगोलिक अवस्थाको जानकारी दिन
६. प्राकृतिक विपदको परिचय दिन
७.आफ्नो घर टोल र गाउँ नजिक रहेका जडिबुटीको नाम बताउन
८. परिवारले मनाउने चाडपर्व र विभिन्न अवसर अनुसार लगाइने लुगाको परिचय दिन
९. परिवारले पकाउने खानाका परिकार र गरगहनाको परिचय दिन
१०. आफ्नो पालिकाभित्रका संस्कार तथा चालचलनहरूपहिचान गर्न र लेख्न
११. आफ्नो पालिकाभित्रका वातावरण नदि, वनजङ्गल, गुफा, देवल ,दरवारहरुको परिचय दिन
१२. स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने हिउदे र वर्षे तरकारी फलफूल र अन्न बाली को परिचय दिन
१३.**आ**फनो समुदायमा भएका जनावरको नाम र त्यसका फाइदा बताउन
१४. गाउँ टोलका मानिसले गर्ने कामहरुको सूचि बनाउन
१५. स्थानीय हस्तकलाका वस्तुहरु निर्माण गर्न आवश्यक पर्ने सामग्रीको सूचि बनाउन

कक्षा ४

१. आफ्नो गाउँपालिकाको स्थापना मिति र नामाकरणबारे बताउन
२. गाउँपालिकाभित्र बसोबास गर्ने जातजातिहरूको सूची बनाउन
३. आफ्नो वडामा मनाइने चाडपर्वहरुको नाम भन्न र लेख्न
४. वडामा रहेका कला र संस्कृतिको नाम बताउन
५. कला र संस्कृतिका फाइदा प्रस्तुत गर्न
६. उद्योगको अर्थ र प्रकार बताउन
७. वडाभित्र रहेको घरेलुउद्योगहरू पहिचान गर्न र तिनका उत्पादन भन्न
८. आफ्नो वडामा भएका धार्मिक स्थलहरूको नाम भन्न र लेख्न
९. वडाको सामाजिक क्षेत्रमा नाम चलेका सामाजिक व्यक्तिहरू र तिनको योगदान प्रस्तुत गर्न
१०. खानेकुराको सरफाइमा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरूको सूची बनाउन
११. घर तथा कक्षाकोठाको दैनिक सरसफाइ गर्न
१२. शारीरिक स्वस्थताका लागि सरल व्यायामहरूको अभ्यास गर्न
१३. आफ्नो समाज र गाउँतिर रहेका राम्रा तथा नराम्रा चालचलनहरू छुट्याउन
१४. गाउँघरमा आउन सक्ने प्रकोपको नाम भन्न र पहिरो तथा आगलागीका कारणहरू बताउन
१५. हरित विद्यालय बनाउनका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरू प्रस्तुत गर्न

कक्षा ५

१. गाउँपालिकाको भौगोलिक बनावट (औल, मध्य र लेक) का बारेमा बताउन
२. उचाइ अनुसार तापक्रमको गिरावट र उब्जनी हुने क्षेत्रका बारेमा वर्णन गर्न
३. समुदायमा प्रचलित कला र संस्कृतिको नाम बताउन
४. वडाभित्र रहेका प्राकृतिक सम्पदा (जल, स्थल तथा जङ्गल) बारेमा सूची बनाइ स्वरूप प्रस्तुत गर्न
५. वडा तथा गाउँमा मनाइने चाडपर्व र खाद्य परिकारका विशेषता भन्न र लेख्न
६. गायन तथा अन्य मनोरन्जनका क्रममा स्थानीय लोकगीत तथा लोकबाजाको उपयोग गर्न
७. स्थानीय स्तरमा गरिएका पेसा तथा व्यवसायको पहिचान गरी तिनको नाम भन्न
८. कुनै पाँचओटा स्थानीय प्रविधिका बारेमा बताउन
९. धार्मिक, ऐतिहासिक स्थल र व्यक्तित्वहरूको सूची बनाउन
१०. योगको परिभाषा दिन र स्थानीय तहमा प्रचलित केहीसरल योगासन गर्न
११. स्थानीय स्तरमा खेलिने खेल तथा खेल्ने तरिका र नियम भन्न
१२. हाम्रो गाउँघरतथा वडाभित्रका कुरीति पहिचान गर्न
१३. कुरीतिलाई निरन्तरता दिँदा समाजमा पर्ने नराम्रा प्रभाव प्रस्तुत गर्न
१४. प्रकोपर जोखिम भिन्नता प्रस्तुत गर्न
१५. स्थानीय तहमा अवलम्बन गर्ने गरिएका जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरुको सूची निर्माण गर्न
१६. वृक्षारोपण र हरित विद्यालयबाट वातावरण प्रदूषण रोक्नसहयोग गर्न

कक्षा ६

१. गौमुल गाउँपालिकाको घरधुरी र जनसङ्ख्या बताउन
२. गौमुल गाउँपालिकाको नक्सा बनाउन
३. गौमुल गाउँपालिकाको क्षेत्रफल प्रस्तुत गर्न
४. गौमुल गाउँपालिकामा मनाइनेचाडपर्वहरूका फाइदाको सूची निर्माण गर्न
५. कला र संस्कृतिको परिचय बताउन
६. स्थानीय परिकारको सूची तयार गर्न
७. स्थानीय प्रविधिहरूको पहिचान र कामको वर्णन गर्न
८. गाउँपालिकाका मुख्य धार्मिक स्थलहरूको परिचय दिन
९.गाउँपालिकाका ऐतिहासिक व्यक्तिहरूको सूची तयार पारी मुख्य मुख्य काम बताउन
१०. स्वास्थ र सन्तुलित आहारका लागि आवश्यक पर्ने छओटा तत्त्वहरूको नाम बताउन
११. कुनै तीनओटा प्रणायाम गर्न
१२. कुनै चारओटा योगका आसनहरू गर्न
१३. हाम्रा सामाजिक कुरीतिहरूको पहिचान गर्न
१४. सामाजिक कुरीतिहरूको अन्त्यका लागि गर्नुपर्ने कुनै दुईओटा महत्त्वपूर्ण कार्यहरू बताउन
१५. स्थानीय स्तरमा सम्भावित मुख्य पाँचओटा प्रकोप जोखिमको नाम बताउन
१६. प्रकोप जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरू बताउन

कक्षा ७

१. गाउँपालिका भित्र रहेका वडाहरुको नक्सा तयार गर्न
२.गाउँपालिकामा पाइने प्राकृतिक सम्पदाको पहिचान गर्न
३. प्राकृतिक सम्पदा संरक्षणका उपायहरू बताउन
४. स्थानीय परिकार बनाउने तरिका बताउन
५. स्थानीय संस्कृतिको परिचय दिन
६. स्थानीय संस्कृति झल्किने कथा, सन्दर्भ वा घटनामा आधारित भई भूमिका अभिनय गर्न
७. स्थानीयरूपमा सम्भावना भएका पेसा व्यवसायको पहिचान गर्न
८. गाउँपालिकाका मुख्य धार्मिक स्थलहरूको परिचय दिन
९. धार्मिक स्थलबारे लेख,रचना प्रकाशन, विद्युतीय सामग्री निर्माण र सामाजिक सञ्जालमार्फत प्रचारप्रसार गर्न
१०. गाउँपालिकाका ऐतिहासिक व्यक्तिहरूको सूची तयार गर्न
११. व्यायाम र ध्यानको तुलनात्मक विश्लेषण गर्न
१२. अष्टासनको अभ्यास गर्न
१३. स्थानीय सामाजिक कुरीतिहरूले समाजमा परेको प्रभावहरू पहिचान गर्न
१४. सामाजिक कुरीतिहरूको न्यूनीकरणका लागि आफ्नो भूमिका पहिचान गर्न
१५. विपद् जोखिमवाट बच्ने उपायहरुको अवलम्बन गर्न

कक्षा ८

१. गाउँपालिकाको स्थापना, नामकरण र भौगोलिक बनोटसहितको परिचय दिन

२. गाउँपालिकामा पाइने प्राकृतिक सम्पदाको महत्त्व बताउन

३. गाउँपालिकाअन्तर्गत कार्यरत सार्वजनिक सेवा प्रदायक र उनीहरूले दिने सेवाका बारेमा बताउन

४. स्थानीय कला संस्कृति र चाडपर्वको महत्त्वबताई संवर्धनका उपायहरू बताउन

५. प्रचलित स्थानीय खेल तथा प्रमुख स्थानीय सांस्कृतिक खेलहरू खेल्न

६. स्थानीय रूपमा सम्भावना भएका पेसा व्यवसायको सूची निर्माण गरी मुख्य मुख्य उत्पादनको वर्णन गर्न गर्न

७. स्थानीय प्रविधिको महत्त्व दर्साउन

८. उद्योग, फर्म र व्यवसाय दर्ता गर्ने निकाय र सामान्य प्रकिया बताउन

९. गाउँ पालिकाका मुख्य धार्मिक स्थलहरूको विशेषता वर्णन गर्न

१०. सन्तुलित तथा पोषणका लागि आवश्यक तत्त्व र ती तत्वहरु पाइने स्थानीय खानाका स्रोतहरू बताउन

११. व्यायाम, ध्यान र आसनको अभ्यास गर्न

१२. हाम्रा सामाजिक कुरीतिहरूले समाजमा परेको प्रभावहरू पहिचान गर्न

१३. सामाजिक कुरीतिहरूको न्यूनीकरणका लागि सामाजिक सङ्गसंस्थाहरूको भूमिका बताउन

१४. विपद् जोखिमबाट बच्ने उपायहरुको अवलम्बन गर्न

१५. विपद् व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित स्थानीय सङ्गसंस्थाको पहिचान गर्न

१६. विद्यालय सुरक्षा योजनाको महत्त्व बताउन

३. प्रत्येक कक्षाको विषय क्षेत्रगतसिकाई उपलब्धी

सि.नं	विषय क्षेत्र (थिम)	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३
१	म र मेरो परिवार	1 स्थानीय भाषामा आफ्नो परिचय दिन 2 आफ्नो परिवारमा बोलिने नातागत शब्दहरू बताउन 3 स्थानीय आदरार्थी शब्द उच्चारण गर्न 4 दर्शन/ढोग तथा आर्शिवाद र शिष्टाचार दिएको अभिनय गर्न 5 आफ्नो परिवारमा मनाएका संस्कारको नाम बताउन 6 आफ्नो परिवारमा मनाउने संस्कारहरु मनाउने सामान्य तरिका बताउन	1 आफ्नो र परिवारका सदस्यहरूको स्थानीय भाषामा नातागतशब्द प्रयोग गरी परिचय दिन 2 आफ्नो परिवार र समुदायमा बोलिने नातागत शब्दहरूको सूची बनाउन 3 स्थानीय आदरार्थी शब्दको सूची बनाउन 4 आफ्नो छरछिमेकमा गरिने कुनै चार वटा मुख्य संस्कारको नाम भन्न	1 समुदायमा रहेको विभिन्न जातजातिहरूमा बोलिने नातागत सम्बन्ध अनुसारका शब्दको सूची बनाउन 2 घरका व्यक्ति र पाहुनाहरूलाई आदरार्थी शब्द प्रयोग गरेर व्यवहार प्रदर्शन गर्न 3 आफ्नो समुदायमा गरिने विभिन्न संस्कारहरूको परिचय दिन र उक्त संस्कारमा सहभागी हुन 4 मनाउने संस्कारहरूको सूची बनाइ संस्कारका नाम बताउन र सामान्य परिचय बताउन
२	मेरो दैनिक जीवन	7 हात धुन प्रयोग गरिने स्थानीय वस्तुहरूको नाम बताउन 8 लुगा धुन प्रयोग स्थानीय वस्तुहरूको नाम भन्न 9 दाँत माइन कपाल सफा गर्न प्रयोग गरिने स्थानीय वस्तुहरूको नाम भन्न 10 शरिरलाई विभिन्न दिशामा तन्काउन र झुकाउन 11 योगको चार वटा नाम बताउन 12 गाउँघरमा खेलिने विभिन्न खेलका नाम	5 दाँत माझने सामग्रीहरूको परिचय दिन 6 लुगा धुने सामग्रीहरूको परिचय दिन 7 योगका सामान्य आसनहरूको अभ्यास गर्न 8 विद्यालयमा गरिने कवाजका मियमहरूको पालना गरि कवाजको सामान्य अभ्यास गर्न 9 शिक्षकको निर्देशनमा स्थानीय खेलहरूको अभ्यास गर्न	5 स्थानीय स्तरमा पाइने सरसफाइका सामानहरूको प्रयोग विधि बताउन 6 योगको परिचय दिन 7 विद्यालयमा गरिने कवाजका नियमहरू पालना गरि कवाज गर्न 8 शिक्षकको निर्देशनबिना स्थानीय खेलहरू खेल्न

		बताउन 13 स्थानीय खेलहरूको सामान्य अभ्यास गर्न		
३	हाम्रो समुदाय	14 आफ्नो टोल छिमेकमा बसोबास गर्ने मानिसहरूको थर बताउन 15 आफ्नो छिमेकी र परिवारको नाम बताउन 16 आफ्ना गाउँघरमा सामाजिक काम गरेका विशिष्ट व्यक्तिको नाम बताउन	10 आफ्नो टोल छिमेकमा बसोबास गर्ने जातजातिको सूची बनाउन 11 आफ्नो बसोबास गर्ने गाउँ टोलको परिचय दिन 12 गाउँपालिका नाम, वडा संख्या र आफू बस्ने वडाको नाम बताउन 13 समुदायको परिचय दिन 14 आफ्नो गाउँ, टोल र वडाका सामाजिक काम गरेका विशिष्ट व्यक्तिको नाम बताउन	9 आफ्नो टोल, छिमेकमा बसोबास गर्ने जातजातिको परिचय दिन 10 आफ्नो बसोबास गर्ने वडाको परिचय दिन 11 गाउँपालिकाको अवस्थिति र छेत्रफल भन्न र लेख्न 12 छरछिमेकीको महत्व र आवश्यकताको सूची बनाउन 13 समाज सुधारको लागि काम गरेका व्यक्तिको योगदान उल्लेख गर्न
४	हाम्रो वातावरण	17 गाउँ टोलको अवस्थितिबारे जानकारी 18 सामान्य दुर्घटना र यसबाट बच्ने सुरक्षाका उपायहरू बताउन 19 घरायसी औजारको नाम बताउन 20 भान्सामा प्रयोग गरिने उपयोगी मसलाको नाम बताउन	15 आफ्नो वडाको भौगोलिक अवस्थाको बारेमा जानकारी दिन 16 आफ्नो वडाको नाम सहित सामान्य जानकारी दिन 17 गाउँघरमा आइपर्ने प्रकोपको सूची बताउन 18 आगलागी, चोटपटक तथा अन्य समस्याका बारेमा सजकता अपनाउन 19 आफ्नो घर, टोल र गाउँ नजिक रहेका वनमा पाइने परिचित जडिबुटीहरूको नाम बताउन	14 आफ्नो पालिकाको भौगोलिक जानकारी दिन 15 आफ्नो पालिकामा रहेका वडा संख्या र छिमेकी वडाको नाम लेख्न र बताउन 16 प्राकृतिक विपद्को परिचय दिन 17 स्थानीय स्तरमा आइपर्ने प्राकृतिक प्रकोप र सुरक्षाका उपायहरू उल्लेख गर्न 18 आफ्नो घर, टोल र गाउँ नजिक रहेका वनमा पाइने परिचित जडिबुटी तथा वनपैदावरहरूको नाम बताउन र पहिचान गर्न 19 स्थानीय स्तरमा पाइने जडिबुटीहरूको फाइदा बताउन

५	हाम्रो संस्कृति	21 परिवारले मनाउने चाडको नाम बताउन 22 चाडपर्व र विभिन्न अवसर अनुसार लगाइने लुगाको नाम र रंगको नाम भन्न 23 समुदायमा रहेका लोक बाजाको नाम भन्न 24 परिवारले पकाउने खानाका परिकारको नाम भन्न 25 परिवारका सदस्यले प्रयोग गर्ने गरगहनाको पहिचान गर्न	20 समुदायले मनाउने चाडपर्वहरूको सूची तयार गर्न 21 चाडपर्व र विभिन्न अवसर अनुसार लगाइने लुगा पहिरनको सूची तयार गर्न 22 समुदायमा रहेका बाजा हरू बजाउने अभ्यास गर्न 23 परिवारले पकाउने खाना परिकारहरूको सूची तयार गर्न 24 परिवारका सदस्यले विभिन्न अवसरमा प्रयोग गर्ने गरगहनाको पहिचान गर्न	20 समुदायले मनाउने मुख्य मुख्य चाडपर्वहरूको परिचय दिन 21 चाडपर्व विभिन्न अवसर अनुसारका लगाइने लुगाको परिचय दिन र अभ्यास गर्न 22 समुदायमा रहेका लोक बाजाहरूको परिचय दिइ सामान्य अभ्यास गर्न, चित्र बनाउन 23 चाडपर्वमा पकाइने खाना परिकारहरूको सुची तयार गर्न 24 मुख्य गरगहनाको परिचय दिन
६	हाम्रो वरपरको संसार	26 आफ्नो गाउँटोल भित्रका पूजा गर्ने ठाउँहरूको नाम भन्न 27 आफ्नो समुदाय वरिपरि रहेका वन, जंगल, नदी तालहरूको नाम बताउन 28 आफ्नो समुदाय वरिपरि रहेका गुफा, देवल र दरवारहरूको नाम बताउन	25 आफ्नो वडा भित्रका पूजा गर्ने ठाउँहरूको सूची बताउन 26 आफ्नो वडाभित्र समुदाय वरिपरि रहेका वन, जंगल, नदी तालहरूको सुची बताउन 27 आफ्नो वडाभित्र रहेका गुफा, देवल र दरवारहरूको सुची बताउन	25 आफ्नो पालिका भित्रका मुख्य धार्मिक स्थलहरूको परिचय दिन 26 आफ्नो पालिका भित्र रहेका सामुदायिक वन, जंगल तथा नदी तालहरूको परिचय बताउन 27 आफ्नो पालिका भित्रा रहेका गुफा, देवल र दरवारहरूको परिचय सहित चित्र कोर्न
७	फलफुल, तरकारी र अन्नबाली	29 आफ्नो गाउँघरमा पाइने फलफुलहरूको नाम भन्न 30 आफ्नो गाउँघरमा पाइने अन्नबालीहरूको नाम बताउन 31 आफ्नो घरमा पकाइने तरकारीहरूको नाम बताउन	28 आफ्नो घर तथा छिमेकमा पकाइने फलफुलको सूची तयार गर्न 29 आफ्नो गाउँघरमा लगाइने अन्नबालीहरूको नाम लेख्न 30 आफ्नो गाउँघरमा लगाइने तरकारीहरूको सूची बनाउन 31 आफ्नो गाउँघरमा लगाइने तरकारीहरूको परिचय दिन	28 स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने हिउँदे र बर्षे फलफुलहरूको सुचि तयार गर्न 29 आफ्नो गाउँघरमा लगाइने रैथाने अन्नबालीहरूको परिचय दिन 30 आफ्नो गाउँ टोलमा लगाइने तरकारीहरूको बर्गिकरण (हिउँदे र बर्षे) गर्न 31 स्थानीय स्तरमा पाइने हरियो सागपात र

				पहँला फलफुलहरूको फाइदा बताउन
८	चरा र जनावर	32 आफ्नो घरमा पालिने जनावरको नाम बताउन 33 आफ्नो गाउँमा पाइने चराको नाम बताउन	32 आफ्नो गाउँघरमा पालिने जनावरको नाम बताउन 33 आफ्नो समुदाय भएका चराचुरुङ्गीहरूको तयार पार्न	32 आफ्नो समुदायमा भएका जनावरको नाम र त्यसका फाइदा बताउन 33 आफ्नो गाउँघरमा पाइने चराचुरुङ्गीहरूको नाम, रंग र आकार बताउन, चित्र कोर्न 34 स्थानीय स्तरमा रहेका घरपालुवा र जंगली जनावर छुट्याउन
९	हाम्रा क्रियाकलाप	34 आफू र आमाबुबाले गर्ने काम बताउन 35 आफ्नो परिवारका सदस्यहरू बिरामी हुँदा घरमै गरिने उपचारका क्रियाकलाप बताउन 36 आफ्नो घरमा विभिन्न काममा प्रयोग हुने वस्तुहरूको नाम बताउन	34 आफ्नो घरका सदस्यहरूले गर्ने काम उल्लेखगर्न 35 लक्षण अनुसार घरमै गरिने उपचारका क्रियाकलाप बताउन 36 स्थानीय हस्तकलाका बस्तुहरू पहिचान गर्न	35 गाउँ टोलका मानिसहरूले गर्ने कामहरूको सूची तयार गर्न 36 रोग अनुसारका उपचारात्मक सामग्रीको सूची बनाउन 37 उपचारका लागि चाहिने सामान्य विधि उल्लेख गर्न 38 हस्तकलाका बस्तुहरू निर्माण गर्न आवश्यक पर्ने सामग्रीहरूको सूची बनाउन

४. सिकाइ उपलब्धी अनुसार विषयबस्तुको विस्तृतिकरण

- कक्षा १						
विषय क्षेत्र (थिम)	सिकाइ उपलब्धी	विषयवस्तुको विस्तृतिकरण	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	शैक्षणिक सामग्री	मूल्याङ्कन	कार्यघण्टा
म र मेरो परिवार	- स्थानीय भाषामा आफ्नो परिचय दिन	- मेरो परिवार नाम, थर,टोल	- सर्वप्रथम शिक्षकले आफ्नो परिचय दिने। - साथै चित्र प्रदर्शन गर्दै परिचय दिने। - परिचय दिने क्रममा विद्यार्थीहरूलाई समस्या हुदा निम्नानुसारका प्रश्न गर्न सकिने छ: - तपाइको नाम के हो ? - तपाइको थर (जात) के हो ? - तपाइ कुन टोलमा बस्नुहुन्छ ?	परिचय सोधेको र परिचय दिएको झल्किने चित्र	- विद्यार्थीहरूलाई निम्नानुसारका प्रश्नहरू गरि मूल्यांकन गर्ने: हजुरको नाम के हो?तपाई कुन टोलमा वस्नुहुन्छ?	१५
	- आफुभन्दा ठुलालाई ढोग दर्सन गर्न - दर्सन/ढोग गर्दा आशिर्वाद दिएको अभिनय गर्न	- स्थानीय आदरार्थी शब्दहरू: ढोग, दर्सन, बाचिरहे, हजुर, तपाई, तमी, धक्या भइ, जध्धेउ	- विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न समुहमा विभाजन गरेर बुवा आमा दाजु, दिदी र म भनि छुट्याउने र नातागतरुपमा आदर तथा ढोग दर्शनभेट गर्न लगाइ अभिनय गर्न लगाउने। आवश्यकता अनुसार शिक्षकले निर्देशन गर्ने।	ढोग, दर्शन गरेको चित्र	- दर्शन, ढोग गरेको र आशिर्वाद दिएको अवलोकन गर्ने	

	- आफ्नो परिवारमा गरिने संस्कारको नाम बताउन	- आफ्नो पारिवारिक संस्कार: न्वारन, वर्तवन्ध, विवाह, मृत्यू	- प्रश्न उत्तर विधिको प्रयोग गर्दै विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो उठाएर तपाइको घरमा कुन कुन संस्कार गर्छन जस्तै मेरो घरमा न्वारन, वर्तवन्ध, विवाह गर्ने चलन छ नि तिम्रो घरमा ? भनि छलफल गर्ने । - विद्यार्थीहरूबाट प्राप्त भएका जवाफलाई सेतो पार्टीमा शिक्षकले टिप्दै जाने र छलफल विधिको सहायताबाट विषयवस्तुलाई स्पष्ट पार्ने। - प्रदर्शन विधिबाट न्वारन, व्रतबन्ध र विवाह गरिरहेको चित्र वा पोष्टरको वा भिडियो प्रदर्शन गर्दै तपाइहरूले चित्रमा के देखिराख्नु भएको छ? भन्दै छलफल गर्ने	न्वारान, वर्तवन्ध, विवाह गरेको सान्दर्भिक फोटो वा भिडियो	- तपाइको घरमा बच्चा जन्मेपछि के संस्कार गरिन्छ? तपाइको घरपरिवारमा कुनकुन संस्कार गरिन्छ? कुनै २ वटा संस्कारको नाम लेख्नुहोस्।	
मेरो दैनिक जीवन	- हात, लुगा, दाँत र कपाल सफा गर्न प्रयोग गरिने स्थानीय वस्तुहरूको नाम बताउन	- सरसफाइका सामग्रीहरू (रिठ्ठा, पिना,टिमुर, सिमालो, आरुको हाँगा, कोइला आदि)	- समुदायमा विद्यार्थीलाई लिएर सरसफाइमा प्रयोग गरिने वस्तुहरूको अवलोकन गराउने - स्थानीय स्तरमा पाइने सरसफाइमा प्रयोग हुने सामग्रीहरूको नाम भन्न	स्थानीय स्तरमा पाइने रिठ्ठा, पिना, टिमुर, सिमालो, आरुको हाँगाहरू	- समुदायमा पाइने कुनै २ वटा सरसफाइका नामहरू केके हुन्? - दाँत माझ्न प्रयोग गरिने स्थानीय वस्तु कुन हो?	२०

			लगाउने र थप साधनका नामहरू शिक्षकले कक्षामा विद्यार्थीलाई बताइ दिने			
	- शरिरलाई विभिन्न दिशामा तन्काउन र झुकाउन	- योग अभयास र कवाज	- शिक्षकले आफ्नो शरिरलाई दायाँबायाँ तल माथि गरि सोहि अनुसार विद्यार्थीलाई गर्न लगाउने - शिक्षकले विद्यार्थी संगसंगै गर्ने - शरिरका अंगहरू तन्काइएका चित्रहरू देखाई सोहि अनुसार शिक्षकको निर्देशनमा विद्यार्थीलाई गर्न लगाउने - शरिरलाई दायाँबायाँ तर्फ तन्काउन लगाउने	शरिर तन्काइका विभिन्न चित्रहरू	- शरिरलाई दायाँबायाँ तल र माथि तन्काउन लगाई अवलोकन गर्ने	
	- योगका आधारभूत क्रियाको अभ्यास गर्न	- योग अभ्यास र कवाज	- शिक्षकले नमस्कार गरि विद्यार्थीलाई नमस्कार गर्न लगाउने - शिक्षकले योगका सामान्य आसन क्रियाका चित्र देखाइ स्वास लिने लामो हाँस्ने आदिको अभ्यास गरि विद्यार्थीलाई अभ्यास गर्न लगाउने	योगका सामान्य आसनका चित्र, पोस्टर आदि	- नमस्कार गरेको अवलोकन गर्ने, विद्यार्थीले योगका क्रिया गरे नगरेको अवलोकन गर्ने	
	- गाउँटोलमा खेलिने	- स्थानीय खेलहरूका	- स्थानीय खेलका विभिन्न	स्थानीय खेलहरूको	- तपाई घरमा साथीसँग	

	विभिन्न स्थानीय खेलका नाम बताउन	नाम (चुङ्गी, रुमाल लुकाउने, लक्कु ढाल, लुक्ने चोर, आराम विश्राम, डण्डिबियो, कबड्डी	नामहरू सेतोपाटीमा लेखी शिक्षकसँग सस्वर वाचन गर्न लगाउने	नामको चार्ट	कुनकुन खेल खेल्नु हुन्छ?	
	- साधारण स्थानीय खेलको सामान्य अभ्यास गर्न	- रुमाल लुकाउने	- विद्यार्थीहरूलाई विद्यालयको चौरमा लगि समुह समुह बनाई पालैपालो खेल खेलाउने - प्रत्येक विद्यार्थीलाई खेलमा सक्रिय सहभागी गराउन उत्प्रेरित गर्ने र विद्यार्थीलाई अभिनय गर्न लगाउने।	रुमाल	- रुमाल खेल कसरी खेल्नुहुन्छ?	
हाम्रो समुदाय	- आफ्नो टोल छिमेकमा बसोबास गर्ने मानिसहरूको थर बताउन - मातृभाषामा आफ्नो गाउँघरमा बोलिने नाताका शब्द बताउन	- आफ्नो टोल छिमेकमा बसोबास गर्ने मानिसहरूका थरहरू: सार्की, लुहार, विश्वकर्मा, जोशी, सिंह, रोकाया, धामी, बोहरा, बुढा, बादी, बुढथापा, कामी, चदारा - आफ्नो मातृभाषामा नाता बुझाउने शब्दहरू: काका, काकी, फूपु, जेठाजु, बौरानी, भदु, देउरानी,	- विद्यार्थीहरूलाई नाम र थर सोध्ने र थर बोर्डमा टिप्ने - टिपोट गरेका शब्द थर हुन् भनि स्पष्ट पारिदिने - विद्यार्थीलाई आफ्नो टोलमा बस्ने मानिसहरूको थर सोधी बोर्डमा टिपोट गर्ने। - छुटेका थरको बारेमा शिक्षकले टोल छिमेकमा बसोबास गर्ने मानिसहरूको थर चार्ट देखाइ स्पष्ट पारिदिने । - आफ्नो घर परिवार छरछिमेकका	विद्यार्थीको टोल छिमेकमा बसोबास गर्ने मानिसहरूका थरहरू र नाताको चार्ट	- विद्यार्थीलाई पालैपालो तलका प्रश्नहरू सोध्ने: - तपिको थर के हो ? - तपाइको छिमेकमा बस्ने साथीको थर के हो ? - कुनै ३ वटा थरको नाम भन्नुहोस ? - निर्देशन अनुसार नाता प्रयोग गरे नगरेको अवलोकन गर्ने।	२०

		जेठानी	व्यक्तिहरूसंगको नाता बुझाउने शब्द शिक्षकले भन्ने र भन्न लगाउने।			
	- आफ्नो छिमेकी परिवार चिन्न।	- मेरो छिमेकी: वल्लो घर, पल्लो घर, छिमेकी परिवारका सदस्यहरू	- विद्यार्थीहरूलाई समूहमा बस्न लगाइ छेउमा बसेका साथी तपाइको छिमेकी हो भनि सम्झाउने - विद्यार्थीलाई आफ्नो नजिक, कस्को घर पर्छ भन्न लगाउने - विद्यार्थीलाई आफ्नो घर नजिकको परिवार तपाइको छिमेकी हुनुहुन्छ भनि बताइदिने		- विद्यार्थीलाई पालैपालो निम्न प्रश्न सोध्ने: - तपाइको कुनै दुई वटा छिमेकी परिवारका सदस्यहरूको नाम भन्नुहोस।	
	- आफ्नो गाउँघरमा सामाजिक काम गरेका व्यक्तिको नाम बताउन	- सामाजिक काम गर्ने व्यक्तिहरू जस्तै गाउँ पालिका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, वडा अध्यक्षहरू	- छोटो काल्पनिक कथाबाट कक्षा सुरु गरी समाजमा भएका कार्यहरू कसले निर्माण गरे भनेर विद्यार्थीहरूलाई प्रश्न गर्ने - विद्यार्थीहरूको जवाफलाई टिप्दै जाने - विद्यार्थीलाई आफ्नो गाउँघरका महत्वपुर्ण योगदान दिएका व्यक्तिहरू जस्तै विद्यालय, अस्पताल, खानेपानी निर्माण, वृद्धाश्राम, अनाथालय निर्माण तथा सहयोग गरेका व्यक्तिहरूको		- तपाइको गाउँघरमा विद्यालय बनाउने व्यक्तिको नाम के हो ? - तपाइको गाउँघरमा अस्पताल बनाउने व्यक्तिको नाम के हो ?	

			नाम र कामहरूको बारेमा बताई उनिहरूको योगदानको विषयमा जानकारी गराउँदै व्यक्तिको परिचय गराउने।			
हाम्रो वातावरण	- गाउँ टोलको अवस्थिति बारे जानकारी	- मेरो गाउँ टोल छरछिमेक वल्लो घर, पल्लो घर, छिमेकी परिवारका सदस्य	- विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूको घर कुन टोलमा पर्छ नाम सोध्ने - सबै विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो आफ्नो टोलको नाम भन्न लगाउने - कुनै टोलको चित्र प्रदर्शन गरि डाँडा, वन, खोला, बाटोघाटो, गोरेटो आदि बारे छलफल गर्ने - आफ्नो छिमेकी टोलको बारेमा छलफल गर्ने - गाउँ टोल नजिक रहेका खोला, बेसी आदि अवस्थिति गाउँको कता पर्छन बारे सामान्य छलफल गर्ने	गाउँ टोल झल्किने चित्र	- तपाइको गाउँको नाम के हो ? - तपाइको साथीको गाउँ र टोलको नाम के हो ? - तपाइको घर कुन टोलमा पर्दछ ? - तपाइको घर र टोल नजिक रहेको नदि कता पर्छ ?	२५
	- सामान्य दुर्घटना र यसबाट बच्ने उपायहरू बताउन	- सलाईबाट हुने दुर्घटना चक्कु हँसियाबाट हुने दुर्घटना	- घरमा प्रयोग हुने सलाई, चक्कु जस्ता साधनको प्रयोग बारे प्रश्न गरि छलफल गर्ने - माथि उल्लेखित साधनबाट हुन सक्ने दुर्घटना बारे जानकारी लिने र सही प्रयोग	घरायसी औजारहरूको चित्र तथा यस्ता सामग्रीहरूको दुरुपयोगबाट	- घरमा प्रयोग गरिने औजारहरू के के हुन ? - घरायसी औजारहरूको प्रयोग गर्न नजान्दा आइपर्ने समस्याहरू के के हुन ? - चक्कु प्रयोग गर्न नजान्दा	

			बारे छलफल गर्ने - घरसाधनको चित्र सहित उपयोग र दुरुपयोग बारेमा जानकारी दिइ सजकताका उपायहरू बारे छलफल गर्ने (सलाई, चक्कु जथाभावी नचलाउने बारे जानकारी गर्ने) - कक्षाकोठामा घट्न सक्ने घटना बारे र सजकता अपनाउनु पर्नेमा छलफल गर्ने	घटेका घटनाहरू झल्कने पोष्टर	के हुन्छ ?	
	- घरायसी औजारको नाम बताउन	- घरायसी औजारहरू कोदालो, कुटो, आँसी, बन्चरो	- भान्सा करेसावारी आदि ठाउँमा प्रोग गरिने सामग्रीहरूको नाम भन्न लगाइ छलफल गर्ने - शिक्षकले विभिन्न औजारहरूको चित्र देखाउने र विद्यार्थीहरूलाई नाम र प्रयोग बारे सोध्ने - छलफलको क्रममा आएका औजारहरूको प्रयोग कुन कुन प्रयोजनका लागि प्रयोग गरिन्छन भनि विद्यार्थीहरूलाई नै सोध्ने	घरायसी औजारहरूको चित्र	- यो कुन औजार हो ? भन्नुहोस । (कुनै औजारको चित्र देखाएर सोध्ने) - कोदालो को काम के के हुन ?	
	- भान्सामा प्रयोग गरिने उपयोगी मसला पहिचान	- भान्सामा प्रयोग गरिने मसलाहरू अदुवा,	- स्थानीय ठाउँमा पाइने मासलाहरूको वास्तविक		- तपाइको भान्छामा प्रयोग गरिने मसलाको नाम के के	

	गर्न	बेसार, लसुन, धनियाँ	नमुना देखाइ यी चिजहरू कहाँ र किन प्रयोग गरिन्छ भनि प्रश्नोत्तर गर्ने उनीहरूको जवाफ पश्चात खाना पकाउन कुन कुन सामग्रीहरूको प्रयोग गरिन्छ भनि भन्न लगाउने - विद्यार्थीहरूबाट आएका सामग्रीहरू मध्ये बाट मसलाका नामहरू छुट्याउन लगाउने - यस्ता सामग्रीहरूको किन प्रयोग गरिन्छ र कुन कुनमा प्रयोग गर्ने भनि प्रश्न सोध्ने - अदुवा चियामा राकहेर खाने जस्ता उपयोगिता बारे जानकारी माग्ने र दिने	स्थानीय ठाउँमा पाइने मसलाहरूको वास्तविक नमुना अदुवा, बेसार	हुन ? - चियामा प्रयोग गरिने मसला के के हुन ?	
हाम्रो संस्कृति	- परिवारले मनाउने चाडपर्वहरूको नाम बताउन	- परिवारले मनाउने चाडपर्वहरू (भुवा पर्व, मैजाणो, माघे संक्रान्ती, ढटुवा, बिसु, चैते दशैँ, दशैँ, तिहार, चौदश, पुनी, अनन्त्या)	- शिक्षकले चाडपर्व बनाइरहेको चित्र वा भिडियो विद्यार्थीहरूलाई देखाउने - स्थानीय स्तरमा मनाउने चाडपर्वको नाम विद्यार्थीलाई भन्न लगाउने	चाडपर्व मनाइरहेको चित्र वा भिडियो	- तपाइको गाउँघरमा मनाउने २ वटा चाडपर्व नाम बताउनुहोस्	२२
	- विभिन्न चाडपर्वको अवसरमा लगाइने स्थानीय लुगाहरूको	- विभिन्न चाडपर्व र अवसरमा लगाउने लुगाहरू (दौरा	- शिक्षकले स्थानीय स्तरमा मनाउने चाडपर्वको नाम चित्रको प्रयोग गरि सिकाउने	स्थानीय स्तरका कपडाका चित्रहरू	- चाडपर्वमा लगाउने २ वटा लुगाको नाम भन्नुहोस्	

	नाम बताउन	सुरुवाल, गादो, ऊनी कोट)	- विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न चाडपर्वमा लगाउने लुगा र रंगको नाम भन्न लगाउने			
	- समुदायमा रहेका लोकबाजाहरूको पहिचान गर्न	- समुदायमा रहेका लोकबाजाहरू (दमाहा, टेप्पो, बाँसुरी, हुड्को, मादल, मुरली)	- शिक्षकले स्थानीय समुदायमा लोकबाजाहरूको नमुना वा चित्र विद्यार्थीहरूलाई नाम भन्न लगाउने - विद्यार्थीहरूलाई समुदायमा रहेका लोकबाजाहरूको नाम वताउन लगाउने	लोकबाजाको नमुना वा चित्रहरू	- तपाइलाई मनपर्ने कुनै ४ वटा बाजाहरूको नाम भन्नुहोस्	
	- परिवारले पकाउने खानाको परिकारहरूको नाम भन्न	- परिवारले पकाउने खानाको नाम (ढिँडो, जाउलो, खिचडी, पुरी, रोटी, भात, खिर, सेल रोटी)	- परिवारले पकाउने विभिन्न खानाको नाम बताउन लगाउने - शिक्षकले खानाका परिकारका साथै चित्रको प्रयोग गरि विद्यार्थीलाई पढ्न र लेख्न लगाउने	खानाका परिवारका चित्रहरू	- परिवारले पकाउने खानाको परिकार भन्नुहोस्	
	- परिवारका सदस्यले प्रयोग गर्ने गरगहनाको पहिचान गर्न	- परिवारका सदस्यले प्रयोग गर्ने गरगहना ९ फूली, खण्टो, बाली, चाप्की, चुँडा, बाला, कल्ली, नत्थी, पाउजु, तिलहरी, पोत्या, रिङ, चन्द्रमा, किलिप, ढुङ्ग्री फुल)	- विद्यार्थीहरूलाई आफूले लगाएका गरगहनाको नाम भन्न लगाउने र शिक्षकले टिप्ने - विद्यार्थीलाई परिवारका सदस्यले प्रयोग गर्ने गरगहनाको नाम भन्न लगाउने	स्थानीय गरगहनाका चित्र	- हाम्रा गाउँघरमा प्रयोग गरिने कुनै २ वटा गहनाको नाम भन्नुहोस्	
हाम्रो वरपरको	- आफ्नो गाउँटोल	- आफ्नो गाउँटोल	- विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो	- धार्मिक स्थलका	- तपाइ कुन ठाउँमा गएर	२३

संसार	भित्रका पूजा गर्ने ठाउँहरूको नाम बताउन	भित्रका विभिन्न धर्म मान्ने मनिसहरूका पूजा पाठ गर्ने ठाउँहरू: मन्दिर, देउताको थान, माणु, थपना, थप्पु	पूजा गर्ने ठाउँहरूको नाम भन्न लगाउने - वालवालिकालाई तपाइको गाउँटोलमा के कासरी पूजा पाठ गरिन्छ सोधपुछ गर्ने - विद्यार्थीबाट आएका उत्तरहरू सेतोपाटीमा नदोहरिने गरि टिप्ने - शिक्षकले आफूले तयार पारेका धार्मिक स्थलहरूको सूची प्रदर्शन गरि सबै धार्मिक स्थलहरूको चित्र सहित जानकारी गराउने - विद्यार्थीहरूलाई थप जानकारी गराउनका लागि भ्रमण तथा अवलोकन कार्य गराउने	नामको सूची र चित्र - चुम्बकिय पाटी वा फ्लाटिन वोर्ड विभिन्न मन्दिरहरूका चित्रहरू	पूजा गर्नुहुन्छ ? - तपाइको गाउँटोलवरपर रहेका कुनै २ वटा मन्दिरहरूको नाम बताउनुहोस ।	
	- आफ्नो समुदाय वरिपरि रहेको वन, जंगल, नदी, तालहरू को नाम बताउन	- मेरो समुदायका नदी मेरो समुदायका वन, निजी वन, नदी नाला, ताल तलैया आदि (बुढीगंगा नदी, रोदीगाढ, घोगालीगाढ	- वालवालिकालाई साना साना समूहमा विभाजन गर्ने - वालवालिकालाई समूहगत रूपमा वरपर रहेका सामुदायिक वन, नदी नाला, ताल तलैयाका नाम पालैपालो भन्न लगाउने - विद्यार्थीबाट आएका उत्तरहरू सेतोपाटीमा नदोहरिने गरि टिप्ने	- समुदायका वन, नदी, नाला, ताल तलैयाका नामको सूची र चित्र - चुम्बकीय पाटी वा फ्लाटिन वोर्ड प्राकृतिक सम्पदाका चित्रहरू	- तपाइको घर नजिकैरहेको वनको नाम के हो ? - तपाइको गाउँबाट नजिक रहेका कुनै २ वटा नदीको नाम बताउनुहोस । - तपाइको नजिक रहेको कुनै एउटा तालको नाम बताउनुहोस ।	

			- शिक्षकले आफुले तयार पारेका वन, नदी, नाला, ताल, तलैयाका नामहरूको सूची प्रदर्शन गरी सबै प्राकृतिक सम्पदाहरूको सचित्र जानकारी गराउनका लागि भ्रमण तथा अवलोकन कार्य गराउने			
	- आफ्नो समुदाय वरिपरि रहेका गुफा, देवल, दरवारहरूको नाम बताउन	- हाम्रा वरपर रहेका गुफा, देवल, दरवारहरू (च्याङ्सेकोट, सप्तकुण्ड गुफा- बगर ४, ताउला बजाउना गुफा, चुथी डाँडा	- वालवालिकालाई साना साना समूहमा विभाजन गर्ने - वालवलिकालाई समूहगत रुपमा वरपर रहेका गुफा, देवल, दरवारका नाम पालैपालो भन्न लगाउने - विद्यार्थीबाट आएका उत्तरहरू नदोहरिने गारि सेतोपाटीमा टिप्ने - शिक्षकले सबै विद्यार्थीका व्यवहारको अवलोकन गरिराख्ने - शिक्षकले आफुले तयार गरेका गुफा, देवल, दरवारका नामहरूको सूची प्रदर्शन गरी सबै ऐतिहासिक सम्पदाहरूको सचित्र जानकारी गराउने - विद्यार्थीहरूलाई थप	- गाउँठाउँमा रहेको गुफा, देवल ल, दरवारहरूको नामको सूची र चित्र - चुम्बकीय पाटी वा फ्लाटिन वोर्ड	- तपाइको घर नजिकै रहेका कुनै २ वटा दरवारको नाम बताउनुहोस । - तपाइको गाउँठाउँमा रहेका कुनै २ वटा गुफाको नाम बताउनुहोस । - तपाइको गाउँटोल नजिक रहेको कुनै एउटा देवलको नाम बताउनुहोस ।	

			जानकारी गराउनका लागि भ्रमण तथा अवलोकन कार्य गराउने			
फलफुल तरकारी र अन्नबाली	- आफ्नो गाउँघरमा पाइने फलफुलहरूको नाम भन्न	- गाउँघरमा पाइने फलफुलहरू सुन्तला, मौसमी, पुलम, केरा, ओखर, नास्पति, कागती, अमिलो, काफल, आरू, गुयला, तिरखुडा, चुत्त्रो, घगारूआदि	- विद्यार्थीहरूलाई आफुले गाउँघरमा देखेका फलफुलहरूको नाम भन्न लगाउने - फलफुलहरूको चित्र देखाइ नाम भन्न लगाउने - चित्र सम्बन्धी छलफल गर्ने	- स्थानीय स्तरमा पाइने फलफुलहरूको चित्र तथा वास्तविक फलफुलहरू	- देहायको प्रश्न विद्यार्थीहरूलाई सोध्ने: - तपाइको गाउँघरमा पाइने कुनै ५ वटा फलफुलहरूको नाम भन्नुहोस ।	१५
	- आफ्नो गाउँघरमा पाइने अन्नबालीहरूको नाम बताउन	- गाउँघरमा पाइने अन्नबालीहरू: गहुँ, मार्से, मकै, कोदो, धान, , कागुनु, चिनु, फापर, जनालो, नर्सालो,उवा, झुमरो, जौ आदि	- विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो गाउँघरमा पाइने अन्नबालीहरूको नाम भन्न लगाउने - स्थानीय स्तरमा पाइने अन्नबालीहरूको चित्र देखाइ चिन्न लगाउने - अन्नबालीहरूको नाम र चित्र सम्बन्धी शिक्षक र विद्यार्थी बिच छलफल गर्ने	- स्थानीय स्तरमा पाइने अन्नबालीहरूको वास्तविक नमुना	- तपाइको गाउँघरमा लगाइने कुनै ४ वटा अन्नबालीहरूको नाम भन्नुहोस ।	
	- आफ्नो घरमा पकाइने तरकारीहरूको नाम बताउन	- स्थानीय स्तरमा पाइने तरकारीहरू: आलु, पिडालु, चोतो, रायो, धनिया, मुला, लसुन, भिडा, करेला, रूगासाग, फरन,	- विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो गरमा पकाउने तरकारीहरू पालैपालो सोध्ने - समुदायमा पाइने तरकारीहरूको वास्तविक नमुना देखाइ चिन्न लगाउने	- स्थानीय स्तरमा पाइने तरकारीको वास्तविक नमुना	- पालैपालो निम्न प्रश्न सोध्ने: तपाइको घरमा पकाइने तरकारीको नाम भन्नुहोस ।	

		देउली, टुसा, फर्सी, चिचिन्डो, कदु, काँक्रा, काउली, बन्दा, पालुङ्गो, गाँजर, ढोकायो	- वास्तवविक नमुना देखाइ शिक्षक विद्यार्थीबिच छलफल गर्ने			
चरा र जनावर	- आफ्नो घरम पालिने जनावरको नाम बताउन	- मेरो घरमा पालिने जनावरहरू: गाई, भैसी, भेडा, बाख्रा , बल्ल, खच्चर, कुकुर, बिरालो, गधा, घोडा, खच्चर, आदि।	- विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो आफ्नो घरमा पालिने जनावरहरूको नाम भन्न लगाउने र शिक्षकले बोर्डमा टिप्नोका साथै छुटेका घरपालुवा जनावरहरूको चित्र देखि नाम बताइ दिने	- गाइ, भैसी, कुकुर, बिरालो को चित्र भएको चार्ट	- घरपालुवा जनावरहरूका चित्रहरू देखाइ प्रत्येक चित्रको पालैपालो नाम भन्न लगाउने - तपाइको घरमा भएका चारवटा जनावरका नाम भन्नुहोस	१०
	- आफ्नो गाउँमा पाइने चराको नाम बताउन	- गाउँघरमा पाइने चराहरू: काग, कुखुरा, हाँस, शैटाल्ला भँगेरा, भेकुणा, घुमथली चिल, लाटीकोसेरो, परेवा, चाखुरा, कालिज, मालुवा, डाँफे, पातीकिट्टो	- विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो आफ्नो गाउँ घरमा देखेका चराका नाम भन्न लगाउने र शिक्षकले बोर्डमा टिप्नोका साथै भन्न नसकेका चराहरूको नाम चित्र देखाइ नाम बताउन	- काग, कुखुरा, हाँस, शैटाल्ला, भँगेरा, चिल, लाटिकोसेरो, मालुवा, परेवा लगायतका चराहरूको चित्र भएको फ्लिप चार्ट	- गाउँघरमा हुने चराहरूका चित्रहरू देखाइ प्रत्येक चित्रको पालैपालो नाम भन्न लगाउने - तपाइको गाउँ घरमा भएका चारवटा चराहरूको नाम भन्नुहोस	
हाम्रा क्रियाकलाप	- आफु र आमाबुबाले गर्ने काम बताउन	- मेरो काम: पढ्ने, लेख्ने, कपाल सफा गर्ने - आमाले गर्ने काम - बुबाको काम	- शिक्षकले आफुले गर्ने कामको बारेमा बताउने - विभिन्न काम गरेका चित्राहरू देखाइ विद्यार्थीहरूलाई भन्न	- विभिन्न काम गरेका चित्रहरू	- तपाइले बिद्यालयमा गर्ने काम भन्नुहोस। - तपाइको आमाले गर्ने कुनै २ वटा काम भन्नुहोस - बुबाले गर्ने काम भन्नुहोस	१०

			लगाउने - विभिन्न काम गरेका विद्यार्थीलाई आफुले गर्ने काम भन्न लगाउने - विद्यालयमा गर्ने काम भन्न लगाउने - घरमा गरिने काम भन्न लगाउने - आफ्ना बुबाले गर्ने काम भन्न लगाउने - आमाले घरमा गर्ने कुनै तीनवटा काम भन्न लगाउने		।	
	- आफ्नो परिवारका सदस्यहरू बिरामी हुँदा घरमै गरिने उपचारका क्रियाकलाप बताउन	- चिराइतो सहित तातो पानीको प्रयोग - हल्दी पानीको प्रयोग् - जमाने पानी, मेथी पानी	- आफ्नो घरमा बिरामी भए त्यसलाई निको पार्ने उपाय पालैपालो सोध्ने - विद्यार्थीले भनेका कुराहरू टिप्दै जाने - थप उपायहरू विद्यार्थीलाई शिक्षकले जानकारी गर्ने		- घरमा बिमारी भए के कस्ता क्रियाकलाप गरिन्छन ? - घरमा गरिने कुनै २ वटा उपचारका क्रियाकलाप भन्नुहोस ।	
	- आफ्नो घरमा विभिन्न काममा प्रयोग हुने वस्तुहरूको नाम बताउन	- कापी, कलम, काँगियो, हँसिया, हलो, कुटो, कोदालो, ओदान, डोको, कुरू, सुप्पो, ढोकिले, खारे, मइ, जु, आँसी, बाउसो, बन्चरो, सब्बल, घन	- शिक्षकले कलम देखाएर त्यसको नाम सोध्ने - विद्यार्थीको झोलामा भएका वस्तुहरू भन्न लगाउने - विभिन्न वस्तुहरू भएको चित्रहरू देखाइ विद्यार्थीहरूलाई नाम भन्न	- हँसिया, हलो, कोदालो, कुटो, ओदान, डोको आदिका चित्रहरू	- तपाइको झोलाम भएका कुनै ५ वटा वस्तुहरू भन्नुहोस । - डोको के बाट बनाइन्छ ? - तपाइको घरमा विभिन्न काममम प्रयोग गरिने कुनै ५ वटा वस्तुको नाम भन्नुहोस	

			लगाउने - खेतबारीमा प्रयोग हुने बस्तुहरू भन्न लगाउने			

कक्षा २						
विषय क्षेत्र (थिम)	सिकाइ उपलब्धी	विषयवस्तुको विस्तृतिकरण	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	शैक्षणिक सामग्री	मूल्याङ्कन	कार्यघण्टा
म र मेरो परिवार	- परिवारका सदस्यहरूको स्थानीय भाषामा नातागत शब्दको प्रयोग गरि परिचय दिन - आफ्नो परिवार समुदायमा बोलिने नातागत शब्दहरूको सूची बनाउन	- परिवार (एकल र संयक्त परिवार) का सदस्यहरू	- परिवारिक नाता झल्किने चित्रहरू (संयुक्त र एकल) प्रदर्शन गर्दै स्थानीय भाषमा नाता प्रष्ट हुने गरि छलफल गर्ने - शैक्षिक सामग्रीको रुपमा निर्माण गरिएको भिडियो प्रदर्शन गरि शिक्षकले सहजिकरण गर्ने - विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न समूहमा विभाजन गरि आफ्नो परिवार र समुदायमा प्रयोग गरिने नातागत शब्दहरूको सूची तयार पार्न लगाउने	स्थानीय भाषामा स्पस्ट नाता झल्किने गरि बनाएको एकल र संयुक्त परिवारको चित्र र परिवारको नाता खुल्ने गरि बनाइएको भिडियो	तपाइको परिवार समुदायमा बोलिने नातागत कुनै १२ वटा शब्द लेख्नुहोस्	१५
	- स्थानीय आदरार्थी शब्दको सुची बनाउन	- परिवारमा बोलिने नातागत स्थानीय शब्दहरू : तिमी, हजुर, बक्स्योस, इस्यो, धन्यवाद, स्यावास, तमी, धेक्याभई, तपाई, आदि	- शिक्षकको सहायताबाट विभिन्न उदाहरणकको प्रयोग गरि बालबालिकाहजरूलाई आफूभन्दा ठुला व्यक्तिहरूसंग बोल्दा सम्मानतापूर्वक तरिकाले बोल्नुपर्छ। जस्तै ; आमा, आइबक्स्योस वा आउनुहोस्, आइस्यो, ... अनि आफूभन्दा सानालाई आउ बाबु, नानि, आइस्यो, आउनुहोस्..... भनि सम्बोधन गर्नुपर्छ	आदरार्थ शब्दहरूको सूची तयार पारिएको चार्ट	- तपाइको परिवार र समुदायमा आफभन्दा ठुला वा सानालाई सम्बोधन गर्दा प्रयोग गर्ने आदारार्थी शब्दको सूची बनाउनुहोस।	

			भनेर रमाइलो तरिकाले बताइदिने। - विद्यार्थीहरूलाई प्रश्न गर्दै तपाइ आफू भन्दा ठुला र सानालाई कासरी सम्बोधन गर्नु हुन्छ भनि प्रशन गर्दै शिक्षकले उक्त जवाफ कालो वा सेतो पाटीमा टिपेर अन्तमातपापले भनेको ठीक छ यसै गरि घरमा पनि यस्तै शब्दहरूको प्रयोग गरी व्यवहार गर्नु भनि सिकाउने । - आफ्नि परिवार वा समुदायमा प्रयोग गरिने आदरारथी शब्दको सूची बनाउन लगाउने र आवश्यकता अनुसार शिक्षकले सहजिकरण गर्ने ।			
	- आफ्नो छरछिमेकमा गरिने कुनै चार वटा मुख्या संस्कारको नाम भन्न	न्वारन, वर्तवन्ध, विवाह, मृत्यु	- शैक्षणिक सामग्रीको प्रदर्शन गर्दै छरछिमेकमा प्रचलनमा रहेका विभिन्न संस्कारहरूको बारेमा छलफल गर्ने । - विभिन्न समुहमा विभाजन गरि आफ्नो छरछिमेक प्रचलनमा रहेका कुनै ४ वटा संस्कार पहिचान गर्न लगाउने ।	विद्यालयको सेवा क्षेत्र भित्र प्रचलन रहेका संस्कारहरू उल्लेख गरिएको चार्ट पेपर	- तपाइको छरछिमेकमा प्रचलनमा रहेका कुनै ४ वटा संस्कारका नाम भन्नुहोस ।	
मेरो दैनिक जीवन	- हात, लुगा, दाँत र कपाल सफा गर्न प्रयोग गरिने स्थानीय वस्तुहरूको नाम बताउन	- सरसफाइका सामग्रीहरू (रिठ्ठा, पिना,टिमुर, सिमालो, आरुको हाँगा, कोइला आदि)	- समुदायमा विद्यार्थीलाई लिएर सरसफाइमा प्रयोग गरिने वस्तुहरूको अवलोकन गराउने - रिठा, टिमुर, सिमालो, पिना, आरू जस्ता स्थानीय स्तरमा पाइने सरसफाइमा प्रयोग हुने सामग्रीहरूको परिचय दिई यी बस्तुहरू तपाइको समुदायमा के कस्तो अवस्थामा छन	स्थानीय स्तरमा पाइने रिठ्ठा, पिना, टिमुर, सिमालो, आरुको हाँगाहरू देखाउने	- स्थानीय स्तरमा पाइने सरसफाइका सामानहरू के के हुन ? - लुगा धुनको लागि कुन कुन स्थानीय सामानको प्रयोग गरिन्छ ? - दाँत माझ्न प्रयोग गरिने	२०

			सोधी सूची तयार पार्ने।		- स्थानीय बस्तु कुन हो ? - दाँत माझ्नको लागि टिमुरको हाँगा वा पात मध्ये कुन प्रयोग गरिन्छ ? - सरसफाइका स्थानीय सामग्रीहरूको परिचय दिनुहोस।	
	- योगको सामान्य अभ्यास गर्न	- योग अभ्यास	- योगका विभिन्न आसनका चित्रहारु प्रदर्शन गरि सोहि नुसार गर्न लगाउने - शिक्षकले योगका विभिन्नआसन जस्तै शिशुआसन, पुतली आसन जस्ता योग आसन गरि विद्यार्थीलाई समुहमा गर्न लगाउने - विद्यार्थी शिक्षकले योगका विभिन्न आसन संगसंगै अभ्यास गर्ने र पछि विद्यार्थीलाई मात्र गर्न लगाउने	सामान्य योग गरिएका नाम सहितका योगआसनका चित्रहरू	- सामान्य योग आसन गर्न लगाई लगाई अवलोकन गर्ने	
	- विद्यालयमा गरिने कवाजका नियमहरू पालन गरि कवाज गर्न	- कवाज	सिटी र मादलको तालमा सामान्य कवाजशिक्षको निर्देशनमा विद्यार्थीलाई गर्न लगाउने	सिटी, मादल	- विद्यार्थीलाई सामान्य कवाज गर्न लगाई नियम अनुसार गरे नगरेको अवलोकन गर्ने।	

	- साधारण स्थानीय खेलको निर्देशन अनुसार अभ्यास गर्ने।	- स्थानीय खेलहरूका नाम (चुङ्गी, रुमाल लुकाउने, फिट्टु, लुक्ने चोर, आराम विश्राम, खोपी आदि)	- रुमाल, चुंङ्गी आदिको प्रयोग गरि विद्यार्थीलाई आ-आफ्नो गाउँ घरमा खेलिने खेलहरूको नियम बनाई सोही अनुसार शिक्षकको निर्देशनमा खेल्न लगाउने। - फिट्टु खेलको लागि आवश्यक बल र ढुङ्गाहरू विद्यार्थीलाई उपलब्ध गराई शिक्षकको निर्देशनमा खेल्न लगाउने।	रुमाल, चुङ्गी रवर ब्याण्ड, फिट्टु बनाउन प्रयोग गरिने नौलो ढुङ्गा र बल	- रुमाल लुकाउने खेल खेल्न लगाई नियम अनुसार खेले नखेलेको अवलोकन गर्ने।	
हाम्रो समुदाय	- आफ्नो टोल छिमेकमा बसोबास गर्ने जातजातातिको सूची बनाउन।	- आफ्नो टोल छिमेकमा बसोबास गर्ने मानिसहरूका थरहरू: सार्की, आफ्नो टोल छिमेकमा बसोबास गर्ने मानिसहरूका जातजाति (बाहुन, क्षेत्री, बैस्य, शुद्र): दमाइ, सार्की, लुहार, विश्वकर्मा, जोशी, जैशी, सिंह, रोकाया, धामी, बोहरा, बुढा, बादी, बुढथापा, कामी, चदारा, चँदारा	- विद्यार्थीहरूलाई नाम र थर सोध्ने र थर बोर्डमा टिप्ने - टिपोट गरेका शब्द थर हुन् भनि स्पष्ट पारिदिने - विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो थर भन्न लगाउने। - कक्षाका अरू साथीहरूको थर लेख्न लगाउने। - विद्यार्थीहरूलाई समूहमा विभाजन गरि आफ्नो टोल छिमेकमा बसोबास गर्ने जातजातिको सूची बनाउन लगाउने। - टोल छिमेकमा बसोबास गर्ने जातजाति लेखएको चार्ट देखाई विद्यार्थीले भन्न छुटएका जातजातिको बारेमा जानकारी दिने।	विद्यार्थीको टोल छिमेकमा बसोबास गर्ने मानिसहरूका थरहरूको चार्ट	- विद्यार्थीलाईनिम्न प्रश्नहरूपालैपालोसोध्ने : - तपाइ टोल छिमेकमा बसोबास गर्ने कुनै ५ जातजातिको सूची बनाउनुहोस।	२०

	- आफ्नो बसोबास गर्ने गाउँ टोलको परिचय दिन।	- आफ्नो गाउँ टोलको नाम, ठेगाना	- शिक्षकले आफ्नो नाम र बसोबास गर्ने गाउँ टोलको नाम र ठेगाना भन्ने - विद्यार्थीलाई पालैपालो आफु बसोबास गर्ने गाउँ टोलको नाम भन्न लगाउने - विद्यार्थीलाई आफ्नो गाउँ टोलको नाम र ठेगाना लेख्न लगाउने	वडाको नक्सा	- विद्यार्थीलाई देहायका प्रश्न सोध्ने: - तपाइको पालिकाको नाम के हो ? - तपाइको पालिकामा कति वटा वडा रहेका छन ? - तपाइ कति नं. वडा बस्नुहुन्छ ?	
	- पालिकाको नाम, वडासंख्या र आफू बस्ने वडाको नं. बताउन	- आफू बस्ने वडा नं. पालिकाको नमा बताउन	- विद्यार्थीलाई वडाको नक्सा देखाई शिक्षकले विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो वडा नं. सोध्ने - विद्यार्थीलाई आफ्नो पालिकाको नाम भन्न लगाउने - विद्यार्थीलाई पालिका भित्र रहेका वड संख्या कति छन भनि सोध्ने र पालिकामा रहेका जम्मा वडा सङ्ख्या बताइदिने - विद्यार्थीलाई आफ्नो वडाभित्रका डोलहरू सोधी स्पष्ट पार्ने			
	- आफ्नो गाउँघरमा विशिष्ट व्यक्तिहरुको नाम र कामको विवरण बताउन	- सामाजिक काम गर्ने विशिष्ट व्यक्तिहरू जस्तैः स्वच्छ छवी भएको राजनितिज्ञ वुद्धिजिवी समाजसेवी	- विद्यार्थीलाई गाउँ, घर तथा समुदायमा सामाजिक काम गर्नेमानिसको बारेमा दर्साउँदै उनीहरूको कामको प्रंशसा गर्ने र यस्तै खालका काम गर्ने व्यक्तिहरू तपाइको गाउँघरमा छन कि प्रश्न गर्ने र		- तपाइको गाउँघरमा समुदायमा राम्रो काम गर्ने व्यक्ति को को हुनुहुन्छ ? - तपाइको समाजम	

			भन्न लगाउने - विद्यार्थीबाट आएका र अन्या छुटेका व्यक्तित्वको बारेमा विद्यार्थीलाई जानकारी गराउने - विद्यार्थीलाई समुहमा विभाजन गरि सामाजिक काम गरेका व्यक्ति र कामको बारेमा छलफल गरि समुहमा प्रस्तुत गर्न लगाउने।		मानिसहरूले के कस्ता राम्रा कामहरू गरेका छन ? कुनै ५ वटा कामहरू लेख्नुहोस।	
हाम्रो वातावरण	- आफ्नो वडा नं. भन्न र वडाभित्र रहेका गाउँटोलको सूची तयार गर्न आफ्नो वडाको भौगोलिक अवस्थाको सामान्य जानकारी दिन	- मेरो वडा नं.वडा भौगोलिक अवस्था वडामा रहेका डाँडा नदी, खोला, हावापानी, बाटोघाटो, गोरटो – बुढीगंगा, घोघाली गाढ,रौदी गाढ, गल्छडा छहरा, इन्द्रेणी झरना आदि	- आफ्नो वडा नं. भन्न लगाउने - डाँडा पाखा गाउँ टोल देखि कता पर्छन जस्ता प्रश्न गरि वडाको भौगोलिक पहिचान बारे जानकारी गराउने - वडाको मानचित्रको सहायताले प्रश्नोत्तर विधिको प्रयोग गरि भौगोलिकता र हावापानी, बाटोघाटो, गोरेटो बारे सोधुछ गर्ने	वडाको मानचित्र	- तपाइको टोलको नाम के हो ? - तपाइको वडामा रहेको मुख्यखोलाको नाम के हो ? - तपाइको घर कुन टोलमा पर्दछ ? - तपाइको गाउँघरमान्यानो र चिसो दुबै हुन्छ ?	२२
	- आफ्नो वडाको भौगोलिक अवस्थाको सामान्य जानकारी दिन	- वडा नं. र वडाको परिचय र जानकारी	- विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूको टोलको नाम भन्न लगाइ वडा नं. सहित पहाड होचो अग्लो भागको नाम बारे छलफल गर्ने - वडा भित्र रहेका टोलको नमा लेख्न लगाउन र टोलको सामान्य जानकारी भन्न लगाई वडाको जानकारी तर्फ	वडाको मानचित्र	- तपा'को वडाको नं. कति हो ? - तपाइको वडा कुन कुन टोल मिलि बनेको छ ?	

			केन्द्रित गर्ने - वडाको मानचित्रको प्रयोग गरि वडामा रहेका डाँडा बेसी खोला जंगल बारेमा छलफल गर्ने			
	- गाउँघरमा आइपर्ने प्रकोपको सुची बनाउन - आगलागी, चोटपटक तथा अन्य समस्या बारेमा सजकता अपनाउन	- बाढी पहिरो आगलागी हावाहुरी असिना पानी	- कक्षाकोठा खेल मैदानम हुन सक्ने घटना बारेमा छलफल चलाई प्रकोप तर्फ डोऱ्याउने प्रयास गर्ने - चित्र वा भिडियो देखाइ विद्यार्थी लाई प्रष्ट पार्ने - गाउँ घर टोल छिमेकमा आइपर्ने समस्या के के हुन् भनि विद्यार्थीहरूलाई सोध्ने र सूची बनाउन लगाउने - चित्र वा भिडियो देखाइ विद्यार्थीलाई प्रष्ट पार्ने - नदी खोला र नांगा डाँडामा पहिरो बाढी आएको देखेका छौ भनि सोध्ने र यस्ता प्रकोपले निम्त्याउने समस्या बारे प्रश्नोत्तर गर्ने - बाढी पहिरो आगलागी जस्ता प्रकोप झल्कने चित्र देखाई प्रकोप घट्ने कारण र बच्चे उपाय बारे सोध्ने र सजकता अपनाउने बारे जानकारी दिने	बाढी पहिरो आगलागी झल्कने चित्र	- गाउँघरमा घट्ने समस्याको सूची बनाउ।, आगलागीबाट कसरी सुरक्षित हुने	
	- आफ्नो घर, गाउँ र टोल नजिक रहेको बनमा पाइने परिचित जडिबुटीहरूको	- स्थानीय जडिबुटीहरू, बनपैदावर झ्याउ, तितेपाती, सतुवा, हत्ताजडी, चिराइतो, समयो, कटुकी,	- स्थानीय बनमा पाइने विभिन्न किसिमका पैदावरहरूकको नाम लेख्न लगाउने - विद्यार्थीहरूले लेखेका पैदावरहरू मध्येबाट जडिबुटीहरूको नाम लेख्न		- स्थानीय बनमा पाइने जडिबुटीहरूको नाम लेख्नुहोस्।, - वन पैदावरको संरक्षण किन गर्ने?	

	नाम बताउन र लेख्न	पदमचाल्नु, बडु, कुरिलो, आदि	लगाइ ती जडिबुटी पाइने स्थान बन वा अन्य क्षेत्रहरू बारे भन्न लगाउने - ति जडिबुटीहरूको प्रयोग बारेमा छलफल गराइ उनिहरूको घर टोलमा प्रयोगमा आउछ आउदैन त्यस बारेमा प्रश्नोत्तर गर्ने - शिक्षकले विद्यार्थीबाट नआएका स्थानीय पैदावर वा जडिबुटीहरू बारे विद्यार्थीहरूलाई जानकारी दिने संरक्षण गर्नु पर्ने बारेमा जानकारी दिने			

हाम्रो संस्कृति	- समुदायमा मनाइने चाडपर्वहरूको सूची तयार गर्न - चाडपर्व र विभिन्न अवसर अनुसार लगाउने लुगा, पहिरनको सूची तयार गर्न - समुदायमा रहेका बाजाहरू पहिचान गर्न - परिवारले पकाउने खानाका परिकारहरूको सूची तयार गर्न - परिवारका सदस्यले विभिन्न अवसरमा प्रयोग गर्ने गरगहनाको सूची तयार गर्न	- समुदायले मनाउने चाडपर्वहरू (भुवा, मैजाणो, माघी, भैलो, दशै, बिसु, चैते दशै, भदौ पुनी, आदि - विभिन्न चाडपर्व र सो अवसरमा लगाउने लुगाहरू (भांगो र अल्लोको बोल्या, दौरा सुरुवाल तथा गादो, उनी, कोट, गुन्युचोली आदि) - समुदायमा रहेका लोकबाजाहरू (दमाहा, टेप्पो, बासुरी, हुड्को, मादल, मुरली आदि) - परिवारले पकाउने खानाका नामहरू(ढिडो, खिचडी, माणा, रोटी, पुरी,सेलरोटी, आदि) - परिवारका सदस्यले प्रयोग गर्ने गरगहना (फुली, खण्टो, बाली, चाप्की, चुडा, चाँदीका माला,	- विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय स्तरमा मनाउने चाडपर्वको नाम भन्न लगाउने - शिक्षकले विद्यार्थीले भनेका चाडपर्वहरू सेतोपाटीमा टिपोट गर्ने - विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न चाडपर्वमा लगाउने लुगाको नाम भन्न लगाउने - शिक्षकले स्थानीय चाडपर्वमा लगाउने लुगाको नाम टिपोट गर्ने - विद्यार्थीलाई समुहमा विभाजन गरि चाडपर्वको सुची तयार गर्न लगाउने - शिक्षकले चाडपर्वको सूची प्रस्तुत गरि प्रष्ट पारिदिने - विद्यार्थीहरूलाई सनुदायमा रहेका लोकबाजाहरूको नाम बताउन लगाउने - शिक्षकले लोकबाजाका चित्रसहित परिचय दिने - विद्यार्थीलाई परिवारले पकाउने विभिन्न खानाको नाम बताउन लगाउने - शिक्षकले खानाका परिकारका साथै चित्रको प्रयोग गरि विद्यार्थीलाई पढ्न र लेख्न लगाई सूची तयार गर्न लगाउने - विद्यार्थीलाई परिवारका सदस्यले प्रयोग गर्ने गरगहना को नाम भन्न लगाउने - शिक्षकले चित्रसहित गरगहनाको परिचय दिइ विद्यार्थीहरूलाई सूची तयार गर्न लगाउने	- चाडपर्वको चित्र - स्थानिय स्तरका कपडाका चित्रहरू - लोकबाजाको चित्रहरू - खानाका परिकारका चित्रहरू - स्थानीय गरगहनाका चित्र	- तपाइको समुदायमा मनाउने कुनै दुईवटा चाडपर्वको नाम बताउ । - चाडपर्वमा लगाउने कुनै दुईवटा लुगाको नाम भन। - तपाइलाई मन पर्ने कुनै चारवटा बाजाको नाम भन्नुहोस - परिवारले पकाउने खानाको परिकार भन्नुहोस। - हाम्रा गाउँघरमा प्रयोग गरिने कुनै दुईवटा गहनाको नाम भन्नुहोस ।	१५

		जालेपोते, बाला, कल्ली, नत्थी, पाउजिउ, रिङ, चन्द्रमा, किलिप, ढुङ्ग्री, फुलकाटो आदि)				

हाम्रो वरपरको संसार	- आफ्नो वडा भित्रमा रहेका पूजा गर्ने ठाउँहरूको नाम बताउन	- आफ्नो वडा भित्रका विभिन्न धर्म मान्ने मनिसहरूका पूजा पाठ गर्ने ठाउँहरू: मन्दिर, देउताको थान, माणु, थपना, थप्पु	- वालवालिकालाई तपाइको गाउँटोलमा कुन देवताको पुजा गर्नुहुन्छ भनि सोधपुछ गर्ने - विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो पूजा गर्ने ठाउँहरूको नाम भन्न लगाउने - विद्यार्थीबाट आएका उत्तरहरू सेतोपाटीमा नदोहरिने गरि टिप्ने - शिक्षकले आफूले तयार पारेका धार्मिक स्थलहरूको सूची प्रदर्शन गरि सबै धार्मिक स्थलहरूको चित्र सहित जानकारी गराउने - विद्यार्थीहरूलाई थप जानकारी गराउनका लागि भ्रमण तथा अवलोकन कार्य गराई ति स्थलहरूका नामको सूची बनाउन लगाउने	- धार्मिक स्थलका नामको सूची र चित्र	- तपाइ कुन ठाउँमा गएर पूजा गर्नुहुन्छ ? - तपाइको वडाभित्र रहेका कुनै २ वटा मन्दिरहरूको नाम बताउनुहोस।	२०
	- आफ्नो वडा भित्र रहेकानिजी, सामुदायिक वन, जंगल, नदी, ताल, खोलानालाहरको नामको सूची बनाउन	- आफ्ना समुदाय वरपर रहेका निजी वन, सामुदायिक वन, नदी नाला, ताल, तलैयाहरू बुढीगंगा, घागालीगाढ, रौदीगाढ)	- वालवालिकालाई साना साना समूहमा विभाजन गर्ने - वालवालिकालाई समूहगत रूपमा वरपर रहेका सामुदायिक वन, नदी नाला, ताल तलैयाका नाम समुह नेताबाट भन्न लगाउने - विद्यार्थीबाट आएका उत्तरहरू सेतोपाटीमा नदोहरिने गरि टिप्ने - शिक्षकले आफुले तयार पारेका वन, नदी, नाला, ताल, तलैयाका नामहरूको सूची प्रदर्शन गरी सबै प्राकृतिक सम्पदाहरूको सचित्र जानकारी गराउने	- सामुदायिक वन, नदी, नाला, ताल तलैयाका नामको सूची र चित्र - चुम्बकीय पाटी वा फ्लाटिन वोर्ड	- तपाइको घर नजिकै रहेको कुनै एउटा वनको नाम भन्नुहोस। - तपाइको गाउँबाट नजिक रहेका कुनै २ वटा नदीको नाम बताउनुहोस। - तपाइको गाउँटोल नजिक रहेको कुनै एउटा तालको नाम बताउनुहोस।	

			- विद्यार्थीहरूलाई थप जानकारी गराउनका लागि भ्रमण तथा अवलोकन कार्य गराइ ति स्थलहरूका नामको सूची बनाउन लगाउने			
	- आफ्नो वडाभित्र रहेका गुफा, देवल, दरवारहरूको सूची बनाउन	- समुदाय वरपर रहेका गुफा, देवल, दरवारहरू (च्याङ्सेकोट, सप्तकुण्ड गुफा)	- वालवालिकालाई साना साना समूहमा विभाजन गर्ने - वालवलिकालाई समूहगत रुपमा वरपर रहेका गुफा, देवल, दरवारका नामको सूची बनाइ समुह नेताबाट प्रस्तुत गर्न लगाउने - विद्यार्थीबाट आएका उत्तरहरू नदोहरिने गारि सेतोपाटीमा टिप्ने - शिक्षकले सबै विद्यार्थीका व्यवहारको अवलोकन गरिराख्ने - शिक्षकले आफुले तयार गरेका गुफा, देवल, दरवारका नामहरूको सूची प्रदर्शन गरी सबै प्राकृतिक तथा ऐतिहासिक सम्पदाहरूको सचित्र जानकारी गराउने - विद्यार्थीहरूलाई थप जानकारी गराउनका लागि भ्रमण तथा अवलोकन कार्य गराइ ति स्थलहरूका नामको सूची बनाउन लगाउने	- गाउँठाउँ वडामा रहेका गुफा, देवल, दरवारहरूको नामको सूची र चित्र - चुम्बकीय पाटी वा फ्लाटिन वोर्ड	- तपाइको वडाभित्र रहेका कुनै २ वटा दरवारको नाम बताउनुहोस । - तपाइको गाउँठाउँ र वडामा रहेका कुनै २ वटा गुफाको नाम बताउनुहोस । - तपाइको गाउँटोल र वडा नजिक रहेको कुनै एउटा देवलको नाम बताउनुहोस ।	
फलफुल तरकारी र अन्नबाली	- आफ्नो घर तथा छिमेकमा पाइने फलफुलहरूको सूची तयार गर्न	- स्थानीय स्तरमा पाइने फलफुलहरूको सूची: सुन्तला, मौसमी, पुलम, केरा, ओखर,	- आफ्नो गाउँघरमा पाइने फलफुलहरूको नाम भन्न लगाउने - फलफुलहरूको चित्र देखाइ नाम भन्न लगाउने	- नाम सहितको फलफुलको वास्तविक नमुना वा चित्र	- देहायको प्रश्न विद्यार्थीहरूलाईसोध्ने: - तपाइको गाउँघरमा पाइने कुनै ५ वटा	१५

		नास्पति, कागती, अमिलो, काफल, आरू, गुयला, तिरखुडा, चुत्रो, घगारू,आलुबखडा, ऐसेलु, जारिमआदि	- चित्र सम्बन्धी छलफल गर्ने - फलफुलहरूको वास्तविक नमुना चित्र देखाइ आफ्नो गाउँघरमा पाइने फलफुल पहिचान गर्न लगाउने - विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो गाउँघरमा पाइने फलफुलहरूको सूची तयार गर्न लगाउने।		फलफुलहरूको नाम भन्नुहोस।	
	- आफ्नो गाउँघरमा लगाइने अन्नबालीहरूको नाम लेख्न	- गाउँघरमा लगाइने अन्नबालीहरू: गहुँ, मार्से, मकै, कोदो, धान, , कागुनु, चिनु, फापर, जनालो, नर्सालो,उवा, झुमरो, जौ आदि	- विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो गाउँघरमा लगाइने अन्नबालीहरूको नाम भन्न लगाउने - स्थानीय स्तरमा पाइने अन्नबालीहरूको चित्र वा वास्तविक नमुना देखाइ नाम भन्न लगाउने - अन्नबालीहरूको नाम लेख्न लगाउने	- स्थानीय स्तरमा पाइने अन्नबालीहरूको चित्र वा वास्तविक नमुना	- तपाइको गाउँघरमा लगाइने कुनै ५ वटाअन्नबालीहरूको सूची तयार गर्नुहोस।	
	- आफ्नो गाउँघरमा लगाइने तरकारीहरूको सूची बनाउन	- गाउँघरमा लगाइने तरकारीहरू: आलु, पिडालु, चोतो, रायो, धनिया, मुला, लसुन, भिडा, करेला, फरन, फर्सी, चिचिन्डो, कदु, काँक्रा, काउली, बन्दा, पालुङ्गो, गाँजर	- विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घरमा लगाइने तरकारीहरू नाम पालैपालो भन्न लगाउने - तरकारीहरूको नाम सहित चित्र वा वास्तविक नमुना देखाउने - प्रत्येक विद्यार्थी आफ्नो गाउँघरमा लगाइने तरकारीहरूको नाम लेख्न लगाउने	- स्थानीय स्तरमा लगाइने तरकारीहरूको चित्र वा वास्तविक नमुना	- तपाइको गाउँघरमा लगाइने तरकारीहरूको सूची बनाउनुहोस।	
चरा र जनावर	- आफ्नो गाउँघरमा पालिने जनावरको	- आफ्नो गाउँघरमा पालिने जनावरहरू:	- विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो आफ्नो घरमा देखेका जनावरहरूको नाम भन्न	- गाइ, भैसी, कुकुर, बिरालो को चित्र भएको चार्ट	- तपाइको गाउँघरमा पालिने कुनै ५ वटा	१०

	सूची बनाउन	गाई, भैसी, भेडा, बाख्रा, खच्चर, बिरालो, गधा, घोडा, खच्चर, आदि।	लगाउने साथै शिक्षकले बोर्डमा टिप्ने - घरपालुवा जनावरहरूको चित्र देखाइछलफल गराउने - विद्यार्थीहरूलाई गाउँघरमा पालिने जनावरहरूको नाम टिपोट गर्न लगाउने		घरपालुवा जनावरहरूको नाम लेख्नुहोस।	
	- आफ्नो समुदायमा भएका चराचुरूङ्गीको सूची तयार पार्न	- गाउँघरमा पाइने चराहरू: काग, कुखुरा, हाँस, शैटाल्ला भँगेरा, भेकुणा, चिल, लाटीकोसेरो, परेवा, चाखुरा, कालिज, मालुवा, डाँफे, पातीकिट्टो	- विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो आफ्नो गाउँ घरमा देखेका चराका नाम भन्न लगाउने र शिक्षकले बोर्डमा टिप्नोका साथै भन्न नसकेका चराहरूको नाम चित्र देखाइ नाम बताइदिने र टिपोट गर्ने	- काग, कुखुरा, हाँस, शैटाल्ला, भँगेरा, चिल, लाटिकोसेरो, मालुवा, परेवा लगायतका चराहरूको चित्र भएको फ्लिप चार्ट	- गाउँघरमा हुने चराहरूका चित्रहरू देखाइ प्रत्येक चित्रको पालैपालो नाम भन्न लगाउने - तपाइको गाउँ घरमा भएका चारवटा चराहरूको नाम लेख्नुहोस	
हाम्रा क्रियाकलाप	- आफ्नो घरका सदस्यहरूले गर्ने काम उल्लेख गर्न	- आफ्नो घरका सदस्यहरू (दाजु, दिदी, भाइ, बहिनी, जेठोबुबा, जेठी आमा) - दाजुको काम: पढ्ने, लेख्ने, लुगा धुने - जेठोबुबाको काम: पढाउने, खेतबारीको काम, नोकरी, व्यापार - भाइका काम: - बहिनिका काम:	- विद्यार्थीलाई आफ्ना घरका सदस्यले गर्ने काम भन्न लगाइ टिप्दै जाने - विभिन्न काम गरेका चित्रहरू देखाइ कसले के काम गरेका छन भनि प्रश्न सोध्ने र भन्न नसकेमा शिक्षकले बताइ दिने - विद्यालयमा गर्ने काम भन्न लगाउने - घरमा गर्ने काम भन्न लगाउने - आमाले घरमा गर्ने काम सोध्ने - आफ्ना बुबाले गर्ने काम भन्न लगाउने - आमाले घरमा गर्ने कुने तिनवटा काम भन्न लगाउने	- विभिन्न काम गरेका चित्रहरू	- तपाइको दाजुले गर्ने कुनै २ वटा काम भन्नुहोस्। - तपाइकीजेठीआमाले गर्ने कुनै २ वटा काम भन्नुहोस्।	१०

	- लक्षणअनुसार घरमै गरिने उपचारका क्रियाकलाप बताउन	- चिराइतो सहित तातो पानीको प्रयोग - हल्दी पानीको प्रयोग् - जमाने पानी, मेथी पानी	- आफ्नो घरमा रुघा लागेमा त्यसलाई निको पार्ने उपाय सोध्ने - विद्यार्थीले भनेका कुराहरू टिप्दै जाने - थप उपायहरू विद्यार्थीलाई शिक्षकले जानकारी गर्ने	- चिराइतो, मेथी, जमानु दिका चित्रहरू	- घरमा रुघा लागे के गरिन्छ ? - पखाला लागे के गरिन्छ? - मेथी पानी किन खानु पर्छ ?	
	- स्थानीय हस्तकलाका वस्तुहरू पहिचान गर्न	- हँसिया, हलो, कुटो, कोदालो, ओदान, डोको, कुरू, सुप्पो, ढोकिले, खारे, मइ, जु, आँसी, बाउसो, बन्चरो, सब्बल, घन	- तरकारी, घाँस काट्न प्रयोग हुने वस्तुको नाम भन्न लगाउने - खेतबारीमा प्रयोग हुने वस्तुहरू भन्न लगाउने	- हँसिया, हलो, कोदालो, कुटो, ओदान, डोको आदिका चित्रहरू	- कुटोको प्रयोग के का लागि गरिन्छ ? - डोको के बाट बनाइन्छ ?	

कक्षा ३						
विषय क्षेत्र (थिम)	सिकाइ उपलब्धी	विषयवस्तुको विस्तृतिकरण	शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप	शैक्षणिक सामग्री	मूल्याङ्कन	कार्यघण्टा
म र मेरो परिवार	- समुदायमा रहेको विभिन्न जातजातिहरूमा बोलिने नातागत सम्बन्ध अनुसारका शब्दको सूची बनाउन	- समुदायमा बोलिने विभिन्न जातजातिगत बोलिने नातागत शब्दहरू: बा, बुबा, आमा, इजा, जिया, बजै, बाजे, काका, काकी,	- अभिनयात्मक तरिकाबाट कक्षामा नातागत सम्बन्ध पहिचान	विभिन्न समुदाय वा जातगत, नातागत सम्बन्ध बुझाउने शब्दहरू उल्लेख	बुबाको भाइलाई क भनिन्छ ?	१०

		जेठानी, देउरानी, भिना, साली, कान्छाबुबा, कान्छीआमा	गर्ने रोलक्रम गर्ने । - आमालाई तपिको समुदायमा कुन शब्दले समबोधन गर्नु हुन्छ भनि प्रश्न गर्दै छलफललाई विधिको प्रयोग गरि शिक्षण गर्ने । - बुँदा टिपोट वा विभिन्न समुदाय वा जातगत, नातागत सम्बन्ध बुझाउने शब्दहरू उल्लेख गरिएका चार्टपेपर प्रदर्शन गर्दै शिक्षण गर्ने र विद्यार्थीहरूलाई नातागत सम्बन्धका शब्दहरूको सूची तयार गर्न लगाउने ।	गरिएको चार्टपेपर ।		
	- घरका व्यक्ति र पाहुनाहरूलाई आदरार्थी शब्दको प्रयोग गरेर व्यवहार प्रदर्शन गर्न	- घरमा आएका पाहुनाहरूलाई गरिने व्यवहार	- कुनै परिवारले घरमा आएका	भिडियो क्लिप	-	

			पाहुनाहरूलाई सेवा सत्कार गरेको र त्यसमा वालकको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको भिडियो देखाउदै शिक्षकले सहजिकरण गर्ने - विद्यार्थीहरूलाई भूमिकाको जानकारी गराउदै अभिनय गर्न लगाउने र आवश्यकता अनुसार शिक्षकले सहजिकरण गर्ने			
	- आफ्नो समुदायमा गरिने विभिन्न संस्कारहरूको परिचय दिन र उक्त संस्कारमा सहभागी हुन - मनाउने संस्कारहरूको सूची बानाइ ४ वटाको नाम र सामान्य परिचय बताउन	न्वारन, वर्तवन्ध, विवाह, मृत्यु	- संस्कार भनेको हाम्रो समुदायले परम्परागतरुपमा मनाउदै आइरहेका चलन जस्तै; जन्म, ब्रतबन्ध, विवाह, उपहास(ब्रत), मृत्यु उपरान्त गरिने	संस्कारकोपरिभाषा उल्लेखगरिएकोचार्टपेपर	- संस्कारभनेकोके हो ? तपाइको समुदायमा चलिआएका कुनै वटा ४ संस्कारको नाम भन्नुहोस् ।	

			कार्यहरूलाई संस्कार भनिन्छ भनि विभिन्न उदाहरणको सहायताले स्पष्ट पार्ने - विद्यार्थीहरूलाई समुहमा विभाजन गरि आफ्नो समुदायमा चलिएका संस्कारहरूको सूची तयार गर्न लगाई उक्त संकारकोसामान्य परिचय समेत भन्न लगाउने			
मेरो दैनिक जीवन	- स्थानीय स्तरमा पाइनेसरसफाइकासामानहरूकोप्रयोगगर्नेविधिरसामान्य अभ्यास गर्न	- सरसफाइका सामग्रीहरू (रिठ्ठा, पिना,टिमुर, सिमालो, आरुको हाँगा, कोइला आदि)	- रिठा टिमुर सिमालो पिना आरु जस्ता स्थानीय स्तरमा पाइने सरसफाइका सामाग्रीहरू लाई समुहमा जम्मा गर्न लगाई रिठा लाई पिसेर धुलो	स्थानीय स्तरमा पाइने रिठ्ठा, पिना, टिमुर, सिमालो, आरुको हाँगाहरू देखाउने	- स्थानीय स्तरमाउपलब्ध सरसफाइका साधनहरू संकलन गरीप्रयोग गरियोगरिएनसरसफाईका अवलोकन गर्ने रिठा बाट कसरीकपडा सफा गर्न सकिन्छ ? टिमुरसिमालो र आरुको हाँगा के को लागि	२०

			बनाएर घोल बनाई कपडा हात आदि धुन लगाउने - टिमुर आरु र सिमालो को हाँगा लाई काट्न लगाई ब्रसको रुपमा प्रयोगात्मक रुपमा प्रयोग गर्न लगाउने		प्रयोग गरिन्छ ?	
	- योगको परिचय दिन	- योगको परिचय	- योगका विभिन्न आसनहरूको प्रयोगगरिएका पोष्टरहरू विद्यार्थी सामु प्रदर्शन गरि विद्यार्थीहरूलाई पोष्टर अनुसारको प्रश्न सोध्ने - योग को बारेमा विद्यार्थीलाई प्रश्न गरि प्रश्नबाट आएका उत्तरहरूलाई संकलन गरि योग को परिचय प्रष्ट	योगका विभिन्न आसनहरूका पोष्टर	- योग भनेको के हो बताउनुहोस्	

			पार्ने			
	- योगको अभ्यास गर्न	- योग का विभिन्नआसनहरूपदमाआसन, ताडा आसन,अर्धचन्द्रासन रभुजङ्गासन)	- योग का विभिन्न आसन सहितका चित्रहरू कक्षाकोठामा टाँसी सोहि अनुसार विद्यार्थीलाई योग गर्न लगाउने - शिक्षक आफुले योगका आसनहरू विद्यार्थीलाई गरेर देखाउने र सोहि अनुसार गर्न लगाउने	योगका विभिन्न आसन सहितका चित्रहरू	- पदमा आसनलाई कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस्	
	- विद्यालयमागरिनेकवाजकानियमहरूपालना गरीकवाज गर्न	- कवाज - कवाजका नियमहरू	- कवाज गरिएका पोष्टर हरू प्रर्दशन गरी शिक्षकले विभिन्न नियम बनाउने सोहि अनुसार विद्यार्थीको सक्रिय सहभागिता गराउने - कवाज गरिएको	कवाजका पोष्टर र भिडियो	- कवाज गर्दा पालना गर्नुपर्ने नियम सहित कवाज गरे नगरेको अवलोकन गर्ने	

			आर्मी पुलिस आदिको भिडियोहरू प्रर्दशन गरि अवलोकन गर्न लगाउने सोहि अनुसार नक्कल गर्न लगाउने			
हाम्रो समुदाय	- आफ्नो टोल छिमेकमा बसोबास गर्ने जातजातातिको परिचय दिन।	- आफ्नो टोल छिमेकमा बसोबास गर्ने मानिसहरूका जातजाति :सार्की, लुहार, विश्वकर्मा, जोशी, जैशी, सिंह, बादी, रोकाया, बुढ्थापा, बुढा, धामी, बोहरा, चंदारा,	- विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो टोल छर छिमेकमाबसोबास गर्ने जातजाति थर भन्न लगाउने - कक्षाको एक अर्का साथीहरूको थर लेख्न लगाई आफ्नो जात भन्न अभिप्रेरित गर्ने - विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गरी आफ्नो टोल छिमेकमा बसोबास गर्ने	विद्यार्थीको टोल छिमेकमा बसोबास गर्ने मानिसहरूका जातजाती, थरहरूको चार्ट	- विद्यार्थीलाईनिम्न प्रश्नहरू पालैपालोसोध्ने: - तपाइ टोल छिमेकमा बसोबास गर्ने कुनै ५ जातजातिको नाम र बस्ने ठाउँ लेख्नुहोस्।	२०

			जातजाति र थरको सूची बनाउन लगाउने - टोल छिमेकमा बसोबास गर्ने जातजाति थर लेखिएको चार्ट देखाइ विद्यार्थीले भन्न छुटाएका जातजातिको बारेमा जानकारी दिने - विभिन्न जातजातिका मानिसहरू बस्ने ठाउँकोबारेमा स्पष्ट पार्ने।			
	- आफ्नो बसोबास गर्ने वडाको परिचय दिन।	- हाम्रो वडा, टोल, जातजाति, सिमाना क्षेत्रफल	- शिक्षकले वडाको नक्सा सिमाना, अवस्थितिको बारेमा बताउने - शिक्षकले थप प्रष्ट पारिदिने - विद्यार्थीहरूलाई आफू बस्ने वडा र टोलका बारेमा	वडाको नक्सा	विद्यार्थीलाई देहायका प्रश्न सोध्ने: - तपाइको गाउँ कति न. वडामा पर्दछ ? - तपाइको वडाको क्षेत्रफल कति छ?	

			प्रश्न गर्ने - विद्यार्थीलाई पालैपालो आफु बस्नेवडामा बसोबास गर्ने मानिसका काम, आफ्नो वडासँग जोडिएको अन्यवडाहरू, वडाभित्र बसोबास गर्ने जातजातिका बारेमा भन्न लगाउने - शिक्षकले वडाको क्षेत्रफलका बारेमा धारणा दिने			
	- गाउँपालिकाको अवस्थिति र क्षेत्रफल भन्न र लेख्न	- हाम्रो पालिका: नाम, वडा, क्षेत्रइफल, सिमाना	- शिक्षकले आफ्नो जिल्ला र पालिकाको नक्सा प्रदर्शन गरीविद्यार्थीहरू लाई पालिका र वडाको बारेमाप्रष्ट पार्ने	जिल्ला र पालिकाको नक्सा	विद्यार्थीलाईदेहायका प्रश्नसोध्नेः १)तपाइकोपालिकाको नामके हो ? २)तपाईकोपालिकामा कतिवटा वडा रहेकाछन् ? ३)तपाईको पालिकाकोक्षेत्रफल कतिछ ?	

			- नाम, क्षेत्रफल, अवस्थिति रसिमानाको बारेमा बताउने । - विद्यार्थीलाई समुहमा विभाजन गरि एउटा समुहलाई वडा संख्या र अर्को समूहलाई पालिकासँग जोडिएका अन्य पालिकाको नाम लेख्न लगाई समुहमा छलफल गराउने			
	- छरछिमेकीको महत्व र आवश्यकताको सूची बनाउन	- छिमेकीको महत्व र आवश्यकता: सहयोग, पैँचो, पणेलो, अणिमु पणिमु	- विद्यार्थीहरूलाई समूहमा बस्न लगाइ आफ्नो समुदायमा रहेका छर छिमेकीको काम र छिमेकीले घर परिवारलाई एक आपसमा के के सहयोग गर्दछन् भन्न लागाउने ।		तपाईकोसमुदायमाएक आपसमाकस्ताकस्ता काममाछरछिमेकीलेसहयोग गर्दछन्?	

			- विद्यार्थीलाई विवाह, भोज भतेर जस्ता समाजिक काममा छिमेकीको सधैंआश्यकता पर्ने कुराको जानकारी गराउने । - तपाईको घरमा के कस्ता काम पर्दा छर छिमेकीले सहयोग गर्दछन् ? सोको बारेमा समुह कार्य गराउने र छिमेकीको आवश्यकता र महत्वका बारेमा बताउने ।			
	- स्थानीय विशिष्ट व्यक्तिको योगदान उल्लेख गर्न	- सामाजिक काम गर्ने विशिष्ट व्यक्तिहरू जस्तै स्वच्छ छवी भएको राजनितिज्ञ, बुद्धिजिवी, समाजसेवी	- विद्यार्थीलाई गाउँ घर समुदायका विशिष्ट व्यक्तिहरुको सामाजिक काम कोबारेमा दर्साउँदै		तपाईको समुदायमा समाजसेवी व्यक्तिले गरेका कुनै ५ वटा असल कामहरू केके हुन्? लेख्नुहोस्।	

			उनीहरूको कामको प्रशंसा गर्ने र यस्तै खालका काम गर्ने व्यक्तिहरू तपाईको गाउँ घरमा छन् की प्रश्न गर्ने र भन्न लगाउने । - विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गरी स्थानीय समाज सुधारको लागि काम गरेका व्यक्तिको योगदान बारे समूह कार्य गर्न लगाइ प्रस्तुत गर्न लगाउने, - विद्यार्थीबाट आएका र अन्य छुटेका व्यक्तित्वको काम र उनले गरेका समाज सुधारका लागि गरेको योगदानका बारेमा			

			विद्यार्थीलाई जानकारी गराउने			
हाम्रो वातावरण	- आफ्नो पालिकामा रहेका वडा संख्या र छिमेकी वडाको नाम लेख्न र बताउन - आफ्नो पालिकाको भौगोलिक जानकारी दिन	- मेरो पालिकाको पहिचान नदी पहाडखोला लेक बेसी डाँडा छिमेकी वडाको हावापानी, बाटोघाटो, गोरेटो बुढीगंगा,घोगालीगाढ,गल्छडाझर्ना वडा न ४, इन्द्रेणी झर्ना वडा न १),	- विद्यार्थीहरूलाई पालिकाको नाम भन्न लगाइ वडा संख्या र उनीहरूको वडाको नाम लेख्न लगाउने - क्रमश छिमेकी वडाको नदिनाला, लेक, बेसी, डाँडाको नाम लेख्न लगाइ छलफल गर्ने - पालिकाको चित्र देखाइ वडाको नाम बारे छलफलचलाउने - नक्साको सहायताले सबैवडाहरूको नाम भनि लेख्न लगाउने - पालिकामा रहेका खोला, नदि, बेसी, हावापानी,	पालिकाको नक्सा	- तपाईँको पालिकामा कति वडाहरू छन्? - तपाईँको पालिकाको कुनै २ वटा अग्ला डाँडाको नाम लेख्नुहोस्।	२०

			बाटोघाटो, गोरेटो, सडक बारेमा जानकारी दिने - हावापानी तापक्रम बारेमा सोधपुछ गरि मौसमको जानकारी दिने प्रयास गर्ने			
	- प्राकृतिक विपदको परिचय दिन - स्थानीय स्तरमा आइपर्ने प्राकृतिक प्रकोप र सुरक्षाका उपायहरू उल्लेख	- प्राकृतिक प्रकोपहरू बाढी, पहिरो, भूकम्प, आगलागी र सुरक्षाका उपायहरू	- प्राकृतिक प्रकोप र उद्दार झल्किने तस्बीर देखाइ के हो र कसरी हुन्छजस्ता प्रश्न गरी यस्ता समस्या किन आउछन् भनि सोधपुछ गर्ने - बाढी पहिरो भनेको के हो भनी विद्यार्थीहरूलाई प्रश्न गरी उनीहरूबाट आएको जवाफका आधारमा रहि	प्राकृतिक प्रकोप र उद्दार झल्किने तस्बिर	- समाजमा आइपर्ने प्रकोपहरूको सूची बनाउनुहोस् - प्रकोपबाट बच्ने उपायहरू लेख्नुहोस्	

			बाढी पहिरो आगलागि डढेलो प्राकृतिक प्रकोप हुन भनी जानकारी दिने प्रयास गर्ने - गाउँघरमा घट्ने प्रकोप पहिरो आगलागी हुने कारणहरू बारे सोधी यिनीहरूले समाजमा ल्याउने असर बारेमा छलफल गर्ने - प्राकृतिक प्रकोप बाट समाजमा हुने क्षतिन्यूनिकरण कसरी गर्न सकिन्छटिपोट गर्नलगाइ बच्ने उपाय सुरक्षाका तरिका बारेप्रश्नोत्तर गर्ने			
	- आफ्नो घर, गाउँर टोल नजिकरहेकोबनमापाइनेपरिचित जडिबुटी तथाबन पैदावारकोनाम बताउन रस्थानीयस्तरमापाइने पहिचान गर्न	- स्थानीय जडिबुटी र बनपैदावारहरूको तितेपाती, झ्याउ हत्ताजडी,चिराइतो, सतुवा, समयो, पदमचाल्नु,कुरिलो, फाइदा र	- विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गरि घर र बनमा पाइने वन		- कुनै ४ वटा जडिबुटीहरूको नाम लेख्नुहोस्	

	जडिबुटीहरूको फाइदा बताउन	संरक्षणका उपायहरू	पैदावाहरूको सूची बनाउन लगाउन र उनीहरूले लेखेका सूचीहरू मध्येबाट स्वास्थ्यको लागि उपयोगी हुने जडीबुटीहरू छुट्याउन लगाउने - बिरामी पर्दा वा अस्वस्थ हुँदा ती जडीबुटीहरूको के कसरी उपयोगमा आउछन र कसरी प्रयोग गरिन्छ भन्न लगाउने - गाउँमा जटीबुटी दिने वैद्य वा अन्य कोही छ भने कहाँबाट ती जडीबुटीहरू लिएर आउछन यस बारेमा पनि विद्यार्थीहरूलाई सोधपुछ गर्ने		- तितेपातीको फाइदा लेख्नुहोस्	

			- सम्भव भए स्थानीय जडीबुटीहरूको चित्र देखाइ तिनिहरूको उपयोगिता का साथै संरक्षण बारेमा सजक बनाउने			

हाम्रो संस्कृति	- समुदायमा मनाइने मुख्य चाडपर्वहरूको परिचय दिन। - चाड पर्व र विभिन्न अवसर अनुसार लगाउने लुगा र पहिरनको अभ्यासगर्न - समुदायमारहेका लोक बाजाहरूको परिचय दिइ अभ्यास गर्न - चाडपर्वमापरिवारले पकाउने खानाका परिकारहरूको सुची तयार गरि परिचय दिन। - परिवारका सदस्यले विभिन्न अवसरमा प्रयोग गर्ने गरगहनाको परिचय दिन।	- स्थानिय स्तरमासमुदायलेमनाउने चाडपर्वहरूको परिचय (भुवापर्व, मैजाणो, माघे संक्रान्ति, भैलो, दशै, विशु, चैते दशै,भदौपुनी, माघपुनी) - स्थानिय स्तरमा विभिन्न चाडपर्व र अवसरमा लगाउने लुगाको परिचय (भांगो, अल्लोको दौरा सुरुवाल, गादो, ऊनीकोटगुन्युचोली) - समुदायमा रहेकालोकबाजाहरू(दमाहा,टेप्पो, बासुरी, हुड्कों, मादल) - परिवारले पकाउने खानाको परिचय (ढिंडो, जाउलो, खिर, सेलरोटी, खिचडि, पुरी, रोटि, भात, तरकारी, तिउन,पुवा) - परिवारका सदस्यले प्रयोग गर्ने गरगहनाको परिचय (फुली,खण्टो, बालि, चाप्की, चुडा, चाँदीका माला, जालेपोते, बाला, कल्ली, नत्थी, पाउजिउ, रिङ, चन्द्रमा, दुङ्ग्री,किलिप,फूलकाटा,)	- विद्यार्थिहरूलाई स्थानिय स्तरमा मनाउने चाडपर्वको परिचय दिन लगाउने - शिक्षकले विद्यार्थीले भनेका चाडपर्वहरू सेतोपाटीमा टिपोट गरी परिचय दिने - विद्यार्थीहरूलाई विभिन्न चाडपर्वमा लगाउने लुगा को परिचय दिन लगाउने - शिक्षकले स्थानिय चाडपर्वमा लगाउने लुगाको चित्रसहित परिचय दिइ लेख्न लगाउने - विद्यार्थीहरूलाई	- चाडपर्वको चित्र - स्थानिय स्तरका कपडाका चित्रहरू - लोकबाजाका चित्रहरू - खानाका परिकारका चित्रहरू - स्थानीय गरगहनाका चित्रहरू	- तपाइको समुदायमा मनाउने कुनै दुईवटा चाडपर्वको परिचय दिनुहोस् - चाडपर्वमा लगाउने कुनै दुईवटा लुगाको चित्र सहित परिचय लेख्नुहोस् - तपाइँलाई मन पर्ने कुनै चारवटा बाजाको चित्रसहित परिचय दिनुहोस् - तपाईँको परिवारले पकाउने कुनै २ वटा खानाका परिकारका चित्रसहित परिचय दिनुहोस् - हाम्रा गाउँघरमा प्रयोग गरिने कुनै २ वटा गहनाको चित्रसहित परिचय दिनुहोस्	२०

			समुदायमा रहेकालोकबाजा हरूको परिचय दिन लगाउने - शिक्षकले लोकबाजाका चित्रसहित परिचय दिइ विद्यार्थीहरूलाई बाजा बजाउने अभ्यास गर्न लगाउने। - विद्यार्थीहरूलाई परिवारले पकाउने विभिन्न खानाको परिचय दिन लगाउने - शिक्षकले खानाका परिकारका साथै चित्रको प्रयोग गरि विद्यार्थिलाई पढ्न र लेख्न लगाइ परिचय दिन लगाउने - विद्यार्थीहरूलाई परिवारका सदस्यले प्रयोग			

			गर्ने गरगहनाको परिचय दिन लगाउने - शिक्षकले चित्रसहित गरगहनाको परिचय दिइ विद्यार्थीहरूलाई परिचय दिन लगाउने।			

हाम्रो वरपरको संसार	- आफ्नो पालिका भित्रमा रहेका धार्मिक स्थल, पूजा गर्ने ठाँउहरूको नाम बताउन र लेख्न	- आफ्नो वडा भित्रका विभिन्न धर्म मान्ने मनिसहरूका पूजा पाठ गर्ने ठाउँहरू: मन्दिर, देउताको थान, माणु, थपना,)	- वालवालिकालाई आफ्नो पालिकाभित्र विभिन्न धर्म मान्ने मानिसहरूको सूची तयार पार्न लगाउने - विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो पूजागर्ने ठाउँहरूको नाम भन्न लगाउने - विद्यार्थीबाट आएका उत्तरहरू सेतोपाटिमा नदोहरिने गरी टिप्ने - शिक्षकले पालिकाभित्रका आफूले तयार पारेका धार्मिक स्थलहरूको सूची प्रदर्शन गरी सबै धार्मिक स्थलहरूको चित्र सहित प्रष्ट पार्ने	- धार्मिक स्थलका नामको सूची र चित्र - चुम्बकिय पाटी वा फ्लाटिन वोर्ड, कार्ड पेपरहरू	- तपाइ कुन ठाउँमा गएर पूजा गर्नुहुन्छ ? - तपाइको पालिका भित्र रहेका कुनै २ वटा मन्दिरहरूको नाम बताउनुहोस।	२०

			- विद्यार्थीहरूलाई थप जानकारी गराउनका लागि भ्रमण तथा अवलोकन कार्य गराइ ति स्थलका चित्र कोर्न लगाउने			
	- आफ्नो पालिकाभित्र रहेका प्राकृतिक सम्पदा जस्तै निजी, सामुदायिक, राष्ट्रिय बन, नदी, ताल, खोलानालाहरूको नाम भन्न र लेख्न	- आफ्ना समुदाय वरपर रहेका निजी वन, सामुदायिक वन, नदी नाला, ताल तलैयाहरू, झर्नाहरू, आदि	- वालवालिकालाई साना साना समूहमा विभाजन गर्ने - वालवालिकालाई समूहगत रुपमा वरपर रहेका सामुदायिक वन, राष्ट्रिय वन, निजी वन नदी नाला, ताल तलैया का नाम समूह नेताबाट भन्न लगाउने - विद्यार्थीबाट आएका उत्तरहरू सेतोपाटिमा नदोहोरिने गरी टिप्ने	- सामुदायिक वन, नदी, नाला, ताल तलैयाका नामको सूची र चित्र - चुम्बकीय पाटी वा फ्लाटिन वोर्ड	- तपाईंको पालिकाभित्र रहेका कुनै एउटा वनको नाम भन्नुहोस् - तपाईंको पालिकाभित्र रहेका कुनै २ वटा नदिका नाम बताउनुहोस् - तपाईंको पालिकाभित्र रहेका कुनै २ वटा तालको नाम बताउनुहोस्	

			- शिक्षकले आफूले तयार पारेका सामुदायिक वन, राष्ट्रिय वन, निजी वन, नदी नाला, ताल तलैया का नामहरूको सूची प्रदर्शन गरी सबै प्राकृतिक सम्पदाहरूको सचित्र जानकारी गराउने - विद्यार्थीहरूलाई थप जानकारी गराउनका लागि भ्रमण तथा अवलोकन कार्य गराइ ति स्थलहरूका नामको सूची तथा चित्र बनाउन लगाउने			
	- आफ्नो पालिकाभित्र रहेका ऐतिहासिक सम्पदा जस्तै; गुफा, देवल, दरबारहरूको नाम भन्न र चित्र बनाउन	- समुदाय वरपर रहेका गुफा, देवल, दरवारहरू	- वालवालिकालाई साना साना समूहमा विभाजन गर्ने	- गाउँठाउँ वडामा रहेका गुफा, देवल, दरवारहरूको नामको सूची र	- तपाईंकको पालिका नजिकै रहेका २ वटा दरवारको नाम बताउनुहोस्	

			- वालवालिकालाई समूहगत रुपमा वरपररहेका गुफा, देवल,दरबारका नामको सूची बनाइ समूह नेताबाट प्रस्तुत गर्न लगाउने - विद्यार्थीबाट आएका उत्तरहरू सेतोपाटीमानदोहरिने गरी टिप्ने - शिक्षकले सबै विद्यार्थीका व्यवहारको अवलोकन गरीराख्ने - शिक्षकले आफूले तयार पारेका गुफा, देवल, दरबारका नामहरूको सूची प्रदर्शन गरी सबै प्राकृतिक सम्पदाहरूको सचित्र जानकारी गराउने	चित्र - चुम्बकीय पाटी वा फ्लाटिन वोर्ड	- तपाईँको पालिकाभित्र रहेका कुनै २ वटा गुफाको नाम लेख्नुहोस् - तपाईँको पालिकाभित्र रहेकको कुनै एउटा देवलको नाम भन्नुहोस्	

			- विद्यार्थीहरूलाई थप जानकारी गराउनका लागि भ्रमण तथा अवलोकन कार्य गराइ ति स्थलका चित्र कोर्न लगाउने			
फलफुल तरकारी र अन्नबाली	- स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने हिउँदे र वर्षे फलफूलहरूको सूची तयार गर्न	- हिउँदे फलफूलहरुःमौसमी, सुन्तला, अमिलो, कागती, अमला - बर्षे फलफूलहरुः आरु,ओखर,आलुबखडा, काफल, गुयला, तिरखुडा, चुत्रो, घगारु,	- विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो गाउँघरमा पाईने फलफूलहरुको नाम भन्न लगाउने - शिक्षकले टिपोट गर्ने - शिक्षकले हिउदे र वर्षे फलफूलको अवधाणा दिने - टिपोट गरेका फलफूलहरुलाई विद्यार्थीहरुलाई मौसमअनुसार फल्ने फलफूलहरुको बर्गिकरण गर्न	- हिउँदे फलफूल र वर्षे फलफूलहरुको चार्ट	- तपाईको गाउँघरमा हिउँदे मौसममा फल्ने फलफूलहरुको नाम लेख्नुहोस् - तपाईंको गाउँघरमा हिउँदे मौसममा फल्नेफलफूलहरुको नाम लेख्नुहोस्	१५

			लगाउने - हिउँदे र बर्षे फलफूलहरुको चित्र देखाइ स्पष्ट पार्ने			
	- आफ्नो गाउँघरमा लगाइने रैथाने अन्नबालीहरूको परिचय दिन	- रैथाने अन्नबालीहरू: मकै, कागुनु, चिनु, फापर, मार्स्या, झुमरो, जनालो, नर्सालो,उवा, कोदो, कागुनु, जौ	- विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो गाउँघरमा लगाइने अन्नबालीहरूको नाम भन्न लगाइ शिक्षकले टिपोट गर्ने - शिक्षकले रैथाने बालीको अवधारणा दिने - टिपोट गरिएका अन्नबालीहरु कुन मौसममा लगाईन्छ छुट्याउन लगाउने - यी अन्नबालीहरु उत्पादन हुने अवधि र यी बाट बन्नेपरिकारहरु भन्न लगाउने र छलफल गर्ने	- स्थानीय स्तरमा पाइने रैथाने अन्नबालीहरूको चित्र वा वास्तविक नमुना	- तपाइको गाउँघरमा लगाइने कुनै २ वटा अन्नबालीहरूको सूची तयार गर्नुहोस । - विद्यार्थीहरूलाई देहायअनुसारका अन्नबालीहरुको परिचय दिन लगाउने: कागुनु, जौ	

	- आफ्नो गाउँघरमा लगाइने तरकारीहरूको बर्गिकरण(हिउँदे र वर्षे) गर्न	- हिउँदे तरकारीहरू: आलु, रायो, धनियाँ मुलालसुन, बन्दा, काउली, - बर्षे तरकारीहरुः आलु,चोतो पिडालु, सिमी, भिडा, करेला,फर्सि, कदु, लौका, काँका, काउली, बन्दा,	- विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो गाउँघरमा लगाईने तरकारीहरुकोनाम भन्न लगाउने - शिक्षकले टिपोट गर्ने - विद्यार्थीहरुलाई उनीहरुले भनेका तरकारीहरुलाई मौसम अनुसार छुट्याउन लगाउने - उल्लेखित बालीको परिकारको बारेमा स्पष्ट पार्ने	- स्थानीय स्तरमा लगाइने तरकारीहरूको चित्र वा वास्तविक नमुना	- तपाइको गाउँघरमा लगाइने तरकारीहरूको सूची बनाउनुहोस। - तलका तरकारीहरूलाई हिउँदे र वर्षे गरि छुट्याउनुहोस्: आलु, रायो, धनिया, मुला, लसुन, चोतो	
	- स्थानीय स्तरमा पाइने हरियो सागपात र पहेँला फलफूलको फाइदा बताउन	- स्थानीय हरियो सागपात र पहेँला फलफूलको फाइदा: स्वस्थ रहन, आयआर्जन गर्न, सजिलै पाइने,	- विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गरी हरिया सागपात तथा फलफूलको फाईदा लेख्न लगाउने - समूहगत रुपमा तयार पारिएका फाईदाहरु प्रस्तुत	- तरकारीका फाइदाहरुकको चार्ट	- स्थानीय सागपात र पहेँला फलफूलको कुनै ४ वटा फाइदाहरू बताउनुहोस्	

			गर्न लगाउने - शिक्षकले सबै समुहले प्रस्तुत गरेका फाईदाहरु टिपोट गर्ने र कक्षामा छलफल गराउने - तरकारीका फाईदाहरुको चित्र देखाइ प्रष्ट पार्ने			
चरा र जनावर	- आफ्नो गाउँघरमा पाइने चराचुरुङ्गीहरूको नाम, रङ र आकार बताउन	- गाउघरमा पाईने चराहरु:काग, कुखुरा , हाँस, शैटाल्ना, भँगेरा, चिल,लाटिकोशेरो, मालुवा,परेवा	- शिक्षकले पालैपालो आफ्नो गाउ घरमा देखेकाचराका नाम भन्न लगाउने र शिक्षकले बोर्डमा टिप्नाका साथै चराहरुको नाम आकार रङ भन्न लगाउने र रङ नभए को चित्र देखाइ नाम बताइ दिने र यसको रङ भर्न लगाउने र नजानेमा	- काग, कुखुरा , हाँस, शैटाल्ना, भँगेरा, चिल,लाटिकोशेरो , मालुवा,परेवा परेवा लगायतका चराहरूको चित्र भएको चार्ट	- तपाईँले देखेका कुनै २ वटा चराहरूको नाम र रङ भन्नुहोस् - तपाईँलाई मन पर्ने चराको चित्र बनाई नाम लेखि रङ भर्नुहोस	१०

			शिक्षकले सहयोग गर्ने			
	- स्थानीय स्तरमा रहेका घरपालुवा र जंगली जनावर छुट्याउन	- घरपालुवा जनावर: गाई, भैँसी, भेडा, बाख्रा, खच्चर, गधा, आदि - जंगली जनावर: बाघ, भालु, बँदेल, गुना, बाँदर, स्याल, ढाडे बिरालो	- शिक्षकले सर्वप्रथम चित्र चार्ट देखाउदै विद्यार्थीलाई घरपालुवा र जंगली जनावरहरुको उदाहण दिइ छुट्याइ दिने - विद्यार्थीहरुलाई पालैपालो उनिहरूले देखेका घरपालुवा र जंगली जनावर भन्नलगाउने र शिक्षकले सुची बनाइ छुट्याइदिने	- घरपालुवा र जंगली जनावरहरूका चित्र भएको चार्ट	- कुनै २ वटा घरपालुवा र जंगली जनावरको नाम भन्नुहोस्	
हाम्रा क्रियाकलाप	- गाउँ टोलका मानिसहरूले गर्ने कामहरूको सूचि तयार गर्न	- गाउँका मानिसहरूले गर्ने काम	- विद्यार्थीहरुलाई आफ्ना गाउँका मानिसहरुले गर्ने काम भन्न लगाइ टिप्दै जाने - विभिन्न काम गरेका चित्रहरु देखाइ कसले के	- विभिन्न काम गरेका मानिसहरूको चित्रहरू	- तपाईँको गाउँघरका मानिसहरूले गर्ने कुनै ५ वटा काम भन्नुहोस्	१०

			काम गरेका छन् भनी प्रश्न सोध्ने र भन्न नसकेमा शिक्षकले बताइ दिने - विद्यालयमा पढाउने काम गर्नेलाई के भनिन्छ भनेर प्रश्न सोध्ने - विभिन्न प्रकारका काम गर्ने मानिसहरुका पेसालाई भन्न लगाउने र शिक्षकले टिप्दै जाने			
	- रोग अनुसारका जडीबुटीका सामग्रीको सूची बनाउन	- घरमा बिरामी हुँदा गरिने उपचारका सामग्रीहरू	- आफ्नो घरमा रुघा लागेमा त्यसलाई निकोपार्ने उपाय सोध्ने - विभिन्न जडिबुटीहरुको चित्र देखाइतिनीहरुको प्रयोगबारे	चिराइतो, मेथी, जमानु आदिका चित्रहरू	- घरमा रुघा लागे के गरिन्छ ? - पखाला लागे के गरिन्छ? - मेथी पानी किन खानु पर्छ ? - घरमा रोग लाग्दा प्रयोग गरिने कुनै ५ वटा सामग्रीको नाम भन्नुहोस्	

			जानकारी गर्ने - विद्यार्थीले भनेका कुराहरु टिप्दै जाने थप उपायहरु विद्यार्थीलाई शिक्षकले जानकारी गर्ने			
	- उपचारका लागि चाहिने सामान्य विधि उल्लेख गर्न	- उपचारका विधिहरू	- घरमा उपचार गरिने विधिहरु सोध्ने - प्राथमिक उपचार र घरेलु उपचारका पोष्टर देखाइ शिक्षक विद्यार्थीहरुमा छलफल गर्ने – - तातो पानी, घरेलु उपचार, प्राथमिक उपचारका बारेमा प्रश्नोत्तर गर्दै जाने	- प्राथमिक उपचार, घरेलु उपचारका पोस्टरहरू	- प्राथमिक उपचार भनेको के हो? - घरेलु पचारका कुनै २ वटा विधि भन्नुहोस्	
	- हस्तकलाका वस्तुहरू निर्माण गर्न आवश्यक पर्ने सामग्रीहरूको सूची बनाउन	- हस्तकलाका वस्तुहरूको चिनारी	- घरमा भएका सामानहरू पालैपालो भन्न लगाउने - घरमा भएका	- हस्तकलाका वस्तुहरूको सूची	- हस्तकलाका वस्तुहरुको परिचय दिनुहोस् - घरमा पाइने ५ वटा हाते वस्तुहरूको नाम	

			हातले बनाएका वस्तुहरू भन्न लगाउने - विद्यालयमा भएका हाते वस्तुहरू सोध्ने - हस्तकलाका वस्तुहरूको सूची प्रस्तुत गरि विद्यार्थीहरूलाई प्रष्ट पार्ने		भन्नुहोस्	

८. <u>विषयक्षेत्र र क्रम (कक्षा ४- ८ सम्म)</u>

विषय क्षेत्र	विषयवस्तु	कक्षा ४	कक्षा ५	कक्षा ६	कक्षा ७	कक्षा ८
• १. हाम्रो गाउँपालिका	• परिचय • भौगोलिक बनावट • क्षेत्रफल • जनसंख्या	• गाउँपालिकाको • स्थापना र नामाकरण • गाउँपालिका भित्र बस्ने	• गाउँपालिका • को भौगोलिक बनावट जमिनको बर्गिकरण • हाम्रा प्राकृतिक सम्पदाहरु	• गाउँपालिका को घरधुरी र जनसंख्या • गाउँपालिका को नक्सा बनाउने अभ्यास	• वडाको सिमाना छुट्टिने गरि को नक्सा तयार गर्ने अभ्यास • प्राकृतिक सम्पदाहरुको नाम र तिनको संरक्षणका उपायहरु	• गाउँपालिकाको सामान्य परिचय • (इतिहास • नामाकरण • भौगोलिक विभाजन)

	• प्राकृतिक सम्पदा • सेवा प्रदायक निकायहरु	जातजाति तथा थरहरु		• क्षेत्रफल		• प्राकृतिक सम्पदाहरुको महत्व • गाउँपालिका अन्तर्गतका सार्वजनिक सेवा प्रदायक निकायहरु र उनीहरुले प्रदान गर्ने सेवाको परिचय
२. हाम्रो संस्कृती तथा मूल्यमान्यता	• स्थानीय भाषा • चाडपर्वहरु • भेषभूषा • कला र संस्कृति • लोक बाजा • स्थानीय परिकार • लोकगीतहरु • गाउँखाने कथा र लोक कथाहरु • हाम्रो सनातन संस्कृती	• आफ्नो वडामा बोलिने भाषा • आफ्नो वडामा मनाइने चाडपर्व • कला संस्कृतिहरुको सूची • आफ्नो वडाको भेषभूषा • सिलक(गाउँखाने कथा) • हाम्रो सनातन संस्कृती	• आफ्नो वडा र छिमेकी वडामा बोलिने भाषा • हाम्रा चाडपर्वहरु र त्यससँग सम्बन्धित परिकारहरु • आफ्नो वडा र छिमेकी वडाका भेषभूषाहरु • स्थानीय लोकगीत र त्यससँग सम्बन्धित बाजाहरु • स्थानीय स्तरमा प्रचलित वातहाल्ने (लोक कथाहरु) • हाम्रो सनातन संस्कृती	• हाम्रो गाउँपालिकामा बोलिने भाषाहरु • गाउँपालिकामा मनाइने चाडपर्वहरुकोसूचि • गाउँपालिकामा मनाइने चाँड पर्वको महत्व • स्थानीय परिकारहरु • हाम्रो गाउँपालिकाको भेषभूषा • हाम्रो गाउँपालिकामा गाइने लोकगितहरु • स्थानीय स्तरमा प्रचलित लोक कथाहरु • हाम्रो सनातन संस्कृती	• स्थानीय भाषाको महत्व • स्थानीय स्तरका परिकारहरु बनाउने तरिका • स्थानीय संस्कृतिहरुको परिचय र अभ्यास (चौदसी,दशै, हुडकेउली, भुवा, मैजाडो...) • स्थानीय भेषभूषाको महत्व • हम्रो समुदायमा प्रचलित लोक कथा र उखानटुक्काहरु • हाम्रो सनातन संस्कृती •	• स्थानीय भाषा लोप हुनुका कारण र संरक्षणका उपायहरु • स्थानीय भेषभूषाको परीचय र संरक्षणका उपायहरु • चाडपर्व तथा कला र संस्कृतिहरुको संरक्षण तथा संवर्द्धनका उपायहरु • स्थानीय संस्कृतिहरुको परिचय र अभ्यास(दशै, हुडकेउली, भुवा, मैजाडो....) • हाम्रो समुदायमा प्रचलित लोक कथा र किम्बदन्तिहरु • हाम्रो सनातन संस्कृती
३. स्थानीय पेसा व्यवसाय तथाप्रविधिर जल बायु	• पेसा तथा व्यवसाय • घरेलु उद्योग • स्थानीय	• करेशा बारीको परिचय र उपयोगिता • उद्योगको	• कृषिको परीचय • तरकारीका वर्गिकरण तथा जैविक मल तथा विसादि निर्माण गर्ने तरीका	• फलफुल खेति • मौसम तथा जलवायुको परिचय • जलवायु परिबर्तनका कारण र असरहरु	• *पशुपालन* • जलवायु परिबर्तन को परिचय • जलवायु परिबर्तनका समाधानका उपाय हरु • जलवायु मैत्री कृषि प्रबिधिको	• *सुन्तला खेति मौरीपालन* • जलवायु मैत्री कृषि प्रबिधिको परिचय, तथा उद्देश्यहरु • जलवायु मैत्री कृषिको

परीवर्तन	प्रविधिहरु • जलबायु परीवर्तन	परीचय • हाम्रो वडा भित्रका घरेलु तथा साना उद्योगहरु • स्थानीय प्रविधिहरु	• गाँउपालिकामा भएका पेसा व्यवसायहरु र उद्योगहरु र तिनीहरुको सूची निर्माण • स्थानीय प्रविधिहरु		परिचय,	को बर्गिकरण • जलवायु मैत्री कृषि पद्धतिका प्रकार तथा उदाहरणहरु
४. धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थलहरु ऐतिहासिक व्यक्तित्वहरु	• धार्मिक स्थलहरु • ऐतिहासिक स्थलहरु • पर्यटकिय स्थलहरु • ऐतिहासिक तथा सामाजिक व्यक्तित्वहरु	• धार्मिक र ऐतिहासिक स्थलको सामान्य परिचय • वडामा भएका धार्मिक ऐतिहासिक स्थलहरुको सूची • वडामा नाम चलेका सामाजिक व्यक्तिहरु	• धार्मिक र ऐतिहासिक स्थलको सामान्य परिचय • सामाजिक र ऐतिहासिक व्यक्तित्वको परिचय र परिभाषा	• गाउँपालिकाका मुख्य धार्मिक र ऐतिहासिक स्थलको परिचय गाउँपालिकाका ऐतिहासिक व्यक्तित्वहरुको सूची	• गाउँपालिकामा रहेका धार्मिक तथा ऐतिहासिक स्थलको महत्व • ऐतिहासिक तथा सामाजिक व्यक्तिहरुको योगदान बारे चर्चा	• धार्मिक तथा ऐतिहासिक स्थलहरुको संरक्षण • सामाजिक व्यक्ति हुनका लागि आवश्यक गुणहरु
५. स्वास्थ्य, सरसफाइ तथा खेलकुद	• योग र शारीरिक व्याम • सरसफाइ • स्थानीय खेल	• स्वास्थ्यकर खाना • कक्षाकोठाको सरसफाई • शारिरिक कसरतका लागि प्रचलित स्थानीय	• योगको अवधारणा तथा आसन परिचय • अभ्यास • (कुनै दुई वटा आसन) • स्थानीय खेलहरु र कुनै दुईवटा खेल खेल्ने तरिका र नियमहरु	• स्वस्थ भोजन • प्राणायामको परिचय, महत्व र अभ्यास • योगासन (चार वटा अभ्यास)	• व्यायामको परिचय • ध्यानको परिचय, महत्व र अभ्यास • सकारात्मक सोच र चरित्र निर्माण • अष्टासनको अभ्यास	• भोजन एवम् पोषण व्यवस्थापन • योगासनको परिचय, प्रकार र फाइदा • योग, प्रणायाम र आसनको अभ्यास • स्थानीय खेल अभ्यास

		अभ्यास				
६. सामाजिक कुरीतिहरु	• सामाजिक कुरीतिहरु (छाउपडी, छुवाछुत, लागु पदार्थ बोक्सी, झारफुक) • सामाजिक समस्याहरु (साजिक कुरीति र सामाजिक विकृतिहरु)	• कुरीतिको परिचय र स्थानीय स्तरमा रहेका कुरीतिहरुको सूची	• हाम्रा सामाजिक कुरीतिहरु र त्यसको नकारात्मक प्रभाव	• सामजिक समस्याहरु • सामाजिक कुरीति र सुधारका उपायहरु	• समाजिक समस्याका प्रकारहरु • सामाजिक कुरीति न्यूनिकरणमा हाम्रो भूमिका	• सामाजिक समस्या नियूनिकरणका उपायहरु • सामाजिक कुरीति न्यूनीकरणमा सामाजिक सङ्गसंस्थाहरु र स्थानीय सरकारको भूमिका
७. प्रकोप तथा विपद	• स्थानीय प्रकोपः पहिरो, आगलागी, जङ्गली जनावरको आक्रमण, असिनापानी, हावाहुरी, चट्याङ्, बाढी, भिरबाट खस्ने, रुखबाट खस्ने, भूकम्प • महामारी • प्रकोप न्यूनिकरणका उपायहरुः	• प्रकोपको पारीचय • प्रकोपका कारणहरु र असरहरु • विद्यालय हरियाली प्रवर्धन • महामारी र त्यसबाट बच्न अपनाउनु पर्ने सावधानीहरु • विपद्बाट बच्नको लागि नमूना अभ्यास	• प्रकोप र विपत विच भिन्नता • वातावरण प्रदूषणका कारणहरु • विद्यालय हरियाली प्रवर्धन • सुरक्षित स्थानको पहिचान • महामारी त्यसबाट बच्न अपनाउनु पर्ने सावधानीहरु • विपदबाट बच्नको लागि नमूना अभ्यास	• स्थानीय स्तरमा सम्भावित हुन सक्ने प्रकोप तथा विपत र जोखिमहरु • प्रकोप जोखिम न्यूनीकरण वा पूर्व तयारी • महामारी र त्यसबाट बच्न अपनाउनु पर्ने सावधनीहरु • प्रकोप तथा विपदबाट बच्नको लागि नमूना अभ्यास	• विपदजोखिमबाट बच्ने उपायको अवलम्बन गर्न • महामारी र त्यसबाट बच्न अपनाउनु पर्ने सावधानीहरु • प्रकोप तथा विपदबाट बच्नको लागि नमूना अभ्यास	• प्रकोप न्यूनीकरणका क्षेत्रमा काम गर्ने निकायहरु र उनीहरुको भूमिका • विद्यालय सुरक्षा योजना • महामारी र त्यसबाट बच्न अपनाउनु पर्ने सावधानीहरु • विपदबाट बच्नको लागि नमूना अभ्यास

	वृक्षारोपण, हरित विद्यालय, मुहान संरक्षण रिचार्ज पोखरी					

९. <u>विषयवस्तुको विस्तृतीकरणः</u>

(घ) कक्षाः ४

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
१. हाम्रो गाउँपालिका	१. आफ्नो गाउँपालिकाको स्थापना मिति र नामाकरण बारे बताउन २. गाउँपालिका भित्र बसोबास गर्ने	• <u>गाउँपालिकाको</u> स्थापना मिति र नामाकरण • गाउँपालिका भित्र बस्ने जातजातिहरु	• गाउँपालिकाको स्थापना कहिले भयो ? • गाउँपालिकाको नाम गौमुल रहनुको कारण के हो ? • गाउँपालिका साविकका कुन कुन गा.वि.स. समेटिएका छन् ? • हाम्रो	१. शिक्षकले साविकका ३ ओटा गाउँविकास समितिका शब्दपत्ती तयार गरी विद्यार्थीलाई क्रमशः देखाउने । यी ३ ओटा साविकका गाविसहरु मिलेर मिति २०७३ सालमा गौमुल गाउँपालिकाको स्थापना भएको जानकारी गराउने । २. गाउँपालिकाको नाम गौमुल रहनुका विभिन्न तथ्यहरु बताउने । ३. कक्षाका सबै विद्यार्थीलाई आफ्नो थर सेतो पाटीमा लेख्न लगाउने, जसको थर पहिला आइसकेको छ त्यसले लेख्नु नपर्ने नियम बनाउने । सेतोपाटीमा लेखिएका थरहरु गणना गर्ने जम्मा यति थर भए भन्ने जानकारी गर्दै यस	१. साविक ३ ओटा गाविस को नाम लेखिए का शब्दपत्तीहरु २.गौमुल पालिका को नक्सा	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुति गर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण	१२

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
	जातजातिहरुको सूची बनाउन		गाउँपालिकामा कुन कुन जातजातिको बसोबास छ ?	बाहेक हाम्रो गाउँसमुदायमा भएका अन्य थरहरु थप्न लगाउने । ४. माथिको अभ्यासबाट गाउँपालिकामा फलाना फलाना थर रहेका छन् भनी सिकाइ सहजीकरण गर्ने ।		र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ।	
२. स्थानीय भाषा, चाडपर्व, भेषभूषा, कला, संस्कृति र सामाजिक मूल्यमान्यता	१. आफ्नो वडामा मनाइने चाडपर्वको नाम भन्न र लेख्न २. वडामा रहेका कला संस्कृतिहरुको नाम बताउन ३. कला संस्कृतिका फाइदा प्रस्तुत गर्न	• आफ्नो वडामा मनाइने चाड पर्व र कला संस्कृतिहरुकोसूची	• वडामा मनाइने चाडपर्वहरु • वडामा रहेका कला र संस्कृतिहरु	१. कक्षामा कुनै एक जना विद्यार्थीलाई स्वेच्छिक रुपमा भर्खरै आफ्नो परिवार वा गाउँमा मनाएको चाडपर्वको स्मरण गर्दै उक्त चाडको नाम, उक्त पर्वमा बनाइएको परिकार र स्मरणमा रहेका अन्य कुरा बताउन लगाउने । २. यसै गरी कुने अर्को पर्वको स्मरण बताउन अर्को विद्यार्थीलाई मौका दिने । यो क्रम आवश्यकतानुसार अगाडि बढाउने । ३. यस छलफलको अन्त्यमा हामीले वर्षभरिमा मनाउने चाडपर्वकहरुको सूची बनाइ कक्षाकोठामा टाँस्ने । ४. शिक्षकले देउडा, पुतला,हुड्केउली, झोडा गाइने देउडा गुनगुनाउने र यो के हो भनी विद्यार्थीलाई पहिचान गर्न लगाउने । ५. अन्त्यमा स्थानीय कला, संस्कृतिको सूची तयार गरी सिकाइ सहजीकरणको अन्त्य गर्ने ।	१. स्थानीय कला संस्कृति सम्बन्ध चित्र वा ठोस बस्तु	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ६. लिखित अभ्यास गर्न	२६

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
						लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	
३ स्थानीय पेसा व्यवसाय तथा प्रविधिर जल बायु परीवर्तन	• १. करेसावारी को परिचय र उपयोगिता वताउन २ उद्योगको अर्थ र प्रकार बताउन ३. वडाभित्र रहेका उद्योगहरु पहिचान गर्न र तिनका उत्पा दन भन्न	• करेसावारी • उद्योगको परचय • हाम्रो वडा भित्रका घरेलु तथा साना उद्योगहरु	• करेसावारीको परिचय र उपयोगिता • उद्योग परीचय र प्रकार • हाम्रो वडामा सञ्चालन भएका उद्योगहरु	१. करेसावारिको चित्र देखाइ छलफल गर्न लगाउने र आफ्नो करेसावारिमा भएका तरकारीको नाम भन्न लगाउने । २. विद्यालयमा करेसावारी निर्माण गर्न लगाउने । ३विद्यालयको नजिक रहेका कुनै उद्योगको अवलोकन गराउने, ४. उक्त अवलोकन पश्चात् कुनै विशेष क्षेत्रमा ठुलो मात्रा सामानको उत्पादन वा निर्माण गरिने व्यवसायलाई उद्योग भनिने कुरा बताउने र वडामा भएका उद्योगहरुको सूची बनाउन लगाउने । ५. उद्योग सञ्चालनका लागि त्यसलाई आवश्यक कच्चा पदार्थको आवश्यक पर्ने र त्यसको पूर्ति कुन क्षेत्रबाट गर्ने भन्ने आधारमा उद्योगहरु निम्नानुसार रहेको बताउनेः • खेतीमा आधारित • पशुमा आधारित • वनमा आधारित • प्रविधिमा आधारित	१. करेसावारी को चित्र भएको चित्र । २ तरकारी को सुची ३ स्थानीय तरमा सञ्चलान रहेको उद्योग वा चित्र	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्टसूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	३०
४.	१. आफ्नो	• धार्मिक,	• हामीले मान्ने धर्म	१. हामी पूजा गर्न कहाँ जान्छौं ? त्यस्ता पूजा गर्ने	मन्दिरको	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर	१३

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
धार्मिक, पर्यटकीय, तथा ऐतिहासिक स्थलहरु र प्रेरणादायी व्यक्तिहरु	वडामा भएका धार्मिक स्थलहरुको नाम भन्न र लेख्न २. वडाको सामाजिक क्षेत्रमा नाम चलेका व्यक्तिहरु नाम भन्न र तिनको योगदान प्रस्तुत गर्न	ऐतिहासिक क्षेत्रको सामान्य परिचय • वडामा भएका धार्मिक, ऐतिहासिक स्थलको सूची वडामा नाम चलेका व्यक्तिहरु	• पूजा तथा प्राथना गर्ने स्थान र त्यसको नाम (माणु, थान, मन्दिर, गुम्बा मस्जिद) • सामाजिक क्षेत्रमा योगदान गरेका व्यक्तिहरुको नाम तथा योगदानहरु	स्थानहरु कहाँ कहाँ छन् भनी वडाभित्र भएका धार्मिक स्थलहरुको सूची बनाउने । २. यस्ता धार्मिक स्थलहरुको सूचीहरुबाट माणु,थान, मन्दिर, देवारो कठ्यहरुको बीचको फरक छुट्याउने । ३. वडामा नाम चलेका व्यक्तिहरु, विद्यालयका संस्थापकवा अन्य सामाजिक सेवामा रहेका व्यक्तिहरुको सूची बनाइ उनीहरुको योगदानबारे चर्चा गर्ने ।	चित्र	मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	
५. स्वास्थ्य, सरसफाइ तथा	१. खानेकुराको सरसफाइ	• स्वस्थ्यकर खाना • कक्षाको ठाको	• खानेकुराको सुरक्षा र सरसफाइ • कक्षा कोठाको	१. शिक्षकले एउटा खुर्सानीलाई सबै विद्यार्थीले देख्ने गरी दुई टुक्रा पार्ने र औलामा खुर्सानी रगड्ने, त्यसपछि कुनै एकजना विद्यार्थीलाई अगाडि बोलाइ उसको आँखामा लगाउन अनुमति माग्ने	१. स्वथ्यकर र अस्वस्थ	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता	१५

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
खेलकुद	मा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरुको सूची बनाउन २. घर तथा कक्षाकोठा को दैनिक सरसफाइ गर्न	सरसफाइ • शारीरिक कसरतका लागि प्रचलित स्थानीय अभ्यास	सरसफाइ • शारीरिककसरतर सरलव्यायमहरु	। उसले अवश्य पनि आँखामा हात लगाउन दिने छैन । शिक्षकले आफ्नो हातमा हेर्दा केही पनि नदेखिएकोले आँखामा हात लगाउँदा के हुन्छ भनी प्रश्न गर्ने । २. उक्त प्रश्नको उत्तरमा विद्यार्थीले औंलामा पिरोपना रहेको उत्तर दिनेछन् । यसका आधारमा हाम्रो हातमा रोगका कीटाणुहरु यसरी नै नदेखिने गरी बसेका हुन्छन् । जसलाई साबुनपानीले मात्र पखाल्न सकिन्छ, यसै गरी झींगाले विभिन्न ठाउँबाट रोगका कीटाणु बोकेर ल्याएको हुन्छ । हामीले खानेकुरा राम्ररी पखालेर नखाँदा यस्ता नदेखिने रोगका कीटाणुहरु पेटमा परी हामी विरामी पर्दछौं भन्ने कुरा बताउने । ३. खानेकुरालाई सफा र सुरक्षित राख्नका लागि अपनाउनुपर्ने उपायहरु (खाना छोपेर राख्ने, सागसब्जी र काचै खाने फलफूलहरु पखालेर खाने, खानाखानु अघि राम्ररी साबुन पानीले हात धुने) विषयमा छलफल गर्ने । ४. विद्यार्थीलाई आफ्नो कक्षाकोठाको राम्ररी अवलोकन गर्न लगाइ यसको सरसफाइको दैनिक तालिका बनाउने । ५. विद्यार्थीलाई खुला चौरमा लिई सूक्ष्म व्यायाम र	कर भोजनका चित्रहरु	गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने । ७. शारीरिककसरतगर्नलगाउने।	

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
				कसरतको अभ्यास गराउने । (खुट्टा, कम्मर, ढाँड, छाती, हात, औंला, घाटी, मुख आदिको व्यायाम गर्ने तरिका)			
६. सामाजिक कुरीतिहरु	१. आफ्नो समाज र गाउँतिर रहेका राम्रा र नराम्रा चाल चलन छुट्याउन	• कुरीतिको परिचय र समाजमा रहेका कुरीतिहरुको सूची	• हाम्रा वडाका चाल चलनहरु (जस्तैः बालविवाह, बहुविवाह, छाउपडी मान्ने चलन, छुवाछुत मान्ने चलन, धामी झाँक्री कप्टिनी आदि ।	१. नजिकैको छाउपडी गोठ अवलोकन गराई त्यस गोठ र घरमा के के फरक छन सुची बनाउन लगाउने , २. त्यहाँ बस्दा के के दुर्घटना (बलात्कार, अक्सिजनको कमी, सर्पले डस्ने सम्भावना–)आदि बारेमा विद्यार्थीलाई छलफल गराउने, ३. उमेर नपुगी हुने विवाहले हुने शारीरिक समस्याका सूची तयार गरी विद्यार्थीलाई जानकारी गराउने, ४. छुवाछुतले कसरी मानिसको आत्मसम्मानलाई असर गरेको छ ? विद्यार्थीलाई जानकारी गराउने, ५. विरामी हुँदा विरामीलाई के गर्दा सन्चो हुन्छ भनी प्रश्न गर्ने र अन्तमा धामीझाक्रीको कारण भएका घटनालाई कथाका रुपमा प्रस्तुत गर्ने ।	१. छाउपडी गोठका तस्वीर, २. गोठमा भएका घटना, छुवाछुत सम्बन्धी का लेख रचना	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	१२

<table>
<tr><th>विषय क्षेत्र</th><th>सिकाइ उपलब्धि</th><th>विषयवस्तु</th><th>विषयवस्तुको विस्तृतीकरण</th><th>सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप</th><th>शैक्षिक सामग्री</th><th>मूल्याङ्कन प्रक्रिया</th><th>कार्य घण्टा</th></tr>
<tr>
<td>७. प्रकोप, वातावरण तथा विपद्</td>
<td>१. गाउँघरमा आउन सक्ने प्रकोपको नाम भन्न र पहिरो तथा आगलागी का कारणहरु बताउन
२. हरित विद्यालय बनाउनका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरु प्रस्तुत गर्ने</td>
<td>• प्रकोपका कारणहरु र असरहरु
• विद्यालय हरियाली प्रर्वद्धन
• महामारी र त्यसबाट बच्न अपनाउनु पर्ने सावधानीहरु
• विपदबाट बच्नको लागि नमूना अभ्यास</td>
<td>• सम्भावित प्रकोपहरु
• प्रकोपका कारणहरुको सामान्य विश्लेषण
• महामारी
• हरित विद्यालयका लागि आवश्यक कुराहरु
• हरित विद्यालय प्रवर्द्धन विद्यार्थीको भूमिका</td>
<td>१. हाम्रो गाउँमा आउन सक्ने सम्भावित प्रकोपहरु के के हुन्,छलफल गराउने र विद्यार्थीले पहिचान गरेका प्रकोपको छुट्टाछुट्टै शब्दपत्तीहरु तयार गरी सेतोपाटीमा टाँस्ने ।
२. माथिका शब्दपत्तीहरुमा मानवसिर्जित र प्राकृतिक प्रकोपहरु छुट्याउन लगाइ पहिरो र आगलागीलाई क्रमशः आउनका मानव निर्मित कारणहरुको पहिचान गर्न लगाउने ।
<table>
<tr><td>प्रकोप</td><td>कारण</td></tr>
<tr><td>१. आगलागी</td><td></td></tr>
<tr><td>२. पहिरो</td><td></td></tr>
</table>
३. विद्यार्थीलाई विद्यालय परिसरमा लिइ परिसरमा भएका बोटबिरुवाहरु, फूलहरु आदिको अवलोकन गर्न लगाउने ।
४. अवलोकन पश्चात विद्यालय परिसरलाई हरियाली बनाउन हामीले के गर्नुपर्ला भन्ने प्रश्न गरी हरियाली विद्यालय प्रवर्द्धनका लागि उनीहरुको क्षमता अनुसारको कार्ययोजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न प्रोत्साहित गर्ने ।
५. अन्त्यमा विपद् वा महामारीबाट बच्ने केही नमूना अभ्यास गराउने ।</td>
<td>१. प्रकोप को सूची</td>
<td>१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने ।
२. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने
३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने
४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने ।
५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ।
६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।</td>
<td>२०</td>
</tr>
</table>

१०. <u>विषयवस्तुको विस्तृतीकरणः</u>

(ङ) कक्षाः ५

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
१. हाम्रो गाउँपालिका	१. गाउँपालिकाको भौगोलिक बनावट (औल, र लेक) का बारेमा बताउन २. उचाइ अनुसार तापक्रमको घटवड र उब्जनी हुने क्षेत्रका बारेमा	• गाउँपालिकाको भौगोलिक बनावट • जमिनको वर्गीकरण • हाम्रा प्राकृतिक सम्पदाहरु	• भुगोलको सामान्य परिचय • तापक्रमका आधारमा गर्मी र जाडो हुने क्षेत्र वारेमा जानकारी • कुन क्षेत्रमा कस्तो के कस्ता उब्जनी हुन्छन् ? • वडा भित्र रहेका प्राकृतिक सम्पदाहरु	१. शिक्षकले त्यस ठाउँको सबैभन्दा माथिल्लो क्षेत्रमा बस्ने र औल क्षेत्रमा बस्ने दुईजना बालबालिकालाई अगाडि बोलाउने ? र उनीहरुलाई निम्नलिखित प्रश्न सोध्ने • तपाईको घरमा राति सुत्दा कपडा ओढ्नुपर्छ कि पर्दैन ? कही पर्छ भन्ने उत्तर र कही पर्दैन भन्ने उत्तर आउँछ । त्यसका आधारमा हाम्रो गाउँमा पनि स्थानपिच्छे त्यसको उचाइका आधारमा तापक्रममा फरक छ । यस छलफलबाट उनीहरुको बस्तीको तापक्रमको वर्तमान अवस्थाको जानकारी दिदै अति उचाई कम हुँदा तापक्रम बढी र उचाइ बढी हुँदा तापक्रम बढी हुने निष्कर्ष निकाल्ने । २. हाम्रो वडाको कुन कुन गाउँमा काफल फल्छ र कुन कुन गाउँमा काफल फल्दैन भनी विद्यार्थीलाई तीनओटा समूहमा विभाजन गर्ने (आँप	गाउँपालिकाको वडा सहित छुटिएको नक्सा	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्नलगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ।	१२

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
	वर्णन गर्न ३. वडा भित्र रहेका प्राकृतिक सम्पदा (जल, स्थल तथा जङ्गल बारेमा सूची स्वरुप प्रस्तुत गर्न)			फल्ने एकतिर, काफल फल्ने अर्कातिर र दुवै नफल्ने बिचमा उभ्याउने) ३. माथिको अभ्यास गराइ सकेपछि विद्यार्थीलाई यसो किन भएको होला भनी प्रश्न गर्ने । उत्तर आइसकेपछि उचाइ तथा हावापानीका आधारमा गर्मीमा फल्ने चिज चिसो क्षेत्रमा फल्दैन भौगोलिक बनावटका आधारमा फल फल्ने कुरा प्रस्ट्याइदिने । ४. प्रकृतिले मानिसलाई निःशुल्क रुपमा प्रदान गरेका सम्पत्तिहरुलाई प्राकृतिक सम्पदा भनिने कुराको जानकारी गराउने, जस्तैः जल, जमिन, जडीबुटी, जङ्गल आदि । ५. क्रियाकलाप नं ४ का आधारमा हाम्रो वडामा रहेका प्राकृतिक सम्पदाहरुको सूची बनाउन लगाइ सिकाइ सहजीकरण गर्ने ।		६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	
२. हाम्रो संस्कृती तथा मूल्य मान्यता	१.आफ्नो वडा र छिमेकी वडामा बोलिने भाषाहरुको नाम लेख्न ।	• हाम्रो वडा र छिमेकी वडामा बोलिने भाषा • हाम्रा चाडपर्वहरु र	• आफ्नो र छिमेकी वडामा बोलनिने भाषाहरुः बाजुरेली. दहकोटी, नेपाली ..... • स्थानीय चाडपर्व	१. विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो समुदायमा बोलिने भाषाहरुको नाम सोध्ने र उनीहरुबाट प्राप्त जबाफ शिक्षकले कालो वा सेतो पाटीमा टिप्दै थप प्रस्ट पारिदिने। २ विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो समुदायमा मनाइने चाडपर्वको नाम सोध्ने । उनीहरुबाट आएका चाडपर्वहरुलाई फरक फरक कोलममा क्रम	१. स्थानीय स्तरमा बोलिने भाषाहरुको सूचि २ स्थानीय	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन	२६

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
	२ वडा तथा गाउँमा मनाइने चाडपर्व र खाद्य परिकारका विशेषता भन्न र लेख्न ३ स्थानीय स्तरका भेषभूसाहरु को नाम भन्न । ३. गायन तथा अन्य मनोरञ्जन को क्रममा स्थानीय लोकगीत	त्यससँग सम्बन्धित परिकारहरु • आफ्नो वडा र छिमेकी वडाका भेषभूषा • स्थानीय लोग गीत र त्यससँग सम्बन्धित बाजाहरु • स्थानीय स्तरमा प्रचलति लोक कथा (बातहाल्ने) • हाम्रो	र उक्त पर्व पर्ने महिना र पर्वमा पकाइने परिकारहरु • आफ्नो वडा र छिमेकी वडाका ब्यक्तीहरुको लगाउने लुगा कपडा तथा गर गहना • स्थानीय लोक गीत र त्यस संग सम्बन्धीत बाजाहरु • समुदायका बुढापाकाहरुले सुनाउने कुनै २ वटा लोक कथा (बातहाल्ने) • सरस्वती बन्दना र गुरु बन्दना	मिलाएर ब्राउन पेपरमा लेख्ने । ३. विद्यार्थीलाई स-साना कागजका टुक्रादिने त्यसमा स्थानीय चाँड पर्वको नाम र सो पर्व पर्ने महिना र पर्वमा पकाईने परीकाहरुको नाम लेख्न लगाउने । अघिल्लो साथीले लेखेको नाम पछिल्लो साथीले लेख्न नपाउने नियम बनाइ सबै शब्दपत्तीहरु तयार गर्ने र शिक्षकले सहजिकरण गरी थप प्रस्ट पारिदिने। ४. यसरी तयार भएका परिकारका शब्दपत्तीहरुलाई कुन चाडपर्वमा सो परिकार पाइन्छ त्यसको कोलममा टाँस्न लगाउने । ५ सम्बन्धित वडा र छिमेकी वडाका ब्यक्तीहरुले लगाउने लुगा कपडा तथा गर गहनाहरुको चित्र र सूचि प्रस्तु गर्ने । ६. शिक्षकले हाम्रो गाउँघरमा गाइने गीतहरु गाउनका लागि इच्छुक विद्यार्थीलाई मौका दिने । ६. विद्यार्थीले गाएका गीतमध्ये कुन हाम्रा मौलिक गीत हुन् कुन होइनन् भनी बताइदिने । स्थानीय मौलिक गीतहरु के के हुन्, स्पष्ट पारिदिने । ७. हाम्रा चाडपर्वहरुमा बजाइने बाजाहरु के हुन्	स्तरमा मनाइने स्थानीय चाड पर्व र उक्त चाड पर्ने महिनार पकाइने परीकारहरु को सूचि ३ पर्व विशेषको कुनै गीत (देउसी गीत देउडा गित). ४ स्थानिय पोशाक र गरगहना को सूचि	गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
	तथा लोकबाजाको उपयोग गर्ने । ४ गुरु बन्धना र सरस्वती बन्दना लाई लय यति र गति मिलाई वाचन गर्न ।	सनातन संस्कृती		अभिभावकसँग सोधी ती बाजाको नाम लेखेर ल्याउनका लागि गृहकार्य दिने । ८. भोलि पल्ट कक्षामा स्थानीय बाजाको सूची बनाएर सिकाइसहजीकरण अन्त्य गर्ने। ९ विद्यार्थीहरुलाई आफ्नो आमा बुवाले सुनाउने बातहाल्ने वा लोक कथा भन्न लगाउने र शिक्षकले आफ्नो समुदायमा प्रचलित कुनै १ वा २ लोक कथा सुनाउने १० विद्यार्थीहरुलाई सरस्वती बन्दना र गुरु बन्दना गति यति र लय मिलाई शिक्षक संगै बाचन गर्न लगाउने । ११ शिक्षकले गुरु बन्दना र सरस्वती बन्दनाको भाव तथा अर्थ स्पस्ट पारिदिने ।	५. पर्व मनाएको कुनै भिडियो, पोष्टर पेपर ६ स्थानीय बाजाहरुको चित्र ७ सरस्वती बन्दना र गुरु बन्दना को श्रब्य सामाग्री		
३ स्थानीय पेसा व्यवसाय तथा प्रविधिर जल बायु परीवर्तन	१. तरकारीको वर्गिकरण गर्न २. स्थानीय स्तरमा	• कृर्षिको परीचय • तरकारीको वर्गिकरण	• कृषिको परीचय र महत्व • मौषम अनुसार उपलब्ध हुने तरकारीको वर्गकरण	१. विद्यार्थीलाई पेसा व्यवसायका बारेमा जानकारी गराउने सबैलाई छलफलमा सहभागी गराउने र तपाईको परिवारका सदस्यले के के काम गर्छन् भनी प्रश्न गर्ने । कसैले खेतवारीमा काम गर्ने, शिक्षण गर्ने, आरनको काम गर्ने, सुनको काम गर्ने, घरको जोडाइको	१. विभिन्न काम गरिरहेका चित्रहरु (जस्तैः	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने	३०

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
	उपलब्ध वनस्पति को प्रयोग गरी जैविक मल र विसादि निर्माण गरी उपयोग गर्न । स्थानीय स्तरमा गरिएका पेसा तथा व्यवसाय को पहिचान गरी तिनको नाम भन्न ३. कुनै	• जैविक मल र विसादिको निर्माण तथा प्रयोग • गाउँपालिकामा भएका पेसा व्यवसाय र उद्योगहरु र तिनीहरु को सूची निर्माण	• उपभोगका आधारमा तरकीको वर्गिकर • जैविक मल (कम्पोस्ट मल र हरियो मल) र विसादि निर्माण गर्ने तरीका • स्थानीय स्तरमा गरिने पेसा कृषि, पशुपालन, व्यवसाय पसल, होटल, सिलाइ कटाइ, सिकर्मी, डकर्मी,– बारेमा जानकारी गराउने । • स्थानीय उद्योग चप्पल उद्योग, आरन हाणी (माटाका भाडा बनाउने ठाउ)	काम गर्ने, कार्यालयमा काम गर्ने भन्लान् ती सबैको सूची सेतो पाटीमा लेख्ने । ३. खेतवारीमा काम गर्ने किसान, घर चिनाइमा काम गर्ने सिकर्मी, शिक्षण गर्ने शिक्षक, माटाको काम गर्ने कुमाले हुन्– भनेर पेसाका वारेमा प्रस्टपार्ने । ४. स्थानीय स्तरमा मौषम अनुसार (हिउदे,वर्षे,बाह्रमासे)पाईने तरकारीहरुको नाम उल्लेख गरिएको चाट प्रदर्शन गर्दै शिक्षण गर्ने । ५. उपभोग (जरा, काण्ड, पात, कोषा, फल, फूल... खाने)को आधारमा तरकारीको बर्गिकरण गरीएको चाट पेपर प्रदर्शन गर्दै शिक्षकले प्रस्ट पारिदिने । ६. स्थानीय स्तरमा उपलब्ध हने जैविक बनस्तिहरुबाट निर्माण गर्न सकिने प्राङ्गारीक मल तथा विसादि बनाउने तरीका जस्तै झोलमल कम्पोस्ट मल गडेउले मल जस्तै पाति कुटेर पातहरु कुहायर गाइ बस्तुहरुबाट प्राप्त मललाई व्यवस्थितरुपमा खाल्डो बनाइ ..... परीयोजना विधिको माध्यम बाट शिक्षण गर्ने । ३. विद्यालय नजिकै रहेको कुनै व्यवसायको अनुगमन गर्न लगाउने र उक्त व्यवसाय सञ्चालन	किसान, व्यापारी, डक्टर, प्रहरी, शिक्षक,..) स्थानीय तरकारी हरु वर्गिकरण गरीएको चाट स्थानीय प्रविधि को चित्रहरु	३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
	पाँचओटा स्थानीय प्रविधिका बारेमा बताउन		भाँणी (ठेकी बानाउने ठाउँ) अल्लो तथा धागो उद्योग लोक्ता उद्योग (कागज उद्योग) आदि जानकारी गराउने • स्थानीय प्रविधि (कोल, जातो, घट्ट, चर्खा, चुक पल्ने कोल–)	गरिने कुरा बताइदिने, जस्तैः पसल, बाख्रापालन, तरकारी खेती – आदि । ४. स्थानीय प्रविधि (जातो, घट्ट, चर्खा, कोल, ओखल, चाल्ना, सुप्पा, जाल लौरी (ग्याब्री),मूसल.....) आदिको अनुगमन गर्ने वा फोटोमार्फत प्रस्तुत गर्ने । ५. प्रत्येकको काम के हो, कसरी चल्छ, कहाँ पाइन्छ, बताउने ६. विद्यालयमा कोल, जातो, घट्ट, चर्खा, चुक पेल्ने कोल, हलो– आदिको नमूना राख्नका लागि पहल गर्ने विद्यार्थी र शिक्षक मिलेर सामान जुटाएर बनाउने र सङ्ग्राहालयमा राख्ने ।			
४. धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरु र प्रेरणादायि व्यक्ति	१. धार्मिक, ऐतिहासिक स्थल र व्यक्तित्वहरु सूची बनाउन	• धार्मिक र ऐतिहासिक स्थलको सामान्य परिचय • सामाजिक र ऐतिहासिक व्यक्तित्व	• धार्मिक स्थलहरु, जस्तैः माणु, गुम्वा, स्तुपा,मन्दिर, भराण(खडरात्री गर्ने ठाउ),सटेडा घटाल, डडुल्ले माईको मन्दीर,खारचुचुरा माईको मन्दिर, लगाएत अन्य	१. विद्यालय नजिकै रहेको कुनै एक धार्मिक स्थल र एक ऐतिहासिक स्थलको स्थलगत अवलोकन वा चित्र देखाउने । २. धार्मिक स्थल र ऐतिहासिकतथा प्रयटकीय स्थलको फरक बताइदिने । ३. हाम्रो वडामा यस्ता धार्मिक र ऐतिहासिक तथा प्रयटकीय स्थलहरु कहाँ कहाँ छन्, भन्न लगाई सेतोपाटीमा टिपोट गर्ने र सबैका बारेमा क्रमशः व्याख्या गर्ने । ५ विद्यार्थीहरुलाई धार्मिक, ऐतिहासिकतथा प्राकृतिक प्रयटकीय स्थलहरु को नाम सोध्ने र	मन्दिरको चित्र, प्रेणादायीक व्यक्तित्व को फोटो, सत्तल पाटि लागाएत धार्मिक प्रयटकीय तथा ऐतिहासिक	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र	१३

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
		को परिचय र परिभाषा	सबै कैलासहरु, पादुकाधाम, मस्टा तथा भगवतीका मन्दीरहरु..... • प्रयटकीय तथा ऐतिहासिक स्थल (कोट,सत्तल, पाटीपौवातथा धर्मशाला, देवल,शिला लेख, ... • स्थानीय प्रेरणादायीक व्यक्तीहरु जस्तैः विद्यालय संस्थापक, समाजसेवी, आदि को जिवनी	विद्यार्थीहरुले दिएको जवाफ शिक्षकले टिप्दै धार्मीक, ऐतिहासिकतथा प्राकृतिक प्रयटकीय स्थलहरु छुट्याएर विद्यार्थीहरुलाई प्रस्ट पारिदिने । ५. स्थानीय प्रेणादायीक व्यक्तीहरु (जस्तैः विद्यालयका संस्थापक, समाजसेवी बुद्धिजीवी...) को तस्वीर प्रस्तुत गरेर उहाँहरुको परिचय र योगदानबारे जानकारी दिने ।	स्थलहरुको फोटो	त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	
५. स्वास्थ्य, सरसफाइ तथा	१. योगको परिभाषा दिन र स्थानीय	• योगको परिचय • योगका फाइदा	• व्यक्तिगत घरयासी र वातावरणीय सरसफाई	१ व्यक्तिगत घरयासी र वातावरणीय सरसफाईको परीचय दिई सरसफाइका तरीकाहरुको वारेमा शिक्षकले बताउदै विद्यार्थीहरुलाई प्रयोगात्मक अभ्यास गराउने र	१. योग गरेको फोटो	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता	१५

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
खेलकुद	तहमा प्रचलित केही सरल योगासन गर्न । २. स्थानीय स्तरमा खेलिने खेल तथा खेल्ने तरिका र नियम भन्न	• योगको अभ्यास • स्थानीय खेलहरु • स्थानीय खेलका नियमहरु	• शारीरिक कसरत र सरल व्यायमहरु	दैनिकरुपमा प्रयोग गर्न प्रेरित गराउने । २ योगको तस्वीर प्रस्तुत गरी निम्नलिखित प्रश्नहरुमार्फत योगको सामान्य परिचय दिने । • यो के गरेको होला ? • यस्तो गर्नाले के फाइदा हुन्छ ? • के हामी पनि यस्तो गर्न सक्छौं ? • सक्छौं भने अभ्यास गरौं । ३. योगासनको तस्वीर प्रस्तुत गरी कम्तिमा कुनै २ ओटा (पद्मासन तथा भुजङ्गासन) को अभ्यास गराउने । ४. विद्यार्थीहरुको सहभागितामा हाम्रो गाउँमा खेलिने स्थानीय खेलहरुको सूची बनाउने । ५. स्थानीय स्तरमा खेलिने २ ओटा खेलहरु (आराम बिश्राम र डन्डीवियो) को नियम र खेल्ने तरिका प्रयोगात्मक रुपमै बताउने ६. विद्यार्थी विद्यार्थीबीच समूह बनाई पुरस्कारको व्यवस्था गरी Outdoor रुपमै प्रतियोगिता गराउने		गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	
६. सामाजिक कुरीतिहरु	१. हाम्रो गाउँघर तथा वडा भित्रका कुरीति पहिचान	• हाम्रा सामाजिक कुरीतिहरु र त्यसको नकारात्मक प्रभाव	• हाम्रा समाजमा रहेका खराब चालचलनहरु जस्तै छाउपडी, बालबाविवाह, बहुविवाह,	१. फलफूलको विरुवामा फूल लागे, जस्तैः छाउपडी महिलाको शरीरमा नियमित महिनामा एक पटक देखिने परिवर्तन हो, यससँग कुनै धार्मिक कुरा जोडिएको छैन भनी जानकारी गराउने, २. विद्यालय नजिकैको छाउपडी गोठमा अवलोकन	१. छाउपडी गोठका तस्बिर, न्यूजक टिङ,	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने	१२

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
	गर्न २. कुरीतिलाई निरन्तरता दिदा समाजमा पर्ने नराम्रा प्रभाव प्रस्तुत गर्न		छुवाछुत, धामी झाँक्रीमा बढी विश्वास– आदि का कारण हुने समस्याबारेमा जानकारी गराउने	भ्रमणमा लैजाने र त्यसको नजिकै बसेर केटाहरुलाई प्रश्न गर्ने • तपाई यो घरमा आज राती एक्लै सुत्न सक्नुहुन्छ ? (सक्दैन भन्ने उत्तर आउँछ) • किन सक्दैनौ ? विभिन्न कुराको समस्या देखाउँछ, भुतप्रेत, सर्प,बाघ, मान्छेको डर, घरसानो छ, टाउको ठकोकिन्छ– यदि महिला भए बलात्कार—। • त्यसो भए के हाम्रो समाजले यो चलन बसाल्नु ठिक हो ? ३. यसै गरी अन्य सामाजिक कुरीतिहरु बालविवाह, छुवाछुत, जातीय तथा लैङ्गिक विभेद, घरेलु हिंसा,आदिले समाजमा परेको नकारात्मक प्रभावका वारेमा शिक्षकले सहजिकरण गरी प्रष्ट पारिदिने।	कुरीति बारे, भिडियो, छुवाछुत तथाबाल विवाहबारेसामग्री	३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	
७. प्रकोपत था विपद	१. प्रकोप र विपदको सामान्य परिचय दिन । २. स्थानीय तहमा अवलम्बन	• प्रकोप र विपदको परिचय • सुरक्षित स्थानको पहिचान • महामारी र	• प्रकोप, विपद र जोखिम • जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरु • वृक्षारोपण • महामारी • महामारीका	१. स्थानीय स्तरमा घटेका प्राकृतिक प्रकोपको सूची बनाउन विद्यार्थीलाई सोध्नुपूर्व प्रकोप भनेको के हो र विपद् भनेको के हो ? बुझाउने अनि प्रश्न गर्ने । • हाम्रो वरपर घट्ने प्राकृतिक प्रकोपहरु के के हुन् ? (सूची बनाउने) • तपाईको गाउँमा कस्ता किसिमका प्राकृतिक प्रकोप छन् सोध्ने ? गाउँअनुसार कुन गाउँ	नगरपालिका तथा वार्डको नक्सा, ब्राउन पेपर, जोखिमयुक्त तथा	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन	२०

<table>
<tr><th>विषय क्षेत्र</th><th>सिकाइ उपलब्धि</th><th>विषयवस्तु</th><th>विषयवस्तुको विस्तृतीकरण</th><th>सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप</th><th>शैक्षिक सामग्री</th><th>मूल्याङ्कन प्रक्रिया</th><th>कार्य घण्टा</th></tr>
<tr>
<td></td>
<td>गर्ने
गरिएका
जोखिम
न्यूनिकरण
उपाय र
सुरक्षित
स्थानको
पहिचान
गर्न</td>
<td>त्यसबाट
बच्न
अपनाउनु
पर्ने
सावधानीह
रु
• विपदबाट
बच्नको
लागि
नमूना
अभ्यास</td>
<td>कारणहरु
• विपदबाट
बच्नका लागि
नमुना अभ्यास</td>
<td>कस्तो प्रकारको प्रकोपको जोखिम छ गाउँ लेखेर नक्साङ्कन गर्ने, जस्तैः
• प्रकोप न्यूनीकरण गर्न के गर्न सकिन्छ ? तलको तालिकामा अभ्यास गर्ने ।
<table><tr><td>गाउँ</td><td>सम्भावित प्रकोप</td><td>प्रभाव</td><td>न्यूनीकरणका उपाय</td><td>सुरक्षित स्थानहरु</td></tr></table>
भूक्षय, पहिरो, बाढी तथा डुबान सम्भावित स्थानीय स्थानहरुको प्रत्यक्ष भ्रमण गराइ त्यसबारे परिचय दिने ।
२. वृक्षारोपणले गर्दा हुने फाइदा र वातावरण स्वच्छताका कारण बताउने
• यसबारेमा कुनै भिडियो प्रस्तुत गर्ने
• विद्यालय वरपर वृक्षारोपण गराई रुख संरक्षणका लागि निश्चित रुख हेर्न निश्चित मान्छेलाई जिम्मा दिने
३. सवारी दुर्घटना, नियम, र सवारी सङ्केतबारे सामान्य जानकारी गराउने
४. भूकम्पिय क्षतिका बारेमा जानकारी गाउने २०७२ सालको भूकम्पको भिडियो प्रस्तुत गर्ने ।
५. अन्त्यमा विपद वा महामारीबाट बच्ने केही नमूना अभ्यास गराउने ।</td>
<td>वेहोरेका
ठाउँका
तस्वीर,
ब्राउन
पेपर,
कागज</td>
<td>गर्ने
४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्ने लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने ।
५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ।
६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।</td>
<td></td>
</tr>
</table>

११. विषयवस्तुको विस्तृतीकरणः

(च) कक्षाः ६

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
१. हाम्रो गाउँपालिका	१. गौमुल गाउँपालिकाको घरधुरी र जनसंख्या बताउन २. गौमुल गाउँपालिकाको नक्सा बनाउन ३. गौमुल गाउँपालिकाको क्षेत्रफल बताउन	• गाउँपालिकाको घरधुरी र जनसंख्या • पालिकाको नक्सा बनाउने अभ्यास • क्षेत्रफल	• गाउँपालिकाको सामान्य परिचय • जम्मा घरधुरी • जनसंख्या • गाउँपालिकाको नक्सा बनाउने अभ्यास • गाउँपालिकाको क्षेत्रफल	१. शिक्षकले गाउँपालिकाको नक्सा र गाउँपालिकाको नाम, वडा सङ्ख्या, सिमाना, बसोबास गर्ने जातजाति, जनसङ्ख्या र घरधुरी लेखिएको तालिका प्रस्तुत गरी गाउँपालिकाको परिचय दिने । २. कक्षाकोठामा राखिएको गाउँपालिकाको नक्सा हेरी सोही अनुसारको नक्सा बनाउने अभ्यास गराउने । ३. नक्सा तयार भई सकेपछि त्यसको कुनै एक भागमा गाउँपालिकाको क्षेत्रफल, घरधुरी र जनसङ्ख्या उल्लेख गर्न लगाउने । ४. सबैभन्दा उत्कृष्ट नक्सालाई कक्षाकोठामा प्रदर्शनीमा राख्ने ।	गाउँपालिकाको नक्सा	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ६. लिखित अभ्यास गर्न	१५

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
						लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	
२. हाम्रो संस्कृती तथा मूल्य मान्यता	१. गाउँपालिकामा मनाइने चाडपर्वहरुका फाइदाको सूची निर्माण गर्न २. स्थानीय परिकारको सूची तयार गर्न	• हाम्रो गाउँपालिकामा बोलिने भाषाहरु • गाउँपालिकमा मनाइने चाड पर्वहरुको सूचि तथा विशेषता • स्थानीय परिकारहरु • हाम्रो गाउँपालिको भेषभूषा	• गाउँपालिकामा बोलिनेभाषाहरुः दहकोटी, बाजुरेली, नेपाली, भाषा • स्थानीय चाडपर्वहरु (चौदसी, ल्होसार,भैलो,भुवो, साउन पुनी, बिसु, जेठ पुनी,पुस पन्ध्र, जन्माष्टमि.....) • स्थानीय चाडपर्वका बिशेषता • स्थानीय परिकारहरु (बाबर टाट्या, रोटो, माणा, ...)	१. विद्यार्थीहरुलाई गौमुल गाउँपालिकामा बोलिने भाषाहरुको नाम भन्न लागाई शिक्षकले सेतो वा कालो पाटीमा टिप्दै छुटेका भाषाहरु शिक्षकले थप गरी विद्यार्थीहरुलाई टिप्न लगाउने । २. विद्यार्थीलाई महिनाका आधारमा ४ ओटा समूहमा विभाजन गर्ने । - पहिलो समूहः बैशाख, जेठ, असार - दोस्रो समूहः श्रावण, भदौं, असोज - तेस्रो समूहः कार्तिक, मङ्सिर, पुस - चौथो समूहः माघ, फागुन, चैत ३. माथिका समूहअनुसार तत् तत् महिनामा मनाइने चाडपर्वको सूची र उक्त पर्वमा पकाइने स्थानीय परिकारको सूची बनाउन लगाउने । ४. समूह कार्यको प्रस्तुतीकरण गर्न लगाउने र त्यसमा छुटेका कुराहरु सबैलाई थप्न मौका दिने । ५. चाडपर्व र परिकारको सूचीमा हरेक पर्व र त्यसका विशेषताका बारेमा क्रमशः छलफल चलाउने । ६. शैक्षिक सामग्री विद्यार्थीलाई देखाइ छलफल गर्ने ।	गाउँपालिकामा बोलिने कभाषाको सूचि महिना अनुसार मनाइने चाडपर्वहरुको पोस्टर नगरपालिका भित्रका नागरीक हरुले पहिरने लुगा कपडा तथा	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	२०

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
		• हाम्रो गाउँपालिमा गाइने लोक गित तथा प्रचलित लोक कथा • हाम्रो सनातन संस्कृती	• गाउँपालिको भेषभूषा • स्थानीय लोकगित • प्रचलित लोकथा • रुद्रि चण्डी र स्वस्थानी बर्तकथाको सामान्य परीचय र सार	७. आफ्नो अभिभावकलाई सोधेर सबै विद्यार्थीहरुलाई घर वा गाउँ समुदायमा प्रचलनमा रहेका परिकारको सूची तयार गरेर ल्याउ भनी गृहकार्य दिने । ८. सबै विद्यार्थीले लेखेर ल्याएको एउटा साझा सूची तयार गरी कक्षाकोठामा प्रदर्शन गर्दै सिकाइ सहजीकरणको अन्त्य गर्ने । ९ गाउँपालिकामा बसोबास गर्ने नागरीकहरुको भेषभूषाको बारेमा विभिन्न विधिहरुको प्रयोग गर्दै शिक्षकले विद्यार्थीहरुलाई प्रष्ट पारिदिने । १० गौमुल गाउँपालिकामा गाइने लोकगित र प्रचलित लोकथाहरु विद्यार्थीहरुलाई भन्न लागई शिक्षकले सहजिकरण गर्ने । ११ रुद्री चण्डी र स्वस्थानी ब्रतकथाले प्रदान गरेको भाव शिक्षकले बताइ उक्त धार्मिक ग्रनथले दिएको सन्देश विद्यार्थीले अवलम्बन गर्न अभिप्रेरित गर्ने ।	गरगहना झल्किने फोटाहरु विभिन्न आवश्यक श्वोलकहरु भएको श्रब्य दृश्य सामाग्री हरु		
३ स्थानिय पेसा व्यवसा तथा प्रविधिर	१ फलफुल खेतिको परिचय र फलफुल खेति गर्न ।	१ फलफुल खेति २ मौषम तथा जलबायू को	१ स्याउ ओखर सुन्तला कागती केरा खेति (परीचय रोप्ने समय र तरीका परजाती र	१. फलफूल बगैचाको प्रत्यक्ष अवलोकन गरी फलफूलका प्रजाती, रोप्ने तरीका र फलफुलमा लाग्न सक्ने रोगहरुको पहिचान गरी उक्त रोग न्यूनिकरणका लागि के के गरिन्छ सो विषयमा फलफुल खेति गर्ने कृषकहरु संग छलफलगरी शिक्षकले विद्यार्थीहरुलाई प्रस्ट पार्ने ।	१फलफुल बगैचा को चित्र २ बाढी पहिरो भू-क्ष्य	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने	१२

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
जलबायु परिवर्तन	२ मौषम तथा जलबायूको परिचय दिन ३ जलबायू परिवर्तनका करण र असरहरु बताउन ।	परिचय ३ जलबायू परिवर्तन का करण र असरहरु	लाग्ने रोगहरु र रोगबाट वच्ने उपाय) २ मौसम तथा जलवायुको परिचय ३ जलवायु परिबर्तनको परिचय ४ जलवायु परिबर्तनका कारण असरहरु र न्यूनिकरण गर्ने उपायहरु	२. २ जलवायु परिबर्तनका शब्दावालीहरु (मौसम, जलवायु, विपद, प्रकोप, जोखिम, हरित गृह ग्यासहरु जस्तै कार्बन, मिथेन, नाइट्रस अक्साइड, ओजोन, न्यूनीकरण, अनुकुलन,....आदि) को वारेमा शिक्षकले विद्यार्थीहरुलाई परिचित गराउने ३. जलवायु परिबर्तनका मुख्य कारणहरु (बनबिनास, प्रदुसण, अध्यौगीकरण, सहरीकरण, रासायनिक मल तथा बिसाधिको अत्याधिक प्रयोग, आदि) र जलवायु परिबर्तनले कृषिमा पर्ने असरहरु (रोग तथा किराको प्रकोप,माटोको उर्बराशक्तिमा कमि,पानीका मुहान सुक्ने,भू-क्षय, बाढी, पहिरो, आगलागी, सुक्खा, खडेरी, रैथाने बालीको नाश, बालीको कम उत्पादन, आदि) का वारेमा विद्यार्थीहरुलाई जानकारी गराउने ४ जलबायु परीवर्तन न्यूनिकरणका उपायहरु (बृक्षारोपण मुहान संरक्षण पलास्टीको प्रयोगमा कमी बनमा आगो नलगाउने विद्युतिय साधनको वढी उपयोग यातायात तथा कलकारखाना मा विद्युत को प्रयोग पुनः प्रयोग गर्न सकिने सामाग्रीहरुको पुनः प्रयोग गर्ने .....) हरु का वारेमा सामुहिक छलफल गरी स्पष्ट पार्ने ।	.... को चित्र ३ जलबायू परिवर्तन का कारण असर र न्यूनिकरणका उपाय लेखिए को चार्ट पेपर	३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
४. धार्मिक पर्यटकीय तथा ऐतिहासिक स्थलर प्रेरणादायी व्यक्तिहरु	१. गाउँपालिकाको मुख्य धार्मिकपर्यटकीय र ऐतिहासिक स्थलहरुको परिचय दिन २. गाउँपालिकाका प्रेरणादायी ब्यक्तीहरुको सूचीतयार पारी मुख्य मुख्य काम बताउन	• गाउँपालिकाको मुख्य धार्मिक तथा ऐतिहासिक स्थलहरुको परिचय • गाउँपालिकाका प्रेरणादायी ब्यक्तीहरुको सूची र उहाँहरुको जिवनी	• धार्मिक स्थलहरुको परिचय, महत्व • गाउँपालिकाका पर्यटकीय क्षेत्रको पहिचान र उक्त क्षेत्रको महत्व • ऐतिहासिक क्षेत्रको परीचय र महत्व • प्रेणादायी व्यक्तिहरुको जिवनी	१. शिक्षकले गाउँपालिकाका मुख्य धार्मिक ऐतिहासिक र पर्यटकीय स्थलहरुको नाम मेटाकार्डमा लेखेर ल्याउने र हरेक कार्डलाई क्रमशः बोर्डमा राख्दै निम्नलिखित प्रश्नका आधारमा छलफल गर्दै जाने । ✓ यो स्थान कहाँ पर्छ ? (वडा नं र टोलको नाम) ✓ यहाँ कुन महिनामा मेला वा पूजाको आयोजना गरिन्छ ? ✓ यस सम्बन्धी धार्मिक विश्वासहरु के कस्ता छन् ? ✓ यो स्थानको संरक्षण गर्न किन आवश्यक छ ? २. विद्यार्थीहरुलाई गाउँपालिकाका विभिन्न क्षेत्रमा योगदान गरेका प्रेरणादायीक व्यक्तिहरुको सूची तयार गर्न लगाउने र शिक्षकले उक्त व्यक्तिहरुको योगदानको वारेमा सामान्य जानकारी दिने। ३. प्रेणादायीक व्यक्तीहरु संग भेटघाट	मन्दिरको चित्र, प्रेणादायीक व्यक्तीहरुको फोटो, पाटिपौवा.....	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	२३
५. स्वास्थ्य,	१. स्वास्थ्यर	• सन्तुलित भोजन	• स्वस्थ तथा सन्तुलित भोजन	१. शिक्षकले मीठो तरकारीका लागि नुन, तेल, र मसलाहरुको सन्तुलन राम्रो हुनुपर्ने भए जस्तै	कार्वोहाइट्रेड,	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने ।	१५

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
सरसफाइ तथा खेलकुद	सन्तुलित आहारका लागि आवश्यक पर्ने छवटा तत्वहरुको नाम बताउन २. कुनै तीनवटा व्यायम गर्न ३. कुनै चारवटा योगका आसनहरु गर्न	• प्राणायाम को परिचय, महत्व र अभ्यास • योगासन का चार अभ्यास	• सन्तुलित भोजनका लागि आवश्यक पर्ने छ वटा तत्वहरु (कार्वोहाइट्रेड, प्रोटिन, फ्याट, भिटामिन, मिनरल) • प्राणायाम परिचय र महत्व • ३ ओटा व्यायम विधिको अभ्यास (चन्द्र नस्कार, भूमी नमस्कार) • आसनहरु (बज्रासन, मनडुकासान ससकासन)	सन्तुलित खानाका लागि पनि छओटा तत्वहरुको आवश्यकता पर्ने कुरा बताउने । २. शिक्षकले शैक्षणिक पाटीमा ठूलो अक्षरमा "खाना" लेख्ने र त्यस पछि स्वस्थ र सन्तुलित खानामा हुनुपर्ने आवश्यक तत्वहरुका शब्दपत्तीहरु त्यसको वरिपरि टाँस्दै उक्त शब्दलाई विद्यार्थीलाई पटक पटक दोहोर्याउन लगाइ कण्ठस्थ पार्ने । (छओटा तत्वहरु कार्वोहाइट्रेड, प्रोटिन, फ्याट, भिटामिन, मिनिरल) ३. माथिका तत्वहरुका स्थानीय स्रोतहरु के के हुन् ? हरेकका २/२ ओटा स्रोत बताउने । ४. विद्यार्थीलाई खुला चौरमा लिइ प्राणायाम र आसनको अभ्यास सहित परिचय दिने ।	प्रोटिन, चिल्ला पदार्थ, भिटामिन, र वाटर लेखेका शब्द पत्तीहरु	२. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	
६. सामाजिक समस्या, कुरिति र	१. हाम्रा सामाजिक कुरीतिहरुको पहिचान	• सामाजिक कुरीति र सुधारका उपायहरु	• सामाजिक कुरीतिहरु (छाउपडी, छुवाछुत, बोक्सी, कुबत बार्ने,	१. विद्यार्थीलाई आत्मसम्मान गुमेका बारेमा कुनै घटना सुनाउने । घटना १: एकजना ११ वर्षको बालक आफ्नो खेलौनालाई असाध्यै माया गर्थो, एक दिन घरको आँगनमा ऊखेलौनासँग खेलिरहेको थियो	१. २ ओटा घटना लेखिएका	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको	१५

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
समाधान का उपायहरु	गर्न २. सामाजिक कुरीतिहरु को अन्त्यका लागि गर्नुपर्ने कुनै दुईओटा महत्वपूर्ण कार्यहरु बताउन		महिला माथि सामाजिक विभेद–)	।ऊखेलिरहेको बेला एउटा कुकुर आयो र उसको खेलौना समातेर लग्यो । यसरी उसको अति माया गर्ने खेलौना कुकुरले लिएकाले ऊ असाध्यै रुन थाल्यो । घटना २: सोही बालक एकदिन विद्यालयतिर गइरहेको थियो, बाटामा उनलाई एकजनाले नराम्ररी गाली गर्यो । ऊ रुदै विद्यालयमा पुग्यो । माथिका दुईओटा घटनापश्चात् निम्नलिखित प्रश्न गर्ने • बालक किन रोयो ? • पहिलो घटनामा खेलौना गुमेकामा रोयो भने दोस्रोमा उसको के गुम्यो ? २. यी दुईओटा प्रश्नबाट मानिस आफूसँग भएको वस्तु गुम्दा मात्रै होइन आत्मसम्मान गुम्दा पनि दुःखी हुन्छ भन्ने निष्कर्ष निकाल्ने । ३. हाम्रो समाजमा यस्ता आत्मसम्मानमा चोट पुऱ्याउने चलनहरु के के छन् भनी प्रश्न गर्ने र ती चलनहरुको सूची तयार गर्ने । ४. हरेक कुरीतिले मानिसको कसरी आत्मसम्मानमा चोट पुऱ्याएको छ भन्ने कुरामा क्रमशः छलफल गर्दै जाने । ५. अन्त्यमा सामाजिक कुरीतिहरु हटाउनका लागि के गर्नुपर्ला भन्ने प्रश्न गरी निम्नलिखित दुईओटा	ब्राउन पेपरहरु २. सामाजिक विभेद देखिने पोष्टरहरु	लेखाजोखा गर्ने ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
				कुरा निष्कर्ष निकाल्ने । • जनचेतना जगाउने • कानुनअनुसार कारवाही गर्ने ।			
७. प्रकोप तथा विपद	१. स्थानीय स्तरमा सम्भावित मुख्य पाँचओटा प्रकोप जोखिमको नाम बताउन २. प्रकोप जोखिम न्यूनीकरण को उपायहरु बताउन	• स्थानीय स्तरमा सम्भावित मुख्य प्रकोप जोखिमहरु • प्रकोप जोखिम न्यूनीकरण वा पूर्व तयारी • महामारी र त्यसबाट बच्न अनपाउनु पर्ने सावधनीहरु	• देखे भोगेका मुख्य प्रकोपहरु १. पहिरो २. भूकम्प ३. आगलागी ४. चट्याङ्ग ५. हावाहुरी ६. महामारी • प्रकोप जोखिम न्यूनीकरण वा पूर्वतयारी	१. शिक्षकले तलका दुईओटा अवस्थाका वारेमा बताउनेः • कुनै गाउँको नजिकै गाउँभन्दा अलि पर ठूलो पहिरा गयो तर त्यहाँ कुनै पनि जनधनको क्षति भने भएन । • अर्को कुनै गाउँमा पहिरोले तीनओटा घर पुरिए ५ जनाको ज्यान गयो, पशुपंक्षी सबै पहिरामा परे । • स्थानीय स्तरमा रहेका सम्भावित जोखिमको सूची प्रस्तुत गरी किन जोखिम भनिएको हो , स्पष्ट पारिदिने । • विद्यालयमा हरियाली प्रवर्द्धनका लागि क्षेत्र छनोट विद्यार्थीहरुको सहभागितामा गराउने २. अब शिक्षकले यी दुई घटनाबीच के अन्तर छ ? भन्ने प्रश्नका आधारमा पहिलो प्रकोप र दोस्रो घटना विपद्को भएको बनाउने । ३. शिक्षकले तयार गरेका शब्द मुख्य प्रकोपको नाम लेखेका शब्दपत्तीहरु देखाई त्यसका कारणहरु, जोखिम न्यूनीकरणका उपायहरु र पूर्वतयारी बारे तलको तालिका बमोजिम क्रमशः	मुख्य प्रकोप को नाम लेखेका शब्द पत्तीहरु	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	२८

<table>
<tr><th>विषय क्षेत्र</th><th>सिकाइ उपलब्धि</th><th>विषयवस्तु</th><th>विषयवस्तुको विस्तृतीकरण</th><th>सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप</th><th>शैक्षिक सामग्री</th><th>मूल्याङ्कन प्रक्रिया</th><th>कार्य घण्टा</th></tr>
<tr><td></td><td></td><td>• विपद्घाट बच्नको लागि नमूना अभ्यास</td><td></td><td>छलफल चलाउने ।
<table>
<tr><th>प्रकोपको नाम</th><th>सम्भावित जोखिम</th><th>पूर्व तयारी</th><th>न्यूनीकरणका उपाय</th><th>सुरक्षित स्थान हरु</th></tr>
<tr><td>पहिरो</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>भूकम्प</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>आगलागी</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>चट्याङ्</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>हावाहुरी</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
</table>
५. अन्त्यमा विपद् वा महामारीबाट बच्ने केही नमूना अभ्यास गराउने ।</td><td></td><td></td><td></td></tr>
</table>

१२. <u>विषयवस्तुको विस्तृतीकरणः</u>

<u>(छ) कक्षाः ७</u>

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
१. हाम्रो गाउँपालिका	१. वडाहरु छुट्टिने गरी गाउँपालि	• वडाको सिमाना छुट्टिने	• गाउँपालिकाको सामान्य परिचय • गाउँपालिकाको	१. शिक्षकले गाउँपालिकाको नक्सा र गाउँपालिकाको नाम, वडा सङ्ख्या, सिमाना, बसोबास गर्ने जातजाति, जनसङ्ख्या र घरधुरी	गाउँपालिकाको नक्सा	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल,	१५

<table>
<tr><th>विषय क्षेत्र</th><th>सिकाइ उपलब्धि</th><th>विषयवस्तु</th><th>विषयवस्तुको विस्तृतीकरण</th><th>सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप</th><th>शैक्षिक सामग्री</th><th>मूल्याङ्कन प्रक्रिया</th><th>कार्य घण्टा</th></tr>
<tr><td></td><td>काको नक्सा तयार गर्न ।
२. गाउँपालिकामा पाइने प्राकृतिक सम्पदाको पहिचान गर्न ।
३. प्राकृतिक सम्पदाको संरक्षणका लागि उपायहरु पहिचान गर्न</td><td>गरी गाउँपालिकाको नक्सा तयार गर्ने अभ्यास
• प्राकृतिक सम्पदाहरुको नाम र तिनको संरक्षणका उपायहरु</td><td>सिमाना,
• वडाको सिमाना
• घरधुरी, जनसंख्या र क्षेत्रफल
• गाउँपालिकाको नक्सा बनाउने अभ्यास
• गाउँपालिकामा पाइने प्राकृतिक सम्पदाको पहिचान र संरक्षणका उपायहरु (वनजङ्गल, जडीबुटी, खानी,–)</td><td>लेखिएको तालिका प्रस्तुत गरी गाउँपालिकाको परिचय दिने ।
२. कक्षाकोठामा राखिएको गाउँपालिकाको नक्सा हेरी सोही अनुसारको नक्सा बनाउने अभ्यास गराउने ।
३. हामीलाई प्रकृतिको उपहारका रुपमा दिएका सम्पदाहरुलाई प्राकृतिक सम्पदा भनिने कुरा बुझाई हाम्रो गाउँपालिकामा त्यस्ता सम्पदाहरुको के के हुन सक्छन् भनी छलफल चलाउने ।
४. क्रियाकलाप नं ३ अनुसार प्राकृतिक सम्पदाको सूची तयार भई सकेपछि त्यसको संरक्षणका उपायहरुवारे छलफल गर्दै निष्कर्ष निकाल्ने
<table><tr><td>वाडा नं</td><td>१</td><td>२</td><td>.....</td><td>१०</td></tr><tr><td>जल सम्पदा</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td>स्थल सम्पदा</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table></td><td></td><td>सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने
३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने
४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने ।
५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ।
६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।</td><td></td></tr>
<tr><td>२. हाम्रो संस्कृती तथा</td><td>१.स्थानीय भाषाको महत्व</td><td>• स्थानीय भाषाको महत्व</td><td>• स्थानीय भाषाको महत्व
• स्थानीय</td><td>१. आफ्नो पहिचान संस्कृती झल्काउने महत्वपूर्ण साधनको रुपमा भाषा रहेको हुन्छ..... भनि शिक्षकले विद्यार्थीहरुलाई भाषाको महत्व</td><td>स्थानीय कला संस्कृति</td><td>१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने ।
२. छलफल (युगल,</td><td>२०</td></tr>
</table>

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
मूल्यमान्यता	वताउन २ स्थानीय परिकार बनाउने तरिका बताउन २. स्थानीय संस्कृतिको परिचय दिन ३. स्थानीय संस्कृति झल्किने कथा, सन्दर्भ वा घटनामा आधारित भइ भूमिका अभिनय गर्न	• स्थानीय स्तरका परिकारहरु बनाउने तरिका • स्थानीय संस्कृतिहरुको परिचय र अभ्यास (साउने पुनी, हुड्केउली, भुवा चाली, विसु, संक्रान्ती.....) • स्थानीय भेषभूसाको महत्व • हाम्रो	परिकारहरु बनाउने तरिका • स्थानीय संस्कृति, सास्कृतिक महत्व, खेल्ने महिना, गाइने गीतहरु र त्यसको भाव) • विभिन्न चाड पर्व मेला जात्रामा लगाइने लुगा कपडा र गरगहनाहरु • आफ्नो भेषभूसाको महत्व • समुदायमा प्रचलित लोक गाथा र उखान टुक्काहरु (उखानः नाच्न नजान्ने आगन टेडो.....टुक्काः	बताइदिने । २ विद्यार्थीहरु हाम्रा स्थानीय परिकारहरु के के हुन् भन्ने प्रश्न गरी त्यसको सूची तयार गर्ने । ३. तयार भएको सूचीमध्ये हरेक विद्यार्थीलाई एक एकओटा परिकार छनोट गर्न लगाउने र उक्त परिकारका विषयमा निम्न बुँदामा केन्द्रित घरमा अभिभावकसँग सोधी गृहकार्य गरेर ल्याउन लगाउने । • आवश्यक सामग्री—— • बनाउने विधि—— • कहिले कहिले पकाइन्छ —— *(सम्भव भए सम्म स्थानीय परिकार बनाएर ल्याउन लगाइ त्यसलाई प्रदर्शन गर्दै बनाउने विधिका बारेमा बताउने र साथीहरुलाई चखाउने)* ४. माथिको गृहकार्यलाई क्रमशः प्रस्तुत गर्न लगाउने । ५. हाम्रो गाउँमा लाग्ने मेला पर्वहरु के के हुन् ? ती मेला पर्वमा कहाँ कहाँबाट मानिसहरु आउछन् र कस्ता कस्ता पहिरन लगाएर आउछन् ? ती मानिसहरु आउँदा हाम्रो गाउँलाई कसरी फाइदा हुन्छ ? विद्यार्थीसँग छलफल चलाउने । ५. अन्त्यमा हाम्रा स्थानीय संस्कृतिहरुको सूची	झल्किने चित्र र श्रब्य दृश्य सामग्रीहरु	सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुति गर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
		प्रचलित लोक गाथा र उखान टुक्काहरु • हाम्रो सनातन संस्कृती	तोरिको फुल देखु.....) • महाभारत रामायण र गिताको परिचय र सार	तयार गरी प्रत्येकको क्रमशः साँस्कृतिक महत्व, पर्व मनाइने महिना, र सो पर्वहरुमा लगाइने पोशाकहरुको वारेमा छलफल गरि चाड पर्वमा गाइने गीतहरु र त्यसको भाव बताइदिने । ६ हाम्रो समुदायमा प्रचलित पुराना लोकगाधा (गितको लयमा गाइने कथाहरु जस्तै भार्ता हुड्केउली गित भुवा पर्वमा गाइने गाधा....) हरु विद्यार्थीहरुले सुन्नु भएका छौ भनि प्रश्न गर्ने र विद्यार्थीहरुको जबाफलाई समेट्दै लोक गाधाको परीचय र कुनै २ वटा लोकगाथाहरु सुनाउने र विद्यार्थीहरुलाई टिप्न र यस्तै कुनै २ ओटा लोक गाथाहरु लेखेर ल्याउन भनि गृहकार्य दिने । ७ शिक्षकले विद्यार्थीहरुलाई आध्यात्मिक ज्ञानको विकास गराउन, अनुशासित नैतिकवान र सभ्य नागरिक हुन उत्प्रेरित गर्नका लागि सतमार्ग, सत्कर्म को ज्ञान; महाभारत गिता र रामायणको मूख्य सारहो भनि विद्यार्थीहरुलाई बुझाइदिने ।			
३ स्थानिय पेसा व्यवसाय तथा प्रविधिर	१. व्यावसायीक पशुपालन को परिचय र महत्व	• पशुपालन • जलवायु परिवर्तन को परिचय • जलवायु	१व्यवासायिक पशुपालन (गाई भैसि भेडा वाख्रा र कुखुरा/हास... पालन) परिचय २ ब्यासायीक	१ आय आर्जन हुने गरी पशुपाल गरेको व्यवसायलाई ब्यवसायिक पशुपालन भनिन्छ भनि शिक्षकले विद्यार्थीहरुलाई जानकारी गारादै तपाईको परिवारमा व्यवसायिक पशुपालन गर्नु भएको छ वा छैन ? छ भने कति आय आर्जन गर्नु हुन्छ उक्त व्यवसायले घर खर्च चल्छ वा	१. पशु फर्मको चित्र र पशुपालनले व्यक्ती	१. मौखिम प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने	१२

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
जलवायु परिवर्तन	बताउन २. स्थानीय स्तरमा जलवायु परिबर्तनका समाधानका बारेमा बताउन ३. जलवायु मैत्री कृषिको परिचय बताउन ४. जलवायु मैत्री कृषिका उद्दस्य बताउन ५. जलावायुमैत्री कृषिको स्तम्भहरु बताउन	परिवर्तन कारण र न्युनिकरण का उपायहरु • जलबायूमैत्री कृषि प्रविधिको परीचय	पशुपालनको महत्व तथा फाइदाहरु ४ पशुमा लाग्ने सम्भावित रोगहरु, उक्त रोकको उपचर विधी र रोग बाट बचाउने उपायहरु ५ जलवायु परिबर्तन को परिचय ६ जलवायु परिबर्तन का कारक तत्व तथा असरहरु ७ जलवायु परिबर्तनका समाधानका उपाय हरु ८ जलवायु मैत्री कृषि प्रबिधिको परिचय, तथा उद्देश्यहरु	चल्दैन भनि प्रश्नो उत्तर विधिको माध्यमबाट छलफल गर्ने । २ व्यवसायिक पशुपालन लागि आवश्यक पर्ने सामाग्रीहरु के के होलान भनि विद्यार्थीहरुलाई प्रश्न गर्दै छलफलको माध्यमबाट शिक्षकले ब्यवसायिक पशुपालनको लागि आवश्यक पर्ने सामाग्रीहरुको सूचि तयार पारी विद्यार्थीहरुलाई लेख्न लगाउने । ३ व्यवसायिक पशुपालनको महत्व तथा फाईदाहरुको वारेमा सामुहिक छलफल गरी उक्त फाईदाहरु वारे प्रष्ट पारिदिने । ४ पशुहरुलाई लाग्न सक्ने सम्भावित रोगहरुको नाम र उक्त रोग लागेमा कसरी उपचार गर्न सकिन्छ भन्ने विषयमा छलफल गरी विद्यार्थीहरुलाई टिपोट गर्न लगाउने। ५ पशुहरुलाई रोगबाट बचाउनका लागि गर्न सकिने उपायका वारेमा छलफल गर्ने । ६ नजिकमा रहेको व्यवसायिक पशुपालन फर्ममा स्थलगत भ्रमण गरी उक्त भ्रमणको प्रतिवेदन तयार गर्ने र सो प्रतिवेदन कक्षामा प्रस्तुत गर्न लागाउने । ७ जलवायु परिबर्तनका मुख्य कारणहरु (बनबिनास, प्रदुसण, पानीका मुहान सुक्ने, अध्यौगीकरण, सहरीकरण,	को जिवन स्तर सुधार भएको काल्पनिक लगु कथा २. जलबायू परिवर्तन सम्बन्धी पोष्टर र भिडीयो हरु	३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
				रासायनिक मल तथा बिसाधिको अत्याधिक प्रयोग, आदि) को वारेमा छलफल गर्ने ८ जलवायु परिबर्तनका कृषिमा पर्ने असरहरु (रोग तथा किराको प्रकोप, माटोको उर्बराशक्ति घट्ने, भू-क्षय , बाढी, पहिरो, आगलागी, सुक्खा, खडेरी, रैथाने बालीको नाश, बालीको कम उत्पादन, आदि) का वारेमा सामुयिक छलफल गरी शिक्षण गर्ने । ९ जलवायु परिबर्तनका समाधान (वृक्षारोपण, जैविक मल तथा जैविक बिसाधिको प्रयोग, रैथाने बालीको संरक्षण तथा प्रबर्धन, फोहर ब्यबस्थापन, जलवायु मैत्री नमुना टोल, गाउ, वडा, वा नगरपालिका निर्माण, आदि) का उपायहरु बारे छलफल गरी विद्यार्थीहरुलाई टिपोट गर्न लगाउने र उक्त कार्य गर्न विद्यार्थीहरुलाई अभिप्रेरित गर्ने ।			
४. धार्मिक, पर्यटकीय तथा ऐतिहासिक स्थलर प्रेरणादायी व्यक्तीहरु	१. गाउँपालिकाको मुख्य धार्मिक पर्यटकीय तथा ऐतिहासिक स्थलहरुको महत्व बताउन	• गाउँपालिकामा रहेका मुख्य धार्मिक पर्यटकीय तथा ऐतिहासिक स्थलहरुको महत्व	• धार्मिक स्थलहरुःसडेडा घटाल, डडुल्ले माई खार चुचुरा माई लगायततका गाउँपालिका भित्रका विभिन्न धार्मिक स्थलहरु..... • ऐतिहासिक	१. शिक्षकले गाउँपालिकाका मुख्य धार्मिक ऐतिहासिक र पर्यटकीय स्थलहरुको नाम मेटकार्डमा लेखेर ल्याउने र हरेक कार्डलाई क्रमशः बोर्डमा राख्दै निम्नलिखित प्रश्नका आधारमा छलफल गर्दै जानेः ✓ यो स्थान कहाँ पर्छ ? (वडा नं र टोलको नाम) ✓ यहाँ कुन महिनामा मेला वा पूजाको आयोजना गरिन्छ ? ✓ यस सम्बन्धी धार्मिक विश्वासहरु के कस्ता छन् ?	१महत्वपूर्ण धार्मीक ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलका भिडीयो तथा चित्रहरु २सामाजमा योगदान	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र	२३

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
	२. धार्मिक स्थलको लेख रचना प्रकाशन, विद्युतीय सामग्री निर्माण र सामाजिक सञ्जाल मार्फत प्रचारप्रसार गर्न	• प्रेरणादायी तथा सामाजिक व्यक्तित्वहरु योगदान बारे चर्चा	स्थलहरुः बुढीनन्दा पाटन सिम चौर परखे लेख र परखे गडी नगर पालिका भित्रका विभिन्न ताल तलैया झर्ना देवाल देवालय..... • पर्यटकीय स्थलहरुः फोन पार्क, लागएतका गाउँपालिकाका प्रख्यात तथा प्रमुख स्थलहरु..... • गाउँपालिकाका प्रेरणादायीक तथा सामाजिक व्यक्तिहरु (समाजमा	✓ यो स्थानको संरक्षण गर्न किन आवश्यक छ ? २.शिक्षक र विद्यार्थीहरुको सहभागितामा गाउँपालिका भित्रका विभिन्न क्षेत्रमा योगदान गरेका प्रेरणादायीव्यक्तिहरुको सूची तयार गर्ने र उहाँहरुले समाजमा पुर्याएको योगदानको वारेमा चर्चा गर्ने।	पुर्याएका व्यक्तीहरु को फोटो र उहाँले गरेका मूख्य मूख्य योगदानको सूचि	त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
			महत्वपूर्ण योगदान पुर्याएका व्यक्तीहरुको योगदान र उक्त व्यक्तीको सामान्य जिवनी)				
५. स्वास्थ्य, सरसफाइ तथा खेलकुद	१. व्यायाम र ध्यानको तुलनात्मक विश्लेषण गर्न २. अष्टासनको अभ्यास गर्न	• व्यायाम को परिचय • ध्यानको परिचय, महत्व र अभ्यास • सकारात्मक सोच र चरित्र निर्माण • अष्टासन को अभ्यास	• शारीरिकव्यायाम • ध्यान • सकारात्मक सोचको परिचय • अष्टासन (मकरासन अर्ध भूजंगासन पूर्ण भूजंगासा शलभासन मर्कटासन अर्धहलासन पवनमूक्तासन पादवितासन यी वा यस्तै आसनहरु)को अभ्यास	१. जसरी शरीरलाई फुर्तिलो र क्रियाशील बनाउनका लागि शारीरिक व्यायामको आवश्यकता पर्दछ त्यसै गरी हाम्रो सोचलाई पनि क्रियाशील बनाउनका लागि ध्यानको जरुरत हुन्छ भनेर व्याख्या गर्ने २. फूलको आँखामा फूलै संसार, काँडाको आँखामा काँडै संसार भन्ने गीत सामूहिक रुपमा गाउने र त्यसको भावार्थ व्याख्या गरिदिने । ३. उक्त गीतका आधारमा हामीले हरेक चित्रमा सकारात्मकता खोल्ने प्रयास गर्नुपर्छ भन्ने निष्कर्ष निकाल्ने । ४. विद्यार्थीलाई क्रमशः अष्टासनको अभ्यास गराउँदै जाने ।	१. फूलको आखाँमा फूलैसंसार, काँडाको आँखामा काँडैसंसारभन्ने गीत २ योगासन गरेको भिडीयो तथा चित्रहरु	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ।	१५

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
						६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	
६. सामाजिक कुरीतिहरु	१. सामाजिक कुरीतिहरुले समाजमा परेको प्रभावहरु पहिचान गर्न २. सामाजिक कुरीतिहरुको न्यूनीकरणका आफ्नो भूमिका पहिचान गर्न	• सामाजिक समस्याका प्रकारहरु • सामाजिक कुरीति • न्यूनीकरणका हाम्रो भूमिका	• सामाजिक सम्याहरुः सामाजिक विकृति र सामाजिक कुरितिहरु जस्तै जुवातात जाड रक्सी मध्यपान चोरी डकैती गालि बेइजति घरेलु हिंसा बहु बिवाह बालविवाह लैंगिक तथा जातिय विभेदहरु..... • सामाजिक कुरीतिहरु (छाउपडी, छुवाछुत, बोक्सी,	१. खराव मानवीय व्यवहारद्वारा समाजमा पर्न सक्ने नकारात्मक असरलाई सामाजिक समस्या भनिन्छ भनि सामाजिक समस्याका वारेमा विद्यार्थीहरुलाई बुझाइदिने र सामाजिका समस्याका प्रकारहरु लेखिएको चाट पेपर प्रदर्शन गर्दै उक्त समस्याका प्रकारहरुका वारेमा सामुहिक छलफलका माध्यमबाट प्रष्ट पार्ने र सो समास्या समाधानमा हाम्रो भूमिकाका वारेमा शिक्षकले वताइदिने । २. सामाजिक कुरीतिहरु के के हुन भनी विद्यार्थीको सहभागितामा कुरीतिको सूची बनाउने । ४. सेतो पाटीमा क्रमश हरेक कुरीतिले समाजमा परेको नकारात्मक प्रभावहरु विद्यार्थीलाई भन्न लगाई त्यसको विश्लेषण गर्ने । ५. सामाजिक कुरीतिले हामीलाई नकारात्मक असर गरेको छ भन्ने निष्कर्ष निकाली त्यसको अन्त्यका लागि हामी के गर्न सक्छौ ? भन्ने विषयमा प्रत्येक विद्यार्थीलाई आ-आफ्नो कापीको पानामा लेख लगाउने । ६. विद्यार्थीले लेखेका विचारलाई सङ्क्षेपीकरण गर्दै	सामाजिक समस्या देखिने फोटा तथा भिडियोहरु	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	१५

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
			कुबत बार्ने, महिला माथि सामाजिक विभेद–) • सामाजिक कुरीतिले समाजमा पारेको प्रभाव • कुरीति अन्त्यका लागि हाम्रो भूमिका	कुरीति न्यूनीकरणका लागी हाम्रो भूमिकाको सूची तयार गर्ने ।			
७. प्रकोप, तथा विपद	१. विपद जोखिमबाट बच्ने उपायको अवलम्बन गर्न । २ महामारीबाट बच्ने बानिको बिकास गर्न ।	• विपद् जोखिमबाट बच्ने उपाय • महामारी र त्यसबाट बच्न अनपाउनु पर्ने सावधानीहरु	• पूर्वतयारी (झटपट झोला), पूर्व अभ्यास, प्राथमिक उपचार • महामारी र प्रकोपबाट बच्ने उपाय नमूना अभ्यास	१. स्थानीय विपद्बाट हुन सक्ने क्षतिका बारेमा छलफल गराउने, २. विपद् पूर्वतयारीका लागि विधिहरु अवगत गराउने, जस्तैः झटपट झोला ३. सम्भावित विपद्को पूर्व अभ्यास गराउने । ४. कक्षा कोठामा विपद् ल्याउन सक्ने चिजहरु (फर्निचरमा बाहिर देखिएको किला, भाँचिन सक्ने फर्निचर– आदि) आदिको पहिचान गरी सम्भावित जोखिम कम गर्नु पर्ने कार्य गर्ने । ५ विपद आइरहेकोवेला अपनाइने सावधानीका वारेमा छलफल गर्ने ६ विपत पश्चात गर्नु पर्ने कार्यहरुका वारेमा	चित्र, पोस्टर, वृतचित्र, झटपट झोला, प्राथमिक उपचार का आधारभूत सामग्री	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन	२८

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
				सामुयिक छलफल । ५. प्राथमिक उपचारका सामग्रीका बारेमा जानकारी गराउने । ६. अन्त्यमा विपद् वा महामारीबाट बच्ने केही नमूना अभ्यास गराउने ।		गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	

१३. <u>विषयवस्तुको विस्तृतीकरणः</u>

<u>(ज) कक्षाः ८</u>

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
१. हाम्रो गाउँपालिका	१. गाउपालिकाको स्थापना, नामाकरण र भौगोलि	• गाउँपालिकाको सामान्य परिचय, इतिहास, नामाकरण	• गाउँपालिकाको स्थापना मिति • साविकका गाउँ विकास समितिहरु • गाउँपालिकाको	१. शिक्षकले निम्नलिखित शब्द लेखिएका शब्दपत्ती तयार गर्ने । (मानाकोट, दहकोट,जुगाडा)गाउँपालिकाको नामाकरणको वारेमा शिक्षकले सोधखोज गरी विद्यार्थीहरुलाई बताइदिने २ हावापानी तथा उचाइको आधारमा	शब्दपत्तीहरु	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने	१५

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
	क बनोटस हितको परिचय दिन २. गाउँ पालिका मा पाइने प्राकृति क सम्पदा को महत्व बताउन ३. गाउँपा लिका अन्तर्गत रहेका सार्वजनि काय तथा सेवा	, भौगोलिक विभाजन • प्राकृतिक सम्पदाहरु को महत्व • गाउपालि का अन्तर्गत का सार्वजनि क सेवा प्रदायक निकायहरु र उनीहरुले प्रदान गर्ने सेवाको परिचय	नामाकरण(नामा करण) • गाउँपालिका भित्रकाघरधुरी,ज नसंख्या जनसंख्या वितरण (जातजाती, धर्म, लिङ्ग, उमेरको आधारमाजनसंख्य को वितरण) गाउँपालिकाको क्षेत्रफल • गाउँपालिकामा पाइने प्राकृतिक सम्पदाको महत्व • गाउँपालिका अन्तर्गत सार्वजनिक सेवा प्रदायक निकायहरुको पहिचान र तिनले दिने सेवाहरु	गाउँपालिकाको भूगोलको बर्गिकरण २. विद्यार्थीहरुलाई खुला चौरमा लिइ गाउँपालिकाको माटो, चुना वा अन्य स्थानीय उपलब्ध सामग्रीको प्रयोग गरी गाउँपालिकाको नक्सा तयार गर्ने । उक्त नक्सामा माथिका शब्दपत्तीहरु कुन कहाँ पर्दछन् राख्र लगाउने । यस अभ्यासबाट गाउँपालिकाको सिमाना, वडा, सिमाना जोडिएका अन्य स्थानीय तह, भौगोलिक बनावट, दिशा, क्षेत्रफल, स्थापना मिति, जनसंख्या घरधुरी आदिका बारेमा जानकारी गराउने । ३. गाउँपालिकाको नाम सम्बन्धी केही तथ्यहरुको व्याख्या गरिदिने । ४. गाउँपालिकामा पाईने प्राकृतिक सम्पदाहरु के के हुन ? सहभागितामूलक ढङ्गले त्यसको सूची तयार गरी ती सम्पदाले हाम्रो जीविकोपार्जनमा कसरी सहयोग गर्छ, छलफल गर्ने । ५. शिक्षकले निम्नलिखित शब्द पत्ती तयार गरी उक्त शब्दको अर्थ के हो ? उक्त सेवा लिन कहाँ जानुपर्छ भन्ने प्रश्न गर्दै जाने र प्राप्त उत्तरका आधारमा सेवा प्रदायक निकायहरु र उनीहरुले दिने सेवाको ब्राउन पेपरमा तालिका निर्माण गर्ने त्यसलाई केही दिनसम्म कक्षाकोठामा रहन दिने		३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
	प्रदायक र उनीहरु ले दिने सेवाका बारेमा बताउन			। • घटना दर्ता (जन्मदर्ता, मृत्यु दर्ता, बसाइ सराई) • नागरिकता सिफारिस • जग्गाधनी पुर्जा सिफारिस र राजश्व संकलन • कक्षा ८ को परीक्षा सञ्चालन प्रमाण पत्र • पैसा जम्मा, ऋण लिने, धितो राख्ने • चिठी पठाउने • पशुको उपचार • मल र विउ सम्बन्धी सेवा • योजना माग • आवश्यक सिफारिस • न्यायिक प्रामर्श तथा प्रकोप न्यूनिकरण र उद्धारका कार्य.....			
२. हाम्रो संस्कृति तथा मूल्यमान्यता	१. स्थानीय कला, संस्कृति र चाडपर्व को महत्व	• चाडपर्व तथा कला र संस्कृति को संरक्षण तथा सम्बर्द्धन	• स्थानीय भाषा लोपहुनुका करण र संरक्षणका उपायहरु • स्थानीय भेषभूषाको परीचय र संरक्षणका	१. शिक्षकले केही फोटोहरु प्रदर्शन गरी यो मानिस कहाँको हो भनी प्रश्न गर्ने , जस्तैः (क) घाँगर, चाप्की लगाएको फोटो, (ख) गादो परेको फोटो आदि २. देउडा, गडबाली, कौडा, वा यस्तै अन्य गीत सुनाउने र यो गीत कहाँको हो भनी प्रश्न गर्ने । ३. माथि क्रियाकलाप १ र २ मा विद्यार्थीले व्यक्तिको भौगोलिक पहिचानको जसरी अनुमान	१. फरक फरक संस्कृति का गीतहरु २. फोटोहरु	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन	२०

<table>
<tr><th>विषय क्षेत्र</th><th>सिकाइ उपलब्धि</th><th>विषयवस्तु</th><th>विषयवस्तुको विस्तृतीकरण</th><th>सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप</th><th>शैक्षिक सामग्री</th><th>मूल्याङ्कन प्रक्रिया</th><th>कार्य घण्टा</th></tr>
<tr>
<td></td>
<td>लाई संवर्द्धन का उपायहरु बताउन
२. प्रचलित स्थानीय खेल तथा प्रमुख स्थानीय सांस्कृतिक खेलहरु खेल्न</td>
<td>का उपायहरु
• स्थानीय संस्कृतिहरुको परिचय र अभ्यास (होली, पुतला, हुडकेउली , भुवा)</td>
<td>उपाएहरु
• स्थानीय संस्कृतीहरुको परिचय र अभ्यास(देउडा, हुड्केउली, मागल, भैलीमा गाइने गित को परीचय र अभ्यास)
• किम्वदन्तीहरुः जस्तै दहकोट, माकरण को नामाकरण कोल्टीको नामाकरण.....
• स्थानीय कला संस्कृति र चाडपर्वहरुको सूचीस्थानीय कला संस्कृतिको संम्बर्द्धनका</td>
<td>छन् । त्यसै यदि हामी कुनै नयाँ ठाउँमा गयौं भने हामीलाई त्यहाँका मानिसले कसरी चिन्न सक्छन् भनी प्रश्न गर्ने ।
४. माथिको अभ्यासबाट भाषा, पहिरन, संस्कृति आदि हाम्रा पहिचान भएको निष्कर्ष निकाली त्यसको संरक्षणका लागि के गर्नुपर्छ भनी संरक्षणका उपायकोसूचीबनाउने ।
५. स्थानीय सांस्कृतिक खेलहरु (देउडा, हुड्केली, मागल, भैली भुवा भस्सोमा गाइने गित) आदि खेल्ने अभ्यास गराउने ।
६ गाउँपालिकाको भेषभूषाहरु तथा संस्कृतिहरु
<table>
<tr><td>बसोबास</td><td>पहिरन</td></tr>
<tr><td></td><td></td></tr>
<tr><td>बसोबास</td><td>पहिरन</td></tr>
</table>
<table>
<tr><td>पर्व</td><td>मनाइने स्थल</td><td>पहिरन</td><td></td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
</table>
<table>
<tr><td>पर्व</td><td>मनाइने स्थल</td><td>गाइने गीत</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td></tr>
</table>
</td>
<td></td>
<td>गर्ने
४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्नलगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने ।
५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ।
६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।</td>
<td></td>
</tr>
</table>

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
			उपायहरु • हाम्रो सनातन संस्कृतीः बेदपुरान त्रिपिटक कुरान को सामान्य परीचय र सार	माथि उल्लेखित फर्मेट ब्राउन पेपरमा बनाएर कक्षा कोठामा टाँस्ने । ७ शिक्षकले वेदको सामन्य परीचय दिदै ४ वटा वेद र उपनिसदहरुको नाम उल्लेख गरिएको चाटपेपर पर्दर्शन गर्दै शिक्षण गर्ने । ८ विभिन्न धर्मालम्बीहरुका धार्मिक ग्रहन्थहरुको नाम लेखिएको चाट पेपर उल्लेख गर्दै उक्त ग्रहन्थहरुको मूख्य सार बताइदिने र उक्त सार वा भाव विद्यार्थीहरुलाई आत्मसाथ गर्न उत्प्रेरित गर्ने ।			
३ स्थानिय पेसा व्यवसाय तथा प्रविधि र जलबायू परिवर्तन	१ सुन्तला खेति र मौरिपालन को जानकारी प्राप्त गरी उक्त व्यवसाय अवलम्बन गर्न । १ जलवायु	• सुन्तला खेति र मौरीपालन • जलवायु मैत्री कृषिको परिभाषा बताउन • जलवायु मैत्री कृषिका	• सुन्तला खेतिको परिचय परजाती र सुन्तलाको उपयोग • मौरीपालनको परिचय (मौरीका प्रकार घारको सुरक्षा) र	१. गौमुलको सुन्तला खेतिको अवलोकन गरी उक्त सुन्तला खेतिका वारेमा जानकारि लिदै परियोजना कार्य गर्ने । २. मौरीपालनको परीचय र फाइदा र महको उपयोगिताबारे समुहगत छलफल गरी शिक्षकले व्याख्या गरिदिने । ३. जलवायु मैत्री कृषि प्रविधिको बर्गिकरण जस्तै पानि मैत्री (पोखरी निर्माण, आकासे पानि संकलन, थोपा सिचाई प्रविधि, हिउ संकलन पोखरी, आदि), ४. बिउ मैत्री (सुक्खा तथा खडेरी सहन सक्ने रैथाने बालिका जातको छनौट, रोग तथा किरा सहन सक्ने जातको	१. शब्द पत्तीहरु र जलबायु परीवर्तन का पोष्टरहरु	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र	१२

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
	मैत्री कृषिको परिभाषा बताउन जलवायु मैत्री कृषिका उद्देस्य बताउन २जलावायुमैत्री कृषिको स्तम्भहरु बताउन ३स्थानीय तहमा जलावायुमैत्रि कृषि प्रविधिको बर्गिकरण तथा उधाहरण बताउन	उद्देस्य बताउन • जलावायु मैत्री कृषि • स्थानीय तहमा जलावायु मैत्रि कृषि प्रविधिको बर्गिकरण तथा उधाहरण हरु	मौरीपालनको फाइदा • महको उपयोगिता • जलवायु मैत्री कृषि प्रविधिको परिचय, तथा उद्देश्यहरु • जलवायु मैत्री कृषिको को बर्गिकरण • जलवायु मैत्री कृषि पद्धतिका प्रकार तथा उदाहरण हरु	छनौट, सामुदायिक बिउ बैंकको, आदि), को उदाहरण बाट स्पस्ट पारिदिने । ५. पोषण मैत्रीः घरबगैचा, जैविक बिसादी जस्तै झोलमल, जैविक मल जस्तै गडयौले मल, कम्पोस्ट मल, आदि, बिद्यालय करेसा बारी,प्रयोग गरी कार्यान्वयन गर्न उत्प्रेरित गर्ने । ६. मौसम मैत्री (बाली पात्रो, प्लास्टिक टनेल, मौसम पूर्वानुमान, बेमौसमी तरकारी खेति, आदि) का बारेमा सामुयिक छलफल गरी विद्यार्थीहरुलाई स्पष्ट पारिदिने ।		त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	
४. धार्मिक,पर्यटकीय तथा ऐतिहासिक स्थलहरु र	१. गाउँपालिकापालिका का	• धार्मिक ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरु	• धार्मिक,पर्यटकीय तथा ऐतिहासिक स्थलहरुको संरक्षण • सामाजिक	१. शिक्षकले गाउँपालिकापालिकाका मुख्य धार्मिकपर्यटकीय तथा ऐतिहासिक स्थलहरुको नाम मेटाकार्डमा लेखेर ल्याउने र हरेक कार्डलाई क्रमशः बोर्डमा राख्दै निम्नलिखित प्रश्नका आधारमा छलफल गर्दै जाने ।	धार्मिकऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुका	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको	२३

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
प्रेरणा दायिक व्यक्तीहरु	मुख्य धार्मिक ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरुकोसंरक्षणमा सहभागिता जनाउन । २ स्थानीय समाज सेवी तथा प्रेणादायि व्यक्ती	को संरक्षण • सामाजिक व्यक्ति हुन आवश्यक गुणहरु	व्यक्तीहुनका लागि आवश्यक पर्ने गुणहरु	✓ यो स्थान कहाँ पर्छ ? (वडा नं र टोलको नाम) ✓ यहाँ कुन महिनामा मेला वा पूजाको आयोजना गरिन्छ ? ✓ यस सम्बन्धी धार्मिक विश्वासहरु के कस्ता छन् ? ✓ यो स्थानको संरक्षण गर्न किन आवश्यक छ ? ✓ धार्मिक ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय क्षेत्रको संरक्षणका उपाहरु के के होलान ? यी माथि उल्लेखित प्रश्नहरु विद्यार्थीहरुलाई शोधि प्राप्त उत्तरहरुलाई समेट्दै शिक्षकले थप प्रस्ट पारिदिने । २. विद्यार्थीहरुको सहभागितामा नगरपालिकामा विभिन्न क्षेत्रमा योगदान गरेका प्रेरणादायि व्यक्तिहरुको सूची तयार गर्ने । ३. तिमीहरुले सुनेका २ जना नाम चलेका मानिसहरुका बारेमा बताउनुहोस् । उनीहरुले भनेका आधारमा २ जनाको नाम सेतो पाटीमा लेख्ने र उनीहरुको नाम किन चल्यो चर्चा गर्ने । ४. समाजमा नाम राख्नका लागि हामीमा के गुण हुन जरुरी छ छलफल गरी सूची तयार गर्ने ।र	फोटा तथा भिडीयो र सामाजिक तथा प्रेरणादायी व्यक्तीको फोटाहरु	लेखाजोखा गर्ने ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
	को व्यवहार अनुसरण गर्न ।			उक्त व्यक्तीहरुको योगदानको अनुसरण गर्दै सामाजिक व्यक्ती बन्नका लागि विद्यार्थीहरुलाई उत्प्रेरित गराउने ।			
५.स्वास्थ्य,सरसफाइ तथा खेलकुद	१. पोषणका लागि आवश्यक तत्वर त्यसका स्थानीय स्रोतहरु बताउन २. व्यायाम, ध्यान र आसन	• पोषण व्यवस्थापन • योगासनको परिचय, प्रकार र फाइदा • योग, प्रणायाम र आसनको अभ्यास • स्थानीय खेल अभ्यास	• सन्तुलित खानाका लागि आवश्यक तत्वहरु • सन्तुलित खानाका लागि आवश्यक तत्वका स्थानीय स्रोतहरु • व्यायाम (योग प्रणायाम) • स्थानीय खेलहरु	१. शिक्षकले खानामा हुनुपर्ने ६ ओटा तत्वहरु कार्वोहाइट्रेड, प्रोटिन, फ्याट, भिटामिन, मिनिरल र वाटरको शब्दपत्ती तयार गर्ने २. उक्त शब्दपत्तीलाई सेतो पाटीमा टाँस्ने र उक्त तत्वको स्रोत रुपमा हाम्रो गाउँमा के के पाइन्छन् भन्ने प्रश्न क्रमशः ६ ओटै तत्वका स्रोतहरुको सूची बनाउने । ३. जसरी शरीरलाई फुर्तिलो र क्रियाशील बनाउनका लागी शारीरिक व्यायामको आवश्यकता पर्दछ त्यसै गरी हाम्रो सोचलाई पनि क्रियाशील बनाउनका लागि ध्यानको जरुरत हुन्छ भनेर व्याख्या गर्ने ४. विद्यार्थीलाई व्यायाम र क्रमशः अष्टासनको अभ्यास गराउँदै जाने । ५. स्थानीय खेलहरु खेलाउने ।	१. ६ ओटा तत्वहरु (कार्वोहाइट्रेड, प्रोटिन, चिल्लो पदार्थ, भिटामिन, मिनिरल)	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने	१५

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
	को अभ्यास गर्न					। ६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	
६. सामाजक कुरीतिरु	१. हाम्रा सामाजिक कुरीतिहरुले समाजमा परेको प्रभावहरु पहिचान गर्न २. सामाजिक कुरीतिहरुको न्यूनीक	• सामाजिक कुरीति न्यूनीकरणका संघ संस्थाहरु र स्थानीय सरकारको भूमिका	• सामाजिक कुरीतिहरु (छाउपडी, छुवाछुत, बोक्सी, कुबत बार्ने, महिला माथि सामाजिक विभेद–) • सामाजिक कुरीतिले समाजमा पारेको प्रभाव • कुरीति अन्त्यका लागि सामाजिक संघ संस्थाहरुको भूमिका	१. सुरुवातमा छउपडी प्रथाका बारेमा डकुमेन्ट्री देखाउने र त्यसले हाम्रो इज्जत प्रतिष्ठामा पारेका असरको चर्चा गर्ने २. सामाजिक कुरीतिहरु के के हुन भनी विद्यार्थीको सहभागितामा कुरीतिको सूची बनाउने । ३. सेतो पाटीमा क्रमश हरेक कुरीतिले समाजमा परेको नकारात्मक प्रभावहरु विद्यार्थीलाई भन्न लगाई त्यसको विश्लेषण गर्ने । ४. सामाजिक कुरीतिले हामीलाई नकारात्मक असर गरेको छ भन्ने निष्कर्ष निकाली त्यसको अन्त्का लागि हामी के गर्न सक्छौ ? भन्ने विषयमा प्रत्येक विद्यार्थीलाई आ-आफ्नो कापीको पानामा लेख्न लगाउने ।यस संग सम्बन्धित सडक नटक, र्याली, बत्तित्वकला, सांस्कृतिक कार्यक्रमको आयोजना गरी विद्यार्थीहरुलाई सक्रिय सहभागि गराउने । ४. विद्यार्थीले लेखेका विचारलाई सङ्क्षेपीकरण गर्दै कुरीति न्यूनीकरणका लागी सामाजिकसंघ	छाउपडी प्रथाका बारेमा डकुमेन्ट्री	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ६. लिखित अभ्यास गर्न	१५

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
	रणका सामाजिक संघसंस्थाहरुको भूमिका बताउन			संस्थाहरुको भूमिकाको सूची तयार गर्ने ।		लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	
७. प्रकोप,तथा विपद्	१. विपद् जोखिम बाट बच्ने उपाय को अवलम्बन गर्न २. विपद् व्यव स्थापन सँग सम्ब	• प्रकोप न्यूनीकरणका क्षेत्रमा काम गर्ने निकायहरुर उनीहरुको भूमिका • विद्यालय सुरक्षा तथा प्रतिकार्य	• पूर्वतयारी (झटपट झोला) पूर्व अभ्यास, प्राथमिक उपचार • महामारी • विपद व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित स्थानीय संघ संस्थाहरु र उनीहरुको भूमिका • विद्यालय सुरक्षा तथा प्रतिकार्य	१. स्थानीय विपद्बाट हुन सक्ने क्षतिका बारेमा छलफल गराउने, २. विपद् पूर्वतयारीका लागि विधिहरु अवगत गराउने, जस्तैः झटपट झोला ३. सम्भावित विपद्को पूर्व अभ्यास गराउने । ४. प्राथमिक उपचारका सामग्रीका बारेमा जानकारी गराउने । ५. विपद् व्यवस्थापनमा काम गर्ने विभिन्न निकायहरु जस्तैः प्रहरी, पत्रकार, नेपाल रेडक्रस, स्काउट बाल कल्वनगरपालिका आदिको विपद् व्यवस्थापनमा कस्तो भूमिका हुन्छ भनी छलफल गर्ने । ६. अन्त्यमा विपद् वा महामारीबाट बच्ने केही नमूना अभ्यास गराउने ।	चित्र, पोस्टर, वृत्तचित्र, झटपट झोला, प्राथमिक उपचार का आधारभूत सामग्री	१. मौखिक प्रश्नोत्तर गरेर मापन गर्ने । २. छलफल (युगल, सामूहिक) मा सहभागिता गराएर सिकाइको लेखाजोखा गर्ने ३. समूह कार्यमा सक्रियता हेरेर सिकाइको मूल्याङ्कन गर्ने ४. निर्दिष्ट सूचीको प्रस्तुतिगर्न लगाउने र त्यसका आधारमा मापन गर्ने । ५. स्थलगत अध्ययन भ्रमण	२८

विषय क्षेत्र	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	सिकाइका लागि सम्भाव्य क्रियाकलाप	शैक्षिक सामग्री	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	कार्य घण्टा
	न्धित स्थानीय संघसंस्थाको पहिचान गर्न ३. विद्यालय सुरक्षा योजनाको महत्व बताउन	योजना • महामारी र त्यसबाट बच्न अनपाउनु पर्ने सावधनीहरु • विपद्बाट बच्नको लागि नमूना अभ्यास	योजना			र अवलोकन गर्न लगाइ सिकाइको लेखाजोखा गर्ने । ६. लिखित अभ्यास गर्न लगाएर सिकाइको मापन गर्ने ।	

१४. सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलापः

स्थानीय विषयले स्थानीय सन्दर्भ, आवश्यकता र प्रयोगात्मक पक्षमा आधारित विषयक्षेत्रमाजिज्ञासु गराइ दिगो सिकाइमा सहयोग गर्छ । यस विषयको सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियामा निर्धारितविषयवस्तुको सन्तुलित रूपमा छनोट र प्रयोग गर्नु सान्दर्भिक हुने देखिन्छ । विशेषतः गरेर सिक(Learning by doing) को सिद्धान्तअनुसार स्थानीयविषयका सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलापलाई अर्थपूर्ण, रुचिकर र प्रभावकारी बनाउन विषयवस्तुको प्रकृतिअनुसारको शिक्षण विधिको छनोट र प्रयोग गर्नुपर्छ।शिक्षण विधिको छनोट गर्दा विद्यार्थीको रुचि, क्षमता, स्तर, उमेर आदिलाई ध्यान दिई विद्यार्थीलाई नैसहभागी गराएर विद्यार्थीकेन्द्रित शिक्षण विधि प्रयोग गरी बढीभन्दा बढी ज्ञान र सिप विकास गराउनुपर्दछ ।शिक्षकले सहयोगीको भूमिका निर्वाह गरी विद्यार्थीलाई स्थानीय विषयक्षेत्रमा केन्द्रित भइ परियोजना कार्य(Project work) का रूपमा सान्दर्भिक क्षेत्रको स्थलगत अध्ययन भ्रमण, सामग्री सङ्कलन, अध्ययन तथाविश्लेषण, सिकाइलाई व्यवहारमा प्रदर्शन, सकारात्मक सोच र आचरणको अनुसरणजस्ता पक्षमा जोडदिन आवश्यक हुन्छ ।

स्थानीय विषय सम्बद्ध सहजीकरण क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्दा विद्यार्थीहरूका पूर्वअनुभव, अवधारणा तथा रहनसहनमा ध्यान दिनुपर्दछ । यो प्रयोगात्मक विषय भएकाले प्रदर्शन, अवलोकन रउपयोगलाई विशेष प्राथमिकतादिनुपर्दछ । सैद्धान्तिक विषयवस्तुको प्रस्तुतिपछि विद्यार्थीहरूलाई यथासम्भवउदाहरण, स्थलगत अध्ययन भ्रमण एवम् प्रयोगात्मक कार्य गर्न लगाउनुपर्दछ ।शिक्षणलाई प्रभावकारी रदिगो बनाउन सहजीकरणको महत्त्वपूर्ण भूमिका हुन्छ । सहजीकरण प्रक्रियाले विद्यार्थीमा समझादारी,क्रियात्मक सोचाइ तथा प्रयोगात्मक सिप र अभिवृत्तिको विकास गर्दछ । त्यसैले कुनै एकाइका लागिविषयवस्तुको प्रकृति हेरेर खास शिक्षण विधि अपनाउनुपर्ने हुन्छ । सिकाइलाई बोधमा मात्र सीमित नराखीपूर्णता प्रदान गर्नका लागि पर्याप्त अवसर दिई सिर्जनात्मक प्रयोगका लागि स्थानान्तरण गर्न सक्नेअवस्थामा पुऱ्याउनुपर्छ । सहजीकरणका क्रममा विद्यालयमा उपलब्ध हुन नसक्ने सामग्री र तिनीहरूकोप्रयोगका सम्बन्धमा सामुदायिक स्रोत र अभिभावकसँग सम्पर्क गर्नुपर्छ । यस्ता स्रोतहरूको प्रयोग गर्दासम्बन्धित ठाउँमा नै लगेर तिनको प्रयोग र सञ्चालित क्रियाकलाप आवश्यकतानुसार प्रदर्शन गर्नुपर्छ ।शिक्षकले कुनै पनि शिक्षण विधि अपनाउनुभन्दा पहिले निम्नलिखित कुरामा ध्यान दिनु राम्रो हुन्छः

(क) विद्यार्थीको बुझ्ने क्षमता र परिपक्वता
(ख) विद्यार्थीमा सिर्जनशील रूपमा विचार गर्ने र सहयोग गर्ने भावना
(ग) स्थानीय स्तरमा उपलब्ध हुने साधनस्रोत
(घ) स्थानीय स्तरमा उपलब्ध हुने स्रोत व्यक्तिहरू

सिकाइ सहजीकरणलाई प्रभावकारी र गुणस्तरीय बनाउन उपयोग गर्न सकिने केही सम्भावित नमुनाविधिहरू तल दिइएका छनः

(क) प्रदर्शन विधि	(ख) छलफल विधि
(ग) प्रश्नोत्तर विधि	(घ) भूमिका अभिनय
(ङ) सामाजिक तथा सांस्कृतिक क्रियाकलाप	(च) अवलोकन भ्रमण
(छ) खोज विधि	(ज) परियोजना विधि
(झ) समस्या समाधान विधि	(ञ) प्रयोग विधि

जुनसुकै क्रियाकलाप गराउँदा पनि विद्यार्थीकेन्द्रित हुनु आवश्यक हुन्छ । यसलाई निम्नानुसार पनि प्रस्तुतगर्न सकिन्छः

(क) आधारभूत शिक्षण विधिः छलफल विधि, प्रश्नोत्तर विधि, अवलोकन विधि, क्षेत्र भ्रमण विधि, प्रदर्शनविधि, खेल विधि, खोज विधि, समस्या समाधान विधि, अभ्यास विधि, जिक्सअ विधि

(ख) अनुसन्धानमा आधारित शिक्षण विधिः कार्यमूलक अनुसन्धान, मामिला अध्ययन, परियोजना कार्य, स्थलगतअध्ययन

(ग) वैकल्पिक शिक्षण विधिःश्रव्यदृश्य विधि, रैथाने विधि, सङ्गीत शिक्षण विधि, कथाकथन विधि, सूचनातथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित विधि, Think Pair and Share कक्षाकोठामा सिकाइ सहजीकरण गर्दा विद्यार्थीहरूको सहभागितालाई प्रोत्साहित गर्नुपर्दछ । विद्यार्थीहरूआफैंलाई कुनै कुनै समस्या समाधान गर्न गाह्रो अप्ठ्यारो पर्नसक्छ त्यस्तो अवस्थामा मात्रकमीकमजोरीलाई राम्ररी केलाई अध्ययनरतविद्यार्थीका साथीहरुबाटै सहयोग पुर्याइ समाधानगरिदिनु उचितहुन्छ ।

उल्लिखित शिक्षण विधि प्रयोग गरी सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप सञ्चालन गर्दा शिक्षकलेनिम्नानुसारका पक्षमा ध्यान दिनुपर्छः

१. शिक्षकले वार्षिक शिक्षण योजना, एकाइ योजना र दैनिक पाठयोजना बनाएर शिक्षणका लागि तयारहुनुपर्छ ।

२. भोलिपल्ट पढाउने पाठ अघिल्लो दिन नै शिक्षकले पूर्व तयारी गर्नुपर्छ । यसका लागि आवश्यकपर्ने शैक्षिक तथा पाठ्यसामग्री सङ्कलन एवम् आवश्यकतानुसार स्थानीय स्रोतव्यक्ति वा विज्ञसँगसमन्वय र विज्ञ परिचालन गर्नुपर्छ।

३. विद्यार्थीको स्तर, उमेर, रुचि एवम् क्षमता बुझ्नु र तदनुरूप क्रियाकलाप गराउनुपर्छ ।

४. विषयवस्तुमा विद्यार्थीहरूलाई आकर्षण गर्न सरल र क्रमबद्ध तरिका अपनाउनुका साथै उत्प्रेरणा रकौतूहल पनि जगाउनुपर्छ ।

५. अध्यापनमा बढीभन्दा बढी विद्यार्थीलाई संलग्न गराई सिकाइ प्रक्रिया सञ्चालन गर्नुपर्छ ।

६. संस्कार र संस्कृतिसँग सम्बद्ध विषयवस्तुलाई प्रयोगात्मक सिकाइ गर्ने अवसर प्रदान गर्नुपर्छ ।

७. प्रसिद्ध चाडपर्व र संस्कारहरू सिकाउँदा विद्यार्थीहरूलाई सामूहिक अवलोकन भ्रमण एवम् प्रश्नोत्तरमाजोड दिनुपर्छ ।

८. विभिन्न वेवसाइटबाट सामग्री सङ्कलन गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्न सकिन्छ । यसका लागि शिक्षक,विद्यार्थी, अभिभावक र अन्य सरोकारवालाहरूको सहयोग लिइ वा दिइ सिकाइ गर्ने अवसर प्रदानगर्नुपर्छ । अभिभावक तथा सरोकारवालालाई सूचना प्रविधि सम्बद्ध सामग्री सही उपयोगतर्फ आकर्षिततथा उत्प्रेरित गर्नुपर्छ ।

९. स्थानीय सम्पदाको फोटो र भिडियो खिचेर कक्षामा प्रदर्शन गर्न सकिन्छ । त्यसका आधारमा छलफलगराउनसकिन्छ । यसका लागि सूचना प्रकाशित वा प्रवाह गरी शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक र अन्य सरोकारवालाहरूको सहयोग लिनुपर्छ । सङ्ग्रह गरिएका वा उपलब्ध भएका सामग्री पठनपाठनका लागि भनीमागी त्यसको सही सदुपयोग गर्नुपर्छ ।

१०.स्थानीय व्यवसायी, पूजारी, समाजसेवी, कृषकसँग गरेको कुराकानीको भिडियो वा अडियो तयार गरेर कक्षामाप्रस्तुत गर्न सकिन्छ । यसले गर्दा विद्यार्थीलाई परियोजना कार्य गर्न सहजता प्रदान गर्छ । यी कार्यमासंलग्न नभएका विद्यार्थीले पनि साथीको कार्यबाट सहजैसँग विषयवस्तुको बोध गर्न सक्छन् ।

११.स्थानीय साँस्कृतिक गतिविधिहरूको फोटो वा भिडियो खिचेर वा सङ्कलन गरेर कक्षामा प्रदर्शन तथाछलफल गर्न सकिन्छ । यसले गर्दा विद्यार्थीलाई आफ्नो संस्कृति, संस्कारप्रति जिज्ञासु तथा उत्तरदायीबनाउन मदत गर्छ ।

१२. शिक्षकले इन्टरनेटमार्फत सामाजिक सञ्जालहरूबाट सान्दर्भिक सामग्री सङ्कलन गरी प्रयोग गर्नसकिन्छ । यसका लागि गाउँपालिका स्थानीय विषय पढाउने शिक्षकको सञ्जाल बनाईअन्तरक्रिया, सहयोग आदानप्रदान र समरूपता तथा विविधता ल्याउन सहयोग पुग्छ ।

१३.स्थानीय पाठ्यक्रमका विषयवस्तुसँग सम्बन्धित बुँदाहरू, अडियो तथा भिडियो क्लिप्स, फोटो तथाचित्रहरू समावेश गरेर पावरप्वाइन्ट सामग्री तयार गरी कक्षामा प्रदर्शन, छलफल र अभ्यास गराउनसकिन्छ ।

१४.स्थानीय पाठ्यक्रमका विषयवस्तुसँग सम्बन्धित कतिपय सङ्कलित सामग्रीलाई प्रिन्ट गरेर वाफोटोकपी गरेर विद्यार्थीहरूलाई स्वाध्ययन, समूह छलफल र घटना अध्ययन गराउन सकिन्छ ।

१५.विद्यार्थीहरूलाई पनि परियोजना कार्य तथा क्षेत्र भ्रमणका क्रममा यस्ता सामग्रीको सहयोग लिएरजानकारी सङ्कलन गर्न र प्रस्तुतिका लागि स्लाइडहरू तयार पार्न लगाई प्रस्तुत गर्न लगाउन सकिन्छ ।त्यसैगरी विद्यार्थीहरूले परियोजना कार्यका क्रममा सामाजिक सञ्जालहरू, इन्टरनेट तथा रेडियोटेलिभिजनका सामग्रीबाट तथ्य र तथ्याङ्कहरू सङ्कलन गरी प्रतिवेदन तयार पार्न लगाउन सकिन्छ ।

१६.रेडियो, टेलिभिजन तथा अनलाई मिडियामा प्रकाशित र प्रसारित स्थानीय पाठ्यक्रमका विषयवस्तुसँगसम्बन्धित सामग्रीलाई कपी गरेर वा टिपोट गरेर कक्षामा छलफल तथा प्रदर्शन गर्न सकिन्छ ।

१७.स्थानीय पाठ्यक्रमका विषयवस्तुसँग मिल्दो भिडियो क्लिप्स, डकुमेन्ट्रिहरू, चलचित्रहरूलाई पनिसिकाइ सहजीकरणका क्रममा प्रदर्शन गरेर छलफल गर्न सकिन्छ ।

१८.स्थानीय आवश्यकता र सिपका आधारमा सामग्री उत्पादन, स्थानीय बजार र सामग्रीको उपयोगगर्नुपर्छ ।

१९.स्थानीय तहमा उपलब्ध विज्ञ वा बाह्य क्षेत्रबाट आमन्त्रण गरिएको विज्ञ परिचालन गरी सिपगत शिक्षालिने वा दिने गर्नुपर्छ । सबै एउटै शिक्षकले पढाउन खोज्नु हुँदैन । आफूभन्दा अरूको प्रभावकारी हुन्छ,त्यस्ता व्यक्ति झिकाउन सकिन्छ भने विज्ञबाट नै कक्षा सञ्चालन गर्नुपर्छ । विज्ञले लिएको कक्षाकोश्रव्यदृश्य सामग्री निर्माण गरी सबै वितरण गरिदिनुपर्छ ।

२०. सिपगत शिक्षाका विविध कारणले गर्दा थप शैक्षिक प्रगति हुन नसक्ने विद्यार्थी वा दैनिक व्यवहारबाट टाढा रहेका विद्यार्थीले स्थानीय पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनबाट प्राप्त आफ्नो सिपगत योग्यताकाआधारमा घरायसी काममा सहयोग गर्ने तथा रोजगार वा स्वरोजगारतर्फ आकर्षित भई स्वावलम्बीनागरिक बन्नेतर्फ उत्साहित गरिदिनुपर्छ ।

सिकाइ सहजीकरणका क्रममा शिक्षकबाट विषयवस्तु प्रधान अन्तरक्रियात्मक प्रस्तुतिसहितको शिक्षण,सिकाइ सहजीकरणका विभिन्न रणनीतिहरू, समालोचनात्मक चिन्तन, एक पिरियडमा सकिने र एकदिनमा पूरा गर्न सकिने स्थानीय लघु भ्रमण, परियोजना कार्य, लिखित कक्षाकार्य, गृहकार्य, समूह कार्य,मौखिक वर्णन, चित्रकला, गायन, अभिनय, विद्यार्थीबाट, सङ्कलन र प्रदर्शन, अनुभवी व्यक्ति,स्रोतव्यक्ति वा अतिथि शिक्षकबाट शिक्षण प्रशिक्षण, नाटकीकरण आदिको अवलम्बन गर्न सकिनेछ ।

१५. मूल्याङ्कन प्रक्रियाः

पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्यअनुरूप विद्यार्थीले ज्ञान, सिप तथा अभिवृत्ति प्राप्त गर्न सके वासकेनन् भन्ने कुरा पत्ता लगाउने महत्वपूर्ण संयन्त्र मूल्याङ्कन हो । विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्दासर्वप्रथम अपेक्षित उद्देश्यलाई ध्यान दिनुर्पछ । उद्देश्यअनुरूप सिकाइको सबै स्तरलाई समेटेरमूल्याङ्कनका साधनहरू विकास गरिनुपर्छ । कक्षा १-३ मा निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनकै आधारमा शतप्रतिशत, कक्षा ४-५ मा ५० प्रतिशत निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन र ५० प्रतिशतआवधिक मूल्याङ्कनका आधारमा र कक्षा ६-७ मा ५० प्रतिशत निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन र५० प्रतिशत आवधिक मूल्याङ्कनका आधारमा ग्रेड निर्धारण गर्नुपर्ने प्रावधान छ । आधारभूततहको पाठ्यक्रममा मूल्याङ्कन विधि, साधन र प्रक्रियामा परिमार्जन भएका स्थानीय पाठ्यक्रममापनि सोही अनुसार मूल्याङ्कन विधि, साधन र प्रक्रिया समावेश गर्नुपर्दछ ।यस विषयमासामान्यतया निर्माणात्मक तथा निर्णयात्मक गरी मूल्याङ्कनका दुई पद्धति अवलम्बन गर्नुपर्छ ।

(अ) निर्माणात्मक मूल्याङ्कनः

विद्यार्थीले के कति सिके भन्ने कुरा पत्ता लगाई नसिकेको भए नसिक्नुको कारण अन्वेषण गरी पुनःसिकाइन्छ । यस्तो मूल्याङ्कन कक्षाकोठामा सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलापमै कक्षाकार्य,धार्मिक अनुष्ठान कार्य, गृहकार्य, कक्षा सहभागिता, व्यावहारिक परिवर्तन, हाजिरीका आधारमागरेर अभिलेख राख्नुपर्छ । साथै यसको सिकाइ सहजीकरणका क्रममा आवश्यकतानुसार विद्यार्थीलाईतुरुन्त पृष्ठपोषण दिनुपर्छ र विद्यार्थीमा सुधारको वातावरण तयार गरिदिनुपर्छ । निर्माणात्मकमूल्याङ्कन गर्दा शिक्षकले निम्नानुसारका पक्षमा ध्यान दिनुपर्छः

१. मूल्याङ्कनले मुख्यतः निर्धारित विषयवस्तुको सैद्धान्तिक एवम् प्रयोगात्मक नतिजा देखाउनुपर्छ ।
२. यो प्रयोगात्मक विषय भएकाले यसले मुख्यतः अभ्यास र उत्पादनमा जोड दिनुपर्छ ।
३. शिक्षक वा विद्यालयले आयोजना गर्ने अवलोकन भ्रमणपश्चात् प्रश्नोत्तरका माध्यमले मूल्याङ्कनहुनुपर्छ ।
४. सैद्धान्तिक पक्षलाई जाँच्न यी तरिका अपनाउन सकिने छः
   (क) बहुवैकल्पिक प्रश्न सोधेर
   (ख)ठिक बेठिक छुट्याउन लगाएर
   (ग) हाजिरीजवाफ गराएर
   (घ) कठिन शब्दहरूको अर्थ सोधेर
   (ङ) बोधको आधारमा प्रश्नोत्तर गराएर
   (च) विवरणात्मक प्रश्न गरेर

(आ) निर्णयात्मक मूल्याङ्कनः

पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्यअनुरूप विद्यार्थीले ज्ञान, सिप तथा अभिवृत्ति प्राप्त गरेको मूल्याङ्कन गरी त्यसका आधारमा निर्णय गर्ने प्रयोजनार्थ त्यस्तो मूल्याङ्कनलाई निर्णयात्मकमूल्याङ्कन भनिन्छ ।

यस्तो मूल्याङ्कन आवधिक रूपमा गर्ने गरिन्छ । यस विषयमा शैक्षिक सत्रकोअन्त्यमा यस्तो मूल्याङ्कन गर्ने गरिन्छ । कक्षा १ देखि ३ सम्ममा पूर्णतः निर्माणात्मक मूल्याङ्कनलागु हुने व्यवस्था रहेकाले यस मूल्याङ्कनसम्बद्ध अभिलेख पनि निर्माणात्मक मूल्याङ्कनकै आधारमा गर्नुपर्ने छ । कक्षा ४ देखि ८ को हकमा भने तोकिएअनुसारको विशिष्टीकरण तालिकाअनुसारविद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने छ ।

(क) निर्माणात्मक/प्रयोगात्मक परीक्षा

कक्षाः १-३

औसत अङ्क विशिष्टीकरण तालिका

क्र.स.	कार्य विवरण	अङ्कभार
०१.	कक्षामा उपस्थित तथा व्यवहार परिवर्तन	१०
०२.	समूह निर्माण, समूह कार्यमा सहभागिता र प्रस्तुति	१०
०३.	कक्षाकार्य/गृहकार्य	१०
०४.	स्थलगत अध्ययन/परियोजना कार्य/ प्रतिवेदन लेखन	३०
०५.	प्रश्नको उत्तर लेखन/ प्रश्नको मौखिक उत्तर	३०
०६.	रचनात्मक कार्य/अभिनय/नक्सा तथा चित्र लेखन	१०
	जम्मा	**१००

कक्षा ४-८ मा ५०% निरन्तर मूल्याङ्कन पद्धति (निर्माणात्मक पद्धति) र ५०% निर्णयात्मक (वार्षिक परीक्षा)बाट विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गरिनेछ । विद्यार्थीलाई कक्षोन्नति निर्माणात्मक र निर्णयात्मक दुवै पद्धतिकाआधारमा गरिने छ । विद्यार्थीहरूको मूल्याङ्कन गर्दा ज्ञान तह (Knowledge Level) मा अति छोटाप्रश्नहरू, बोध तह (Understanding Level) का छोटा प्रश्नहरू र उच्च तह (Higher Abilities) कालामो उत्तर दिनुपर्ने किसिमका प्रश्नहरू समावेश गर्नुपर्ने छ । प्रयोगात्मक क्रियाकलापको मूल्याङ्कन गर्दाअध्ययन भ्रमणको प्रतिवेदन, विभिन्न नमुनाहरू बनाइ प्रस्तुत गर्ने, विषयवस्तुसँग सम्बन्धित रही अभिनयगरेर देखाउने आदि क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्नु पर्नेछ । यसभित्र विषयवस्तुको ज्ञान, बोध, सिप,क्षमता, प्रस्तुतीकरण, व्यवहार परिवर्तन जस्ता पक्षहरू समेट्नुपर्ने छ ।

१६. समय निर्धारणः

आधारभूत तह कक्षा १-३ मा स्थानीय विषयको साप्ताहिक पाठ्यघण्टा ५ हुने छ जसमा १६० घन्टी दिइएकोछ । त्यसै गरी आधारभूत तह कक्षा ४—८ मा स्थानीय विषयको साप्ताहिक ४ पाठ्यभार र १०० पूर्णाङ्ककायम गरी १२८ पाठ्यघण्टी दिइएको छ । प्रत्येक शैक्षिक सत्र वैशाखदेखि सुरु भएर चैत्र मसान्तसम्मकायम रहने छ । प्रचलित शिक्षा ऐन, नियमावली र कार्यविधिबमोजिम प्रत्येक शैक्षिक सत्रमा २२० दिनविद्यालय खुल्ने छ र २०० दिन पठनपाठन हुने छ । प्रत्येक घन्टी एक घण्टाको हुने छ ।

१७. पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन प्रक्रियाः

यस पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन गर्न प्रधानाध्यापक तथा शिक्षकको भूमिका महत्त्वपूर्ण हुने छ । विद्यार्थीहरूलाईस्थानीय वातावरणको अवलोकन गराइने छ । परियोजना कार्य र प्रतिवेदनको माध्यम अवलम्बन गरिने छ ।स्थानीय समुदायका विज्ञ, बुद्धिजीवी, शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी एवम् सम्बन्धित विषय तथा क्षेत्रमा जानकारव्यक्तिहरू स्रोतव्यक्तिका रूपमा रहने छन् । विद्यालयहरूले यस पाठ्यक्रम कार्यान्वयनका क्रममाआवश्यकता र औचित्यअनुसार स्थानीय भाषा, नेपाली भाषा वा अङ्ग्रेजी माध्यम समेत अवलम्बन गर्नसक्नेछन् । विषयवस्तुमा समावेश प्रमुख क्षेत्रस्थलमा अवलोकन भ्रमण गराइने छ । विद्यार्थीहरूकोसमूहकार्य र अन्तरक्रियालाई जोड दिइने छ । पाठ्यक्रममा आधारित भई पाठ्यसामग्रीको विकास गर्नुकासाथै शिक्षकहरूलाई विषयवस्तु तथा सहजीकरण प्रक्रियासम्बन्धी अभिमुखीकरण तालिमको व्यवस्था गरिने छ ।

यस पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनका लागि पाठ्यसामग्री लेखन र शिक्षकका लागि थप शिक्षक निर्देशिकासमेतनिर्माण गर्न सकिने छ । पाठ्यक्रममा कार्यान्वयनमा स्थनीय पाठ्यसामग्रीहरूको आवश्यक पर्ने भएकालेशिक्षक,अभिभावक र विद्यार्थीहरू मार्फत स्थानीय शैक्षिक सामग्रीको सङ्कलन र प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

१८. पाठ्यक्रम परिमार्जनः

समय परिर्वतनशील हुने भएकाले सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आएको परिवर्तनसँगै व्यक्ति तथासमुदायको पनि इच्छा, आकाङ्क्षा र आवश्यकताहरू पनि परिवर्तन हुन्छन् । उक्त चाहना तथा आवश्यकताहरूपाठ्यांशमा समावेश हुनुपर्दछ, जसले विद्यार्थीहरूको ज्ञान, सिप र व्यवहारमा सकारात्मक परिवर्तन ल्याउनसकोस् । यसै अनुरूप यो पाठ्यक्रम पनि सामाजिक आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्न आवश्यकतानुसारपरिमार्जन हुनेछ । यस क्षेत्रका प्राकृतिक, सामाजिक, सांस्कृतिक, भाषिक र वातावरणीय पक्षहरूको खोज,अनुसन्धान र अध्ययन गरी प्राप्त निष्कर्षलाई यस पाठ्यक्रममा समावेश गर्दै लगिने छ ।

१९. अनुसूचीहरू:

अनुसूची १

विद्यार्थी मूल्याङ्कन/आवधिक परीक्षा योजना र ढाँचा

(क) निर्माणात्मक/प्रयोगात्मक परीक्षा

कक्षा: १-३

औसत अङ्क विशिष्टीकरण तालिका

क्र.स.	कार्य विवरण	अङ्कभार
०१.	कक्षामा उपस्थित तथा व्यवहार परिवर्तन	१०
०२.	समूह निर्माण, समूह कार्यमा सहभागिता र प्रस्तुति	१०
०३.	कक्षाकार्य/ गृहकार्य	१०
०४.	स्थलगत अध्ययन/परियोजना कार्य/प्रतिवेदन लेखन	३०
०५.	प्रश्नको उत्तर लेखन/प्रश्नको मौखिक उत्तर	३०
०६.	रचनात्मक कार्य/अभिनय/नक्सा तथा चित्र लेखन	१०
जम्मा		**१००**

कक्षा: ४-५

आन्तरिक मूल्याङ्कन ढाँचा

क्र.स.	मूल्याङकन पक्ष	अङ्कभार
०१.	सहभागिता कक्षामा उपस्थिति र सिकाइ सहभागिता	४
०२.	मुख्य सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइ स्तर	२०
०३.	प्रयोगात्मक/परियोजना	१६
०४.	त्रैमासिक परीक्षाहरु	१०
	जम्मा	५०

कक्षा: ६-८

आन्तरिक मूल्याङ्कन ढाँचा

क्र.स.	मूल्याङ्कन पक्ष	अङ्कभार
०१.	सहभागिता कक्षामा उपस्थिति र सिकाइ सहभागिता	४
०२.	मुख्य सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइ स्तर	२०
०३.	प्रयोगात्मक/परियोजना	१६
०४.	त्रैमासिक परीक्षाहरु	१०
	जम्मा	५०

(ख) निर्णात्मक(आवधिक) परीक्षा

कक्षाः ४-५

पूर्णाङ्कः ५० **उत्तीर्णाङ्कः अक्षराङ्कमा मूल्याङ्कन गरिने**

समयः १ घण्टा ३० मिनेट

औसत प्रश्न तालिका (तहगत रुपमा)

ज्ञान तह (Knowledge Level)	बोध तह (Understanding Level)	उच्च तह (Higher Abilities)
३०%	४०%	३०%

कक्षा ४-५ को प्रश्नपत्र निर्माण योजना (Specification Grid)

क्षेत्र / प्रश्न	संक्षिप्त उत्तर आउने प्रश्न			छोटो उत्तर आउने प्रश्न			लामो उत्तर आउने प्रश्न			जम्मा प्रश्न संख्या	पूर्णाङ्क
	प्रश्न संख्या	अंक भार	जम्मा अंक	प्रश्न संख्या	अंक भार	जम्मा अंक	प्रश्न संख्या	अंक भार	जम्मा अंक		
१. हाम्रो गाउँपालिका	३	१	३	१	२	२	-	-	-	४	५
२. हाम्रो संस्कृती तथा मूल्य मान्यता	२	१	२	२	२	४	१	३	३	५	९
३. स्थानीय पेसा व्यवासय तथा प्रविधि र जलबायु परिवर्तन	३	१	३	२	२	४	१	३	३	६	१०
४. धार्मिक ऐतिहासिक तथापर्यटकीय स्थलहरु र प्रेरणादायीव्यक्तीहरु	१	१	१	१	२	२	१	३	३	३	६
५. स्वास्थ्य, सरसफाइ तथा खेलकुद	३	१	३	२	२	४	१	३	३	६	१०
६. सामाजिक कुरीतिहरु	२	१	२	१	२	२	-	-	-	३	४
७. प्रकोप, तथा विपद्	१	१	१	१	२	२	१	३	३	३	६
जम्मा	१५	१	१५	१०	२	२०	५	३	१५	३०	५०

नोटः

१. प्रश्न निर्माण गर्दा ज्ञान, बोध र उच्च तह (प्रयोग, विश्लेषण, संश्लेषण र मूल्याङ्कन) का प्रश्नहरूनिर्माण गर्नुपर्दछ ।
२. ज्ञान तहका सबै प्रश्नहरू १ अङ्कका, बोधका २ अङ्कका र उच्चतहमा ३ अङ्कका हुने छन् ।
३. ज्ञान तहका प्रश्नका लागि अति छोटा प्रश्न, बहुवैकल्पिक प्रश्न, खाली ठाउँ भर्ने प्रश्नहरू राख्नुपर्नेछ ।

कक्षा ६—८ को प्रश्नपत्र निर्माण योजना (Specification Grid)

क्षेत्र / प्रश्न	संक्षिप्त उत्तर आउने प्रश्न			छोटो उत्तर आउने प्रश्न			लामो उत्तर आउने प्रश्न			जम्मा प्रश्न संख्या	पूर्णाङ्क
	प्रश्न संख्या	अंक भार	जम्मा अंक	प्रश्न संख्या	अंक भार	जम्मा अंक	प्रश्न संख्या	अंक भार	जम्मा अंक		
१. हाम्रो गाउँपालिका	१	१	१	१	२	२	-	-	-	२	३
२. हाम्रो संस्कृती तथा मूल्य मान्यता	२	१	२	१	२	२	१	४	४	४	८
३. स्थानीय पेसा व्यवासय तथा प्रविधि र जलबायु परिवर्तन	३	१	३	२	२	४	१	४	४	६	११
४. धार्मिक ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलहरु र प्रेरणादायीव्यक्तीहरु	१	१	१	१	२	२	१	४	४	३	७
५. स्वास्थ्य, सरसफाइ तथा खेलकुद	३	१	३	१	२	२	१	४	४	५	९
६. सामाजिक कुरीतिहरु	१	१	१	-	-	-	१	४	४	२	५
७. प्रकोप तथा विपद्	१	१	१	१	२	२	१	४	४	३	७
जम्मा	१२	१	१२	७	२	१४	६	४	२४	२५	५०

नोटः

१. प्रश्न निर्माण गर्दा ज्ञान, बोध र उच्च तह (प्रयोग, विश्लेषण, संश्लेषण र मूल्याङ्कन) का प्रश्नहरूनिर्माण गर्नुपर्दछ ।
२. ज्ञान तहका सबै प्रश्नहरू १ अङ्कका, बोधका २ अङ्कका र उच्चतहमा ४अङ्कका हुने छन् ।
३. ज्ञान तहका प्रश्नका लागि अति छोटा प्रश्न, बहुवैकल्पिक प्रश्न, खाली ठाउँ भर्ने प्रश्नहरू राख्नुपर्ने

आधारभूत तह कक्षा १-३ काविद्यार्थीको मूल्यांकनका सम्भाव्य तरिका तथा साधनहरू

क्र.स.	मूल्यांकनका तरिका	मूल्यांकनका साधनहरू	कैफियत
१	कक्षा सहभागिता	अवलोकन,रुजुसूची,रुब्रिक्स श्रेणीमापन,मौखिक प्रश्न, फाराम, घटना वर्णन	
२	मौखिक कार्य	प्रश्न, चित्र, पठन सामग्री, सन्दर्भ, घटना, श्रव्य तथा दृष्य सामग्री	
३	लिखित कार्य	प्रश्न, छोटा परीक्षा, घटना, सन्दर्भ, पठन सामग्री, श्रव्य तथा दृष्यसामग्री	
४	परियोजना तथाप्रयोगात्मक कार्य	रुजू सूची, रुब्रिक्स र श्रेणी मापन, मौखिक प्रश्न	
५	कार्य सम्पादन तथा प्रदर्शन	अवलोकन, रुजू सूची, रुब्रिक्स वा श्रेणी मापन, मौखिक प्रश्न	
६	सहपाठी मूल्याङ्कन	अवलोकन, रुजू सूची, श्रेणी मापन, फाराम	
७	स्वमूल्याङ्कन	रुजू सूची, श्रेणी मापन, फाराम	
८	अभिभावकको प्रतिक्रिया	रुजू सूची, श्रेणी मापन, फाराम	
९	कुराकानी, छलफल	अवलोकन, रुजू सूची, श्रेणी मापन, फाराम	

विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धी र त्यसको व्याख्या

उपलब्धिस्तर	मापन	उपलब्धिस्तरको सामान्य व्याख्या
कमजोर (Bellow basic)	१	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न नसकेको, सबैजसो सिकाइ उपलब्धिका लागि सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
सामान्य (Basic)	२	मुख्य सिकाइ उपलब्धि आंशिक रूपमा हासिल गरेको तर सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
राम्रो (Proficient)	३	मुख्य सिकाइ उपलब्धि धेरै जसो हासिल गरेको र सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
उच्च (Advanced)	४	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको साथै माथिल्लो स्तरको उपलब्धि हासिल गरेको

७. शिक्षण सिकाईका लागि माध्यम भाषा

स्थानीय आवश्यकता, कला, संस्कृति, भाषा आदि विकास तथा प्रवर्द्धन नै स्थानीय पाठ्यक्रमको मूल मर्म भएकोले विद्यालयहरुले यो पाठ्यक्रम कार्यान्वयनका क्रममा आवश्यकता र औचित्यका आधारमा पठनपाठनको माध्यम भाषाका रुपमा मातृभाषा, बहुसंख्यक बालबालिकाले बोल्नेभाषा वा नेपाली भाषालाई अवलम्बन गर्न सक्नेछन् ।

८. स्थानीय पाठ्यक्रम कार्यान्वयन योजना परिमार्जन र परिवर्तन

आधारभूत तह (कक्षा १-३) को एकिकृत पाठ्यक्रम २०७६ मा व्यवस्था भएअनुसार मातृभाषिक सीपर स्थानीयविषयवस्तुसम्बन्धीक्रियाकलापका आधारमानिर्मितयो स्थानीय पाठ्यक्रम स्थानीय आवश्यकतालाई मध्यनजर गरी तयार पारिएको हुदाँ स्थानीय सरोकारवाला सम्बद्ध सबै पक्षसंग व्यापक छलफल तथाअन्तर्क्रिया गरी पालिका स्थित सामुदायिक विद्यालयहरुमा देहाय बमोजिम कार्यान्वयन हुनेछः

कक्षा	शै.स. २०७७	शै.स. २०७८	शै.स. २०७९

१	परिक्षण	कार्यान्वयन	
२		परिक्षण	कार्यान्वयन
३		परिक्षण	कार्यान्वयन

समय परिवर्तनशिल छ। समयको मागअनुसार मानवीय इच्छा,आकाङ्क्षा र आवश्यकता पनि बढ्दछन्। ती आवश्यकताहरुलाई पाठ्यक्रमले सम्बोधन गर्नुपर्छ । पाठ्यक्रमको विकास, अद्यावधिक, परिमार्जन तथा परिवर्तन सामाजिक आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्न निरन्तर चलिरहने प्रक्रिया हो। प्राकृतिक, सामाजिक, साँस्कृतिक, भाषिक र वाताबरणीय पक्षमा आएको परिवर्तन संगै समुदायका बुद्दिजीवी, शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी,सम्बन्धित क्षेत्रका जानकार, सूचना तथा सञ्चार माध्यम र नागरिक समाजबाट पाठ्यक्रमलाई समयानुकुल बनाउनका निम्ति प्राप्त सल्लाह तथा सुझावहरुलाई मनन गर्दै खोज, अनुसन्धानबाट प्राप्त निष्कर्षका आधारमा पाठ्यक्रमको अद्यावधिक, परिमार्जन र परिवर्तन गरिने छ ।

स्थानीय विषयको विद्यार्थी मूल्यांकन मापनका आधारहरु १, २, ३ र ४ गरी थिममा उल्लेखित सिकाइ उपलब्धीलाई अंकमा मापन गरी अभिलेखीकरण गर्नुपर्ने छ । मूल्यांकन अभिलेखिकरण फारामतालिकाका आधारमा विद्यार्थीको अलग अलग कार्यसंचयिकामा व्यवस्थित गर्ने र थप सिकाइको आवश्यकता भएका विद्यार्थीको लागि सिकाइका सुधारका उपायहरुको अवलम्बन गरी निरन्तर प्रयोग गर्नु पर्नेछ ।

मूल्यांकन अभिलेखिकरण फाराम

कक्षा:१ विषय:हाम्रोगौमुल विद्यार्थीकोनाम: रो. न. शै.त्र.

थिम: १ म र मेरो परिवार

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन		थपसहायतापछिकोमूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	स्थानीय भाषामा आफ्नो परिचयदिन	कुराकानी, अवलोकन, छलफल, प्रश्नोत्तर					
२	आफ्नो परिवारमा बोलिनेनातागतशब्दहरूबताउन	प्रश्नोत्तर, अवलोकन,मौखिकप्रयोग					
३	स्थानीयआदरार्थीशब्दउच्चारणगर्न	शब्दपत्ती					
४	दर्शन/ ढोगतथाआशीर्वादलिएकोअभिनयगर्न	अवलोकन					
५	आफ्नो परिवारमा मनाएका संस्कारको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर, छलफल					
६	आफ्नो परिवारमा मनाउने संस्कारहरू मनाउने सामान्य तरिका बताउन	प्रश्नोत्तर,छलफल					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा:१ विषय:हाम्रोगौमुल विद्यार्थीकोनाम: रो. न. शै.त्र.

थिम: २ मेरो दैनिक जीवन

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन		थपसहायतापछिकोमूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	हात धुन प्रयोग गरिने स्थानीय वस्तुहरूको नाम बताउन	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
२	लुगा धुन प्रयोग गरिने स्थानीय वस्तुहरूको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर, मौखिक प्रयोग, छलफल					
३	दाँत माझ्न, कपाल सफा गर्न प्रयोग गरिने स्थानीय वस्तुहरूको नाम भन्न	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
४	शरीरलाई विभिन्न दिशामा तन्काउन र झुकाउन	अवलोकन					
५	योगका आधारभूत क्रियाको अभ्यास गर्न	अवलोकन					
६	गाउँघरमा खेलिने विभिन्न खेलका नाम बताउन	प्रश्नोत्तर,छलफल					
७	स्थानीय खेलहरूको सामान्य अभ्यास गर्न	अवलोकन					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा:१ विषय:हाम्रोगौमुल विद्यार्थीकोनाम: रो. न. शै.त्र.

थिम: ३हाम्रो समुदाय

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन		थपसहायतापछिकोमूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	आफ्नो टोल छिमेकमा बसोबास गर्ने मानिसहरूको थर बताउन	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
२	आफ्नो छिमेकी र परिवारको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर, अवलोकन,मौखिक प्रयोग					
३	आफ्ना गाउँघरमा सामाजिक काम गरेका व्यक्तिको नाम बताउन	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा:१ विषय:हाम्रो गौमुल विद्यार्थीको नाम: रो. न. शै.त्र.

थिम :४ हाम्रो वातावरण

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन		थपसहायतापछिकोमूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	गाउँ टोलको अवस्थिती बारे जानकारी	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्त					
२	सामान्य दुर्घटना र यसबाट बच्ने सुरक्षाका उपायहरू बताउन	प्रश्नोत्तरमौखिकप्रयोग ,					
३	घरायसी औजारको नाम बताउन	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
४	भान्सामा प्रयोग गरिने उपयोगी मसलाको नाम बताउन	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा:१ विषय:हाम्रो गौमुल विद्यार्थीको नाम: रो. न. शै.त्र.

थिम : ५ हाम्रो संस्कृति

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन		थपसहायतापछिकोमूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	परिवारले मनाउने चाडको नाम बताउन	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
२	चाडपर्व र विभिन्न अवसर अनुसार लगाइने लुगाको नाम र रंगको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर, मौखिक प्रयोग					
३	समुदायमा रहेका लोक बाजाहरूको नाम भन्न	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
४	परिवारले पकाउने खानाका परिकारको नाम भन्न	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
५	परिवारका सदस्यले प्रयोग गर्ने गरगहनाहरूको पहिचान गर्न	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा:१ विषय:हाम्रो गौमुल विद्यार्थीको नाम: रो. न. शै.त्र

थिम : ६ हाम्रो वरपरको संसार

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन		थपसहायतापछिकोमूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	आफ्नो गाउँटोल भित्रका पूजा गर्ने ठाउँहरूको नाम भन्न	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
२	आफ्नो समुदाय वरिपरि रहेका वन, जंगल, नदी, तालहरूको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर, छलफल, मौखिक प्रयोग					
३	आफ्नो समुदाय वरिपरि रहेका गुफा, देवल र दरबारहरूको नाम बताउन	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा:१ विषय: हाम्रो गौमुल विद्यार्थीको नाम: रो. न. शै.त्र

थिम : ७ फलफूल,तरकारी र अन्नबाली

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन		थपसहायतापछिकोमूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	आफ्नो गाउँघरमा पाइने फलफूलको नाम भन्न	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
२	आफ्नो गाउँघरमा पाइने अन्नबालीहरूको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर, छलफल, मौखिक प्रयोग					
३	आफ्नो घरमा पकाइने तरकारीहरूको नाम बताउन	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
अभिभावककोदस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा:१ विषय: हाम्रो गौमुल विद्यार्थीको नाम: रो. न. शै.त्र

थिम : ८ चरा र जनावर

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन		थपसहायतापछिकोमूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	आफ्नो घरमा पालिने जनावरहरूको नाम बताउन	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
२	आफ्नो गाउँमा पाइने चराहरूको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर, छलफल, लिखित तथा मौखिक प्रयोग					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा:१ विषय: हाम्रो गौमुल विद्यार्थीकोनाम: रो. न. शै.त्र

थिम : ९ हाम्रा क्रियाकलाप

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन		थपसहायतापछिकोमूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	आफू र आमाबुबाले गर्ने काम बताउन	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
२	आफ्नो परिवारका सदस्यहरू बिरामी हुँदा घरमै गरिने उपचारका क्रियाकलाप बताउन	प्रश्नोत्तर, छलफल, मौखिक प्रयोग					
३	आफ्नो घरमा विभिन्न काममा प्रयोग हुने वस्तुहरूको नाम बताउन	छलफल, प्रश्नोत्तर					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा:२ विषय: हाम्रो गौमुल विद्यार्थीको नाम: रो. न. शै.त्र.

थिम :१ म र मेरो परिवार

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन		थपसहायतापछिकोमूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	आफ्नो र परिवारका सदस्यहरूको स्थानीय भाषामा नातागत शब्द प्रयोग गरि परिचय दिन	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
२	आफ्नो परिवार र समुदायमा बोलिने नातागत शब्दहरूको सूची बनाउन	प्रश्नोत्तर, लिखित र मौखिक प्रयोग					
३	स्थानीय आदरार्थी शब्दहरूको सूची बनाउन	लिखित र मौखिक प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
४	आफ्नो छरछिमेकमा गरिने कुनै चारवटा मुख्य संस्कारका नाम भन्न	कुराकानी, मौखिक प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा: २ विषय: हाम्रो गौमुल **विद्यार्थीकोनाम** **रो. न.** **शै.त्र.**

थिम: २ मेरो दैनिक जीवन

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन		थपसहायतापछिकोमूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	दाँत माझने सामग्रीहरूको परिचय दिन	कुराकानी, अवलोकन, छलफल, प्रश्नोत्तर					
२	लुगा धुने सामग्रीहरूको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर, अवलोकन,मौखिक प्रयोग					
३	योगका सामान्य अभ्यास गर्न	अवलोकन					
४	योगका सामान्य आसनहरूको अभ्यास गर्न	अवलोकन					
५	विद्यालयमा गरिने कवाजका नियमहरूको पालना गरी कवाजको अभ्यास गर्न	अवलोकन					
६	शिक्षकको निर्देशनमा स्थानीय खेलहरूको अभ्यास गर्न	अवलोकन					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा:२ विषय:हाम्रो गौमुल विद्यार्थीकोनाम: रो. न. शै.त्र.

थिम : ३ हाम्रो समुदाय

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन		थपसहायतापछिकोमूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	आफ्नो टोल छिमेकमा बसोबास गर्ने जातजातिहरूको सूची बनाउन	लिखित प्रयोग, छलफल, प्रश्नोत्तर					
२	आफ्नो बसोबास गर्ने गाउँ टोलको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर, मौखिक प्रयोग					
३	गाउँपालिकाको नाम, वडा संख्या र आफू बस्ने वडाको नाम बताउन	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
४	समुदायको परिचय दिन	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
५	आफ्नो गाउँ, टोल र वडामा सामाजिक काम गरेका व्यक्तिको नाम र कामको विवरण बताउन	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा:२ विषय:हाम्रो गौमुल विद्यार्थीकोनाम: रो. न. शै. त्र.

थिम : ४ हाम्रो वातावरण

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन		थपसहायतापछिकोमूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	आफ्नो वडाको भौगोलिक अवस्थाको जानकारी दिन	छलफल, प्रश्नोत्तर					
२	आफ्नो वडाको नाम सहित सामान्य जानकारी दिन	प्रश्नोत्तर, मौखिक प्रयोग					
३	गाउँघरमा आइपर्ने प्रकोपको सूची बनाउन	लिखित प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
४	आगलागी, चोटपटक तथा अन्य समस्याका बारेमा सजकता अपनाउन	अवलोकन, छलफल, प्रश्नोत्तर,आत्म मुल्यांकन					
५	आफ्नो घर, टोल र गाउँ नजिक रहेका वनमा पाइने परिचित जडिबुटीहरूको नाम बताउन	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा:२ विषय:हाम्रो गौमुल विद्यार्थीको नाम: रो. न. शै.त्र.

थिम : ५ हाम्रो संस्कृति

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन		थपसहायतापछिकोमूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	समुदायले मनाउने चाडपर्वहरूको सूची तयार गर्ने	लिखित प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
२	चाडपर्व र विभिन्न अवसर अनुसार लगाइने लुगा/पहिरनको सूची तयार गर्न	प्रश्नोत्तर, लिखित तथा मौखिक प्रयोग					
३	समुदायमा रहेका बाजाहरू बजाउने अभ्यास गर्न	अवलोकन					
४	परिवारले पकाउने खानाका परिकारहरूको सूची तयार गर्न	लिखित प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
५	परिवारका सदस्यले विभिन्न अवसरमा प्रयोग गर्ने गरगहनाको सूची तयार गर्न	लिखित प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
अभिभावककोदस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा:२ विषय:हाम्रो गौमुल **विद्यार्थीको नाम:** **रो. न.** **शै.त्र**

थिम : ६ हाम्रो वरपरको संसार

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन		थपसहायतापछिकोमूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	आफ्नो वडा भित्रका पूजा गर्ने ठाउँहरूको सूची बताउन	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
२	आफ्नो वडाभित्र रहेका सामुदायिक वनजंगल, नदी, तालहरूको सूची बताउन	प्रश्नोत्तर, छलफल, मौखिक प्रयोग					
३	आफ्नो वडाभित्र रहेका गुफा, देवल र दरबारहरूको सूची बताउन	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा: २ विषय:हाम्रो गौमुल विद्यार्थी कोनाम: रो. न. शै.त्र.

थिम :७ फलफुल, तरकारी र अन्नबाली

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन		थपसहायतापछिकोमूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	आफ्नो घर तथा छिमेकमा पाइने फलफूलको सूची तयार गर्न	लिखित प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
२	आफ्नो गाउँघरमा लगाइने अन्नबालीहरूको नाम लेख्न	प्रश्नोत्तर, लिखित प्रयोग					
३	आफ्नो गाउँघरमा लगाइने तरकारीहरूको सूची बनाउन	लिखित र मौखिक प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
४	आफ्नो गाउँघरमा लगाइने तरकारीहरूको परिचय दिन	कुराकानी, मौखिक प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा: २ विषय:हाम्रो गौमुल **विद्यार्थीको नाम:** **रो. न.** **शै.त्र.**

थिम : ८ चरा र जनावर

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन		थपसहायतापछिकोमूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	आफ्नो गाउँघरमा पालिने जनावरहरूको नाम बताउन	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
२	आफ्नो समुदायमा भएका चराचुरुङ्गीहरूको सूची तयार पार्न	प्रश्नोत्तर, छलफल, लिखित तथा मौखिक प्रयोग					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा: २ विषय:हाम्रो गौमुल **विद्यार्थीको नाम:** **रो. न.** **शै.त्र.**

थिम : ९ हाम्रा क्रियाकलाप

क्र. स.	**सिकाइउपलब्धि**	**परिक्षणगर्नेसाधन**	**नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन**		**थपसहायतापछिकोमूल्यांकन**		**कैफियत**
			मिति	**अंकन**	**मिति**	**अंकन**	
१	आफ्नो घरका सदस्यहरूले गर्ने काम उल्लेख गर्न	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
२	लक्षण अनुसार घरमै गरिने उपचारका क्रियाकलाप बताउन	प्रश्नोत्तर, छलफल, मौखिक प्रयोग					
३	स्थानीय हस्तकलाका वस्तुहरू पहिचान गर्न	छलफल, प्रश्नोत्तर, अवलोकन					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा: ३ विषय: हाम्रो गौमुल विद्यार्थीको नाम: रो. न. शै.त्र.

थिम :१ म र मेरो परिवार

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन		थपसहायतापछिकोमूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	समुदायमा रहेको विभिन्न जातजातिहरूमा बोलिने नातागत सम्बन्धअनुसारका शब्दको सूची बनाउन	लिखित प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
२	घरका व्यक्ति र पाहुनाहरूलाई आदरार्थी शब्द प्रयोग गरेर व्यवहार प्रदर्शन गर्न	प्रश्नोत्तर, अभिभावक प्रतिक्रिया					
३	आफ्नो समुदायमा गरिने विभिन्न संस्कारहरूको परिचय दिन र उक्त संस्कारमा सहभागी हुन	लिखित र मौखिक प्रयोग.....					
४	मनाउने संस्कारहरूको सूची बनाई ४ संस्कारका नाम बताउन र सामान्य परिचय बताउन	कुराकानी, लिखित र मौखिक प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा: ३ विषय: हाम्रो गौमुल **विद्यार्थीको नाम:** **रो. न.** **शै.त्र.**

थिम :२ मेरो दैनिक जीवन

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन		थपसहायतापछिकोमूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	स्थानीय स्तरमा पाइने सरसफाइका सामानहरू प्रयोग गर्ने विधि बताउन	लिखित तथा मौखिक प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
२	योगको परिचय दिन	लिखित तथा मौखिक प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
३	विद्यालयमा गरिने कवाजका नियमहरू पालना गरि कवाज गर्न	अवलोकन					
४	शिक्षकको निर्देशनबिना स्थानीय खेलहरू खेल्न	अवलोकन					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा: ३ विषय: हाम्रो गौमुल विद्यार्थीको नाम: रो. न. शै.त्र.

थिम : ३ हाम्रो समुदाय

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन		थपसहायतापछिकोमूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	आफ्नो टोल, छिमेकमा बसोबास गर्ने जातजातिको परिचय दिन	लिखित तथा मौखिक प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
२	आफू बसोबास गर्ने वडाको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर, लिखित तथा मौखिक प्रयोग					
३	गाउँपालिकाको अवस्थिति र क्षेत्रफल भन्न र लेख्न	लिखित तथा मौखिक प्रयोग, प्रश्नोत्तर, छलफल					
४	छरछिमेकीको महत्त्व र आवश्यकताको सूची बनाउ	लिखित प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
५	समाज सुधारको लागि काम गरेका व्यक्तिको योगदान उल्लेख गर्न	लिखित प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा: ३ विषय: हाम्रो गौमुल विद्यार्थीको नाम: रो. न. शै.त्र.

थिम: ४हाम्रो वातावरण

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन		थपसहायतापछिकोमूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	आफ्नो पालिकाको भौगोलिक जानकारी दिन	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
२	आफ्नो पालिकामा रहेका वडा संख्या र छिमेकी वडाको नाम लेख्न र बताउन	प्रश्नोत्तर, लिखित र मौखिक प्रयोग					
३	प्राकृतिक विपदको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर, लिखित र मौखिक प्रयोग					
४	स्थानीय स्तरमा आइपर्ने प्राकृतिक प्रकोप र सुरक्षाका उपायहरू उल्लेख गर्न	प्रश्नोत्तर, छलफल, लिखित तथा मौखिक प्रयोग					
५	आफ्नो घर, टोल र गाउँ नजिक रहेका बनमा पाइने परिचित जडिबुटी तथा वनपैदावरहरूको नाम बताउन र पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर, छलफल, लिखित तथा मौखिक प्रयोग, अवलोकन					
६	स्थानीय स्तरमा पाइने जडिबुटीहरूको फाइदा बताउन	प्रश्नोत्तर, छलफल, लिखित तथा मौखिक प्रयोग					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा: ३ विषय: हाम्रो गौमुल **विद्यार्थीको नाम:** **रो. न.** **शै.त्र.**

थिम : ५ हाम्रो संस्कृति

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन		थपसहायतापछिकोमूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	समुदायले मनाउने मुख्य मुख्य चाडपर्वहरुको परिचय दिन	लिखित तथा मौखिक प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
२	चाडपर्व विभिन्न अवसर अनुसारका लगाइने लुगाको परिचय दिन र अभ्यास गर्न	प्रश्नोत्तर, लिखित तथा मौखिक प्रयोग, अवलोकन					
३	समुदायमा रहेका लोक बाजाहरुको परिचय दिइ अभ्यास गर्न, चित्र बनाउन	लिखित तथा मौखिक प्रयोग, प्रश्नोत्तर, छलफल, अवलोकन					
४	चाडपर्वमा पकाइने खाना परिकारहरुको सूचि तयार गर्न	लिखित प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
५	मुख्य गरगहनाको परिचय दिन	लिखित तथा मौखिक प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा: ३ विषय: हाम्रो गौमुल **विद्यार्थीको नाम:** **रो. न.** **शै.त्र.**

थिम : ६ हाम्रो वरपरको संसार

क्र. स.	**सिकाइउपलब्धि**	**परिक्षणगर्नेसाधन**	**नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन**		**थपसहायतापछिकोमूल्यांकन**		**कैफियत**
			मिति	**अंकन**	**मिति**	**अंकन**	
१	आफ्नो पालिका भित्रका मुख्य धार्मिक स्थलहरुको परिचय दिन	लिखित तथा मौखिक प्रयोग, छलफल, प्रश्नोत्तर					
२	आफनो पालिकाभित्र वरिपरि रहेका सामुदायिक वन, जंगल, नदी तालहरुको परिचय बताउन	प्रश्नोत्तर, छलफल, मौखिक तथा लिखित प्रयोग					
३	आफ्नो पालिकाभित्र रहेका गुफा, देवल र दरवारहरुको परिचय सहित चित्र कोर्न	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर, अवलोकन					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा: ३ विषय: हाम्रो गौमुल विद्यार्थीको नाम: रो. न. शै.त्र.

थिम : ७ फलफुल तरकारी अन्नबाली

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन		थपसहायतापछिकोमूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	स्थानीय स्तरमा उत्पादन हुने हिउँदे र बर्षे फलफूलहरुको सूची तयार गर्न	लिखित तथा मौखिक प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
२	आफ्नो गाउँघरमा लगाईने रैथाने अन्नबालीहरुको परिचय दिन	लिखित तथा मौखिक प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
३	आफ्नो गाउँ टोलमा लगाईने तरकारीहरुको बर्गिकरण (हिउँदे र बर्षे) गर्न	अवलोकन					
४	स्थानीय स्तरमा पाइने हरियो सागपात र पहँला फलफूलहरुको फाईदा बताउन	अवलोकन					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा: ३ विषय: हाम्रो गौमुल विद्यार्थीको नाम: रो. न. शै.त्र.

थिम : ८ चरा र जनावर

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन		थपसहायतापछिकोमूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	आफ्नो समुदायमा भएका जनावरको नाम र त्यसका फाइदा बताउन	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
२	आफ्नो गाउँघरमा पाइने चराचुरुङ्गीहरुको नाम, रंग र आकार बताउन, चित्र कोर्न	प्रश्नोत्तर, छलफल, लिखित तथा मौखिक प्रयोग, अवलोकन					
३	स्थानीय स्तरमा रहेका घरपालुवा र जंगली जनावर छुट्याउन	छलफल, प्रश्नोत्तर, अवलोकन					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा: ३ विषय: हाम्रो गौमुल **विद्यार्थीको नाम:** **रो. न.** **शै.त्र.**

थिम :९ हाम्रा क्रियाकलाप

क्र. स.	**सिकाइउपलब्धि**	**परिक्षणगर्नेसाधन**	**नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन**		**थपसहायतापछिकोमूल्यांकन**		**कैफियत**
			मिति	**अंकन**	**मिति**	**अंकन**	
१	गाउँ टोलका मानिसहरुले गर्ने कामहरुको सूचि तयार गर्न	लिखित तथा मौखिक प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
२	रोग अनुसारका जडिबुटीको सूचि बनाउन	लिखित तथा मौखिक प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
३	उपचारका लागि चाहिने सामान्य विधि उल्लेख गर्न	लिखित तथा मौखिक प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
४	हस्तकलाका वस्तुहरु निर्माण गर्न आवश्यक पर्ने सामग्रीहरुको सूचि बनाउन	लिखित तथा मौखिक प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा:४ विषय:हाम्रो गौमुल **विद्यार्थीकोनाम:** **रो. न. शै.त्र.**

थिम : १ हाम्रो गाउँपालिका

क्र. स.	सिकाइ उपलब्धि	परिक्षण गर्ने साधन	नियमित पढाइ पछिको मूल्यांकन		थप सहायता पछिको मूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	आफ्नो गाउँपालिकाको स्थापना मिति र नामाकरण बारे बताउन	लिखित तथा मौखिक प्रश्नोत्तर					
२	नगरपालिका भित्र बसोबास गर्ने जातजातिको सुचि बनाउन	प्रश्नोत्तर, लिखित तथा मौखिक अवलोकन					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइ उपलब्धिको अङ्कको जोड					
शिक्षकको दस्तखत र मिति:		सिकाइ उपलब्धि प्रतिशत					

कक्षा: ५ विषय:हाम्रोगौमुल विद्यार्थीकोनाम: रो. न. शै.त्र.

थिम: २ हाम्रो संस्कृति तथा मूल्यमान्यता

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइ पछिको मूल्यांकन		थप सहायता पछिको मूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	आफ्नो वडा र छिमेकी वडामा बोलिने भाषाहरुको नाम लेख्न	लिखित तथा मौखिक प्रयोग, छलफल, प्रश्नोत्तर,अवलोकन					
२	वडा तथा गाउँमा मनाइने चाडपर्व र खाद्य परिकारका विशेषता भन्न र लेख्न	प्रश्नोत्तर, छलफल, अवलोकन,मौखिक तथा लिखित प्रयोग					
३	स्थानीय स्तरका भेषभूषाहरुको नाम भन्न	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर, अवलोकन					
४	गायन तथा अन्य मनोरञ्जनको क्रममा स्थानीय लोकगीत तथा लोक बाजाको उपयोग गर्ने	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर, अवलोकन					
५	गुरु बन्दना र सरस्वती बन्दनालाई लय यति र गति मिलाई वाचन गर्न	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर, अवलोकन					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइ उपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा: ६ विषय: हाम्रोगौमुल विद्यार्थीकोनाम: रो. न. शै.त्र.

थिम : ३ स्थानीय पेसा व्यवसाय तथा प्रविधि र जलवायु परिवर्तन

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन		थपसहायतापछिकोमूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	फलफूल खेतीको परिचय र फलफुल खेती गर्न	लिखित तथा मौखिक प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
२	मौसम तथा जलबायुको परिचय दिन	लिखित तथा मौखिक प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
३	जलवायु परिवर्तनका कारण र असरहरु बताउन	लिखित तथा मौखिक प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा: ७ विषय:हाम्रोगौमुल विद्यार्थीकोनाम: रो. न. शै.त्र

थिम : ४ धार्मिक तथा पर्यटकिय स्थलहरु ऐतिहासिक व्यक्तित्वहरु

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन		थपसहायतापछिकोमूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	गाउँपालिकाको मुख्य धार्मिक पर्यटकीय तथा ऐतिहासिक स्थलहरुको महत्व बताउन	कुराकानी, छलफल, प्रश्नोत्तर					
२	धार्मिक स्थलको लेख रचना प्रकाशन, विद्युतीय सामग्री निर्माण र सामाजिक सञ्जाल मार्फत प्रचार प्रसार गर्न	प्रश्नोत्तर, छलफल, लिखित तथा मौखिक प्रयोग, अवलोकन					
अभिभावकको दस्तखत :		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड					
शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					

कक्षा: ८ विषय:हाम्रो गौमुल **विद्यार्थीको नाम:** **रो. न.** **शै.त्र.**

थिम : ६ सामाजिक कुरितिहरु

क्र. स.	सिकाइउपलब्धि	परिक्षणगर्नेसाधन	नियमित पढाइपछिकोमूल्यांकन		थपसहायतापछिकोमूल्यांकन		कैफियत
			मिति	अंकन	मिति	अंकन	
१	हाम्रा सामाजिक कुरीतिहरुले समाजमा परेको प्रभावहरु पहिचान गर्न	लिखित तथा मौखिक प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
२	सामाजिक कुरीतिहरुको न्यूनिकरणमा सामाजिक संघसस्थाको भूमिका बताउन	लिखित तथा मौखिक प्रयोग, प्रश्नोत्तर					
अभिभावकको दस्तखत : शिक्षककोदस्तखत र मिति:		सिकाइउपलब्धिकोअङ्ककोजोड सिकाइउपलब्धिप्रतिशत					